

Tallinna Ülikool
Humanitaarteaduste Instituut

Merike Värs

KÄÄPA KOOL EESTI ÜLDHARIDUSE ARENGU PROTSESSIS

Magistritöö

Juhendaja: Mare Oja, PhD

Tallinn 2017

Sisukord

Sissejuhatus.....	5
1. RAHVAKOOLIDE KUJUNEMISEST JA KÄÄPA KOOLI VARASEMAST AJALOOST	11
1.1. Talurahvakoolidest Põlva kihelkonnas seaduste valguses	11
1.2. Kääpa kooli tekkelugu ja algusaastad kuni iseseisvumiseni	14
1.3. Kokkuvõte	22
2. EESTI VABARIIGI AASTAD 1918–1940	24
2.1. Õppetöö rahvuslikus algkoolis	24
2.2. Kooli majanduslikud olud	26
2.3. Huvitegevus	31
2.4. Õpetajad.....	32
2.5. Õpilased	36
2.6. Kokkuvõte	38
3. KÄÄPA KOOL VÕÕRVÕIMUDE AJAL 1940–1991.....	40
3.1. Sõja-aastad.....	40
3.1.1. Kool Nõukogude korra esimesel aastal 1940–1941.....	40
3.1.2. Kool Saksa okupatsiooni ajal	41
3.1.3. Kokkuvõte	44
3.2. Kool sõjajärgsest ajast Eesti iseseisvuse taastamiseni 1944–1991.....	45
3.2.1. Sõjajärgne hariduselu aastatel 1944–1953	45
3.2.1.1. Õppe- ja kasvatustöö.....	45
3.2.1.2. Kooli majanduslikud olud.....	48
3.2.1.3. Huvitegevus	49
3.2.1.4. Õpetajad	50
3.2.1.5. Õpilased	51
3.2.2. Viiekümnnendad ja kuuekümnnendad aastad	53
3.2.2.1. Õppe- ja kasvatustöö.....	53
3.2.2.2. Kooli majanduslikud olud.....	56
3.2.2.3. Huvitegevus	58
3.2.2.4. Õpetajad	60
3.2.2.5. Õpilased	63
3.2.3. Seitsmekümnnendad ja kaheksakümnnendad aastad	64
3.2.3.1. Õppe- ja kasvatustöö.....	64
3.2.3.2. Kooli majanduslikud olud.....	67
3.2.3.3. Huvitegevus	70

3.3.3.4. Õpetajad	74
3.3.3.5. Õpilased	78
3.3. Kokkuvõte	79
4. KÄÄPA KOOL ISESEISVUSE TAASTANUD EESTIS 1991–2017	84
4.1. Muutuste keerises – üheksakümnendad aastad	84
4.1.1. Õppe- ja kasvatustöö	84
4.1.2. Kooli majanduslik olukord.....	88
4.1.3. Huvitegevus.....	93
4.1.4. Õpetajad	94
4.2. Kääpa kool 21. sajandi esimesel veerandil	97
4.2.1. Õppetöö	97
4.2.2. Kooli majanduslik olukord.....	100
4.2.3. Huvitegevus.....	101
4.2.4. Õpetajad	102
4.2.5. Õpilased.....	106
4.3. Kääpa kooli koht tänapäevase haridusmaastikul	107
4.3.1. Kooli eripära Eesti põhikoolide keskel	107
4.3.2. Rahvusvaheline koostöö Kääpa koolis.....	111
4.3.3. Kääpa kooli tulevikuperspektiivid	114
4.3.4. Kokkuvõte	114
Kokkuvõte.....	118
Kasutatud allikate ja kirjanduse loetelu	124
<i>Zusammenfassung</i>	131
Lisad.....	134
Lisa 1. Kääpa kooli nimevormid	135
Lisa 2. Kääpa kooli juhid.....	135
Lisa 3. Fotod Kääpa kooli juhtidest.....	136
Lisa 4. Fotod Kääpa kooli majadest	137
Lisa 5. Hinnang Karl Rinne oskustele õpetajaametis aastal 1831	140
Lisa 6. Kääpa 6-klassiline algkool. Koolijuhataja Eduard Loos koos kooliperega 1936. aastal	141
Lisa 7. Ekskursioonil Võrus veoautoga 1950. aastatel.....	142
Lisa 8. Kääpa kooli õpetajad aastal 1958.	143
Lisa 9. Kääpa 8-klassilise kooli õpetajaskond 1970. aastate alguses	144
Lisa 10. Korvpallivõistkond aastal 1971	145

Lisa 11. Koolijuht ja muusik Paul Vardja koolipere väljasõidul Taevaskotta 1970. aastate alguses.....	146
Lisa 12. Kääpa põhikooli ja partnerkoolide esindajad Erasmus+ projekti „Inspireerivad õpingud ja tuleviku karjäär” lõpukohtumisel Kääpal 09.05.2017	147
Lisa 13. Kääpa kooli õpetajad, töötajad ja endised õpetajad Vooremaal oktoobris 2012 õpetajate päeva tähistamise väljasõidul.....	148

*Kes luggeda moistab, se
woib iggal aial omma ennese
oppetaja olla, omma moistuselle
walgust, omma süddamelle rahho
ka omma melele tarkust kogguda.*

Otto Wilhelm Masing¹

Sissejuhatus

Kääpa Põhikool asub Võrumaal, Võru linnast seitse kilomeetrit Räpina poole. Kool on olnud Kääpa küla vaimuelu keskuseks 1830. aastatest. Väikesest külakoolist on tänaseks kasvanud maakonna üks suurimaid maapõhikoole. Puude keskel asuv pilku haarava arhitektuuriga koolimaja ei jää möödasõitjaile märkamata. Kääpa koolil on selja taga pikk ja väärikas ajalugu.

Käesolevas magistritöös vaadeldakse Kääpa kooli ajaloolist arengut Eesti üldhariduse muutuste taustal. Töö eesmärgiks on anda terviklik ülevaade Kääpa kooli ajaloost erinevatel ajastutel alates talurahvakoolidest kuni tänaseni. Uurimus otsib vastust küsimusele: kuidas peegeldab ühe kooli areng muutusi Eesti haridusmaastikul.

Magistritöö teema valiku tingis vajadus koostada teaduslik uurimus kodukoha kooli kohta. Uurimuses kajastatakse kooli kui kogukonna elu keskust. Teema valiku üks põhjendusi on ka autori isiklik seos Kääpa kooliga, nimelt töötamine õpetajana.

Töö on üles ehitatud kronoloogiliselt ning koosneb neljast peatükist. Esimeses peatükis antakse ülevaade rahvakoolide kujunemisest Põlva kihelkonnas seaduste valguses ja Kääpa kooli varasemast ajaloost. Teises peatükis käsitletakse kohaliku kooli lugu aastatel 1918–1940. Kolmandas peatükis võetakse vaatluse alla koolielu võõrvõimude perioodil ning neljandas peatükis käsitletakse kooli ajaloo erinevaid tahke iseseisvuse taastanud Eesti haridusmaastikul. Neljandas peatükis tuuakse esile Kääpa kooli omanäolisus Eesti

---

¹ Masing, Otto Wilhelm. 1763–1832 ABD ehk Luggemise-Ramat Lastele kes tahawad luggema õppida. Tartu: M. G. Grenzius. 1975, lk 3.

põhikoolide seas. Peatükid jagunevad alapeatükkideks, milles kirjeldatakse ning analüüsitakse läbivalt kooli majanduslikke olusid, õppetööd ja huvitegevust, õpetajate ja õpilastega seotud momente.

Töö struktureerimisel lähtuti suurematest murrangutest Eesti poliitilises ajaloos, mis avaldasid mõju ka hariduselule. Piirid ei ole jäigad, pigem orientiiri seadvad. Näiteks on sõjajärgse hariduselu peatüki algus dateeritud aastaga 1944, sest sel aastal jõudis Punaarmee Eestisse ning algas hariduspoliitika ümberkujundamine. Kõikides perioodides on vaatluse all sarnased koolielu valdkonnad, mis pakuvad töö eesmärgist lähtuvat võrdlusainet. Iga peatüki lõpus on käsitletud perioodi kohta üldistavad kokkuvõtted.

Antud magistritöös leiavad käsitlemist kohaliku kooli õppe- ja kasvatustöö erinevad aspektid riigi üldise hariduspoliitika valguses. Kasvatustööga seostub huvialaringide ning ühiskondlike organisatsioonide tegevus. Põhjalikumalt püütakse analüüsida omaaegsete koolimajade ehitamislugu ning kooli majanduslikke olusid, samuti õpilaskonnas ja õpetajaskonnas toimunud arvulisi ning struktuurseid muutusi. Õpilaste arvulised näitajaid diagrammides pärinevad statistilistest aruannetest, kooli passidest², õppenõukogude protokollidest ning õppetöö aruannetest. Mõne õppeaasta kohta ei õnnestunud autoril õpilaste arvu leida, kuid üldjoontes ei mõjuta see muutuste trendi. Õpetajate koosseisu ja erialast ettevalmistust puudutavat analüüsi läbi erinevate ajastute antud töö ei paku, küll aga pistelist ülevaadet kooliõpetajate ja direktorite õpetajateedest. Elulugusid analüüsiti näitena, et iseloomustada Kääpa kooli õpetajaskonda.

Lõuna-Eesti, sh Põlva kihelkonna koolivõrgu kujunemist kajastavad materjalid asuvad valdavalt Eesti Ajalooarhiivis (EAA). Kasutatutest olulisemad on Tartu-Võru ülemkirikueestseisjaameti, Tartu-Võru maakonna kooliameti, Võru vallavalitsuse ja Põlva koguduse fondid, samuti kooli visitatsiooniprotokollid. Eesti Vabariigi aegsetest arhiiviallikatest on uuritud Riigiarhiivis Võru valla fondi ning Haridusministeeriumi (1918–1940) ja ENSV Haridusministeeriumi (1940–1941, 1943–1988) fondi. Kohalikku

---

² Kooli passid võeti kasutusele sõjajärgsel nõukogude perioodil ning olid kasutusel 1960. aastateni. Enamasti olid need ette nähtud viieks aastaks ning sisaldasid üldiseid andmeid kooli kohta (õpilaste arv ja koosseis klassiti, klassikomplektide arv, millal kool asutatud jne), andmeid administratiivpersonalile ja õpetajate kohta, andmeid hoonete, ruumide, internaadi ning majandusliku inventari ja õppeinventari kohta. – autori märkus.

hariduselu puudutavatele küsimustele vastuste saamiseks kaasaja Eestis on tutvunud Lasva valla arhiiviga.

Võõrvõimude ajast ja koolist iseseisvuse taastanud Eestis pakub ulatuslikku allikmaterjali Kääpa kooli arhiiv: õppenõukogude protokollid, õppe- ja kasvatustöö plaanid, kooli direktori käskkirjade raamat, kooli tegevuse aruanded, kooli passid. Kahjuks ei leidnud töö autor Teise maailmasõja järgseid kooli kroonikaid nõukogude perioodist. Küll on säilinud kroonika ajavahemikust 1994–2004.

Narratiivse ülevaate Kääpa kooli algusaastatest annab külakooli endise õpetaja Peeter Rinne mälestusteraamat – „Wana Kääpäkülä koolmeistri Peter Rinne Jumalaga jätmine kõiki sõpru ja tutwidega”³. Meenutustes toodud andmed ning aastaarvud on arhiiviallikatest kontrollitavad ning ühtivad ajalooarhiivis leiduvate dokumentidega Kääpa kooli kohta. Viimane asjaolu annab alust uskuda kirjutatud materjali Kääpa küla esimese kooli algusaastate kohta ja kinnitab seega mälestuste usaldusväärsust.

Esimese maailmasõja järgsest Kääpa kooli igapäevaelust (aastatel 1919–1940) ning kohalikust külaelust, seltside tööst, kommetest ning ärksamatest inimestest saab aimu Leida Kausta meenutusi lugedes⁴. Leida Kaust oli Kääpa algkooli õpilane aastatel 1925–1931. Algselt pani ta oma mälestused kirja naisseltsi jaoks, hiljem (1998) kinkis need Kääpa Põhikooli muuseumile. Ka on kogunud mälestuste autor oma kaasaegsete meenutusi tolleaegsest koolielust, mis lisavad inimliku mõõtme ning aitavad veelgi paremini ajastut mõista. Küla vaimuelu Eesti Vabariigi algusaastatel rikastas haridusseltsi tegevus, mida kajastab Kääpa Haridusseltsi protokolliraamat⁵.

Kääpa kooli ajaloo talletamisel on tähelepanuväärse töö ära teinud kooli kauaaegne õpetaja ning kooli muuseumi rajaja Asta Kala⁶. Muuseumi materjalid sisaldavad dokumente ja kirjutisi Eesti Vabariigi algusaastatest tänapäevani välja. Hästi on säilinud

---

³ Rinne, Peeter. Wana Kääpäkülä koolmeistri Peter Rinne Jumalaga jätmine kõiki sõpru ja tutwidega. Võru, A. Pohlak, 1902.

⁴ Kaust, Leida. Kirjalikud mälestused. Pärnus, 1998. Käsikiri Kääpa kooli muuseumi materjalide hulgas.

⁵ Kääpa Haridusseltsi protokollide raamat. Ajavahemik 20. detsember 1917–04. märts 1928.

⁶ Asta Kala on töötanud Kääpa koolis 35 aasta jooksul (1953–1978 ning 1989–2002) nii algklasside, eesti keele ja kirjanduse kui ka ajaloo- ja geograafiaõpetajana ning ajavahemikus 1960–1965 direktorina. – autori märkus.

Kääpa kooli endisest arhiivist 1920–1930ndate aastate kirjakogud⁷ ning nõukogude ajast pärit materjalid: pioneeripäevikud, uurimistööd, matkapäevikud, seinalehed, aukirjad, ametiühingu üldkoosolekute protokollid, fotod. Hetkel on Kääpa kooli muuseumi vara kolimisjärgses seisus, seisab kokkupakituna kooli ruumides ning ootab sobiliku koha leidmist näitusele väljapanemiseks.

Kääpa kooli varajasema perioodi uurimisel (1830–1920) on panuse andnud 1980ndate lõpul Võrumaa ajalugu ja kooliajalugusid uurinud ajaloolane Uno Ojala, kelle teeneks tuleb lugeda antud ajajärgu õpetajate tööaastate esmast määratlemist arhiiviallikate põhjal. Uurija on pakkunud Võru valla Kääpa kooli asutamisajaks aastat 1835, mis on ära märgitud ka kooli 1989. aastal toimunud aastapäeva tähistamise voldikul⁸. Kahjuks pole käsikirjalist uurimust muuseumi kolimiste tõttu õnnestunud leida. Kooli alguse dateerimise õigsus on olnud kahtluse all hiljemgi. Käesolevas töös püütakse analüüsida erinevaid andmeid kooli asutamise osas ja selles probleemis selgust tuua.

Kääpa kooli 180. sünnipäeva tähistamiseks 2015. aastal ilmunud pisitrükise koostamisel kerkisid haridusasutuse ajaloost lühiülevaate kirjutamisel autorite ette mitmed küsimused kooli minevikust. Trükises esitatakse kooli omapära tutvustavate lühiartiklite kõrval esimest korda kõigi kooli lõpetajate nimekirjad ajavahemikus 1950–2015⁹.

Ülevaatliku ajaloolase õpilasuurimistöö „Kääpa kool muutuvast Eestis” on gümnaasiumis kirjutanud Kääpa kooli vilistlane Marianne Mett¹⁰. Allikatena on kasutatud kooli kroonikaid ja pioneerimaleva ajalugu ning intervjuud Asta Kalaga.

Eesti üldhariduse arengu varasema perioodi kirjeldamisel on aluseks võetud Lembit Andreseni neli köidet sarjast „Eesti rahvakooli ja pedagoogika ajalugu”¹¹. Lisaks on kasutatud Eesti kooli ajaloo koguteose kahte ilmunud osa¹². Nõukogude perioodi

---

⁷ Sisaldavad statistilisi andmeid kooli kohta, õpilaste ja vanemate kohta, lastevanemate ja hoolekogu koosolekute protokolle ning mõningast kirjavahetust 1920–1938. aastani. Puudu on vaid aastad 1921, 1935, 1936. – autori märkus.

⁸ Kääpa kool 1835–1989. Koostanud Iia Nilk, Tiivi Kookmaa. Võru, 1989.

⁹ Kääpa kool 180. Koostanud Kalle Jõgeva. Kääpa Põhikool, 2015.

¹⁰ Mett, Marianne. Kääpa kool muutuvast Eestis. Uurimistöö. Võru Kesklinna Gümnaasium. 2004.

¹¹ Andresen, Lembit. Eesti rahvakooli ja pedagoogika ajalugu I osa (1997), II osa (1999), III osa (2002), IV osa (2007).

¹² Eesti kooli ajalugu neljas köites. Eesti kooli ajalugu 1. köide: 13. sajandist 1860. aastateni. Peatoimetaja Ferdinand Eisen. Tegevtoimetaja Endel Laul. Tallinn: Valgus, 1989 ning Eesti kooli ajalugu neljas köites.

käsitlemisel oli autorile abiks Anu Raudsepa doktori väitekirj „Ajaloo õpetamise korraldus Eesti NSV eesti õppekeele üldhariduskoolides 1944–1985”¹³, mille esimene peatükk selgitab hariduspoliitika toimimist NSV Liidus ja Eesti NSVs. Iseseisvuse taastanud Eesti ja nõukogudeaegsest hariduspoliitikast ülevaate saamisel toetus autor raamatule „Tallinna hariduselu 1918–2010. Üldharidus ja hariduskorraldus”¹⁴. Kohaliku koolielu erinevate tahkude kirjeldamisel on abiks endiste direktorite, õpetajate ja vilistlaste intervjuud ning mälestused.

Uurimismeetodina on kasutatud allikate ja kirjanduse kriitilist analüüsi ning narratiivset ja episoodiintervjuud. Intervjuude ülesandeks oli aidata kaasa erinevate faktide ja protsesside lahtimõtestamisele ning selgitamisele. Narratiivne intervjuu viidi läbi Kääpa kooli nelja direktoriga. Nimetatud intervjuu võimaldas rikkalikumat versiooni sündmustest ja kogemustest. Intervjueerijapoolsed struktureeritud sekkumised olid selgemalt lokaliseeritud.¹⁵ Episoodiintervjuu lubas ära kasutada nii narratiivse kui poolstruktureeritud intervjuu eeliseid. Kuna narratiivid keskendusid episoodile, võimaldades konkreetsemat lähenemist, kasutati seda tüüpi intervjuud teabe saamiseks uurimisprobleemi seisukohast olulises küsimuses.¹⁶ Osa intervjuudest transkribeeriti, teiste puhul kasutati suunatud vastuseid, et kontrollida või täpsustada andmeid. Küsitletud mäletavad koolielu hästi, faktid leiavad kinnitust kooliarhiivi kaudu.

Kõigile küsimustele ei õnnestunud autoril töö käigus ammendavat vastust leida. Näiteks on andmed Kääpa teise¹⁷ koolimaja ehitamisaastate osas lahknevad ning hetkel ei leidnud uurija autoriteetset allikat, mis lubaks veenvalt viidata ühele kindlale aastaarvule. Kuigi püüti läbi vaadata valdav osa Kääpa kooli puudutavast materjalist rahvakoolide perioodist, oleks perspektiivis võimalus põhjalikumalt tegeleda õppetööga tsaariajal. Ajajärgu uurimine on ajamahukas, sest allikateks on käsikirjalises saksakeelses gooti kirjas, mida on vilunud uurijalgi raske lugeda.

Eesti kooli ajalugu 2. köide: 1860. aastaist 1917. aastani. Koostanud Endel Laul. Tallinn: Teaduste Akadeemia Kirjastus, 2010.

¹³ Raudsepp, Anu. Ajaloo õpetamise korraldus Eesti NSV eesti õppekeele üldhariduskoolides 1944–1985. Dissertationes Universitatis Tartuensis 10. Tartu Ülikooli Kirjastus: Tartu, 2005.

¹⁴ Eksta, Viivi, Aino Kits, Marga Lvova, Villem Normak, Piret Puust, Tiina Tootsi, Mare Torm, Veronika Varik. Tallinna hariduselu 1918–2010. Tallinn: Tallinna Haridusamet, 2012.

¹⁵ Laherand, Meri-Liis. Kvalitatiivne uurimisviis. E-raamat. Sulesepp, 2012, lk 211–216.

¹⁶ Samas, lk 217–219.

¹⁷ 19. sajandi keskpaigas ehitatud koolimaja. – autori märkus.

Õpetajaskonna ülevaate koostamisel puudutati põgusalt vaid koolijuhtide ja mõningate õpetajate elulugusid, kelle isiklike toimikuid oli võimalus uurida. Lisaks tehti intervjuusid, kuid iga õpetajani ei jõutud. Edasi võiks uurida õpetajaskonda. Iga õpetaja vääriks omaette monograafiat. Nende pühendumine tööle ja lastele on aidanud koolil kujuneda just selliseks, nagu see hetkel on. Õpilaste eripalgelisus ja tahe tegutseda endale sobivas rütmis ning suunas on kooli rikkuseks ning mängib olulist rolli asutuse näo kujundamisel. Sellest tulenevalt on plaanis jätkata intervjuusid endiste õpetajate ja õpilastega, rikastamaks kooli ajaloo erinevaid tahke. Perspektiivis tulevad koostamisele õpetajate nimekirjad õppeaastate kaupa, mida täiendavad isiklikud lood. Materjali kogumisega on algust tehtud.

Ka lubaks mahukas muuseumimaterjal kirjutada eraldi uurimuse koolis toimunud värvikast huviharidusest. Omaette uurimist vajaks projektitöö ning selle mõju õppetegevusele ja õpilastele Kääpa koolis. Põhjalikumalt on võimalus analüüsida õpilastega seotud materjali: paljud alustanutest lõpetasid Kääpa kooli, kus jätkasid õpinguid.

Uurimistöö alusel on võimalik koostada trükiseid kooli tähtpäevade tähistamiseks, rajada kooli muuseumituba või muuseum, luua kooli ajalugu tutvustav lühifilm.

Idee on koostada kooli digiarhiiv. Mõtte autoriks on Kääpa kooli vilistlane ja endine õpetaja Kalle Jõgeva, kes osaliselt on juba tööd alustanud. Digiarhiivi on talletamisel fotod kooli tegemistest ja olulisemad arhiividokumendid, mis avavad kooli mineviku igakülgselt uurimiseks avaramad väljavaated.

Autor tänab käesoleva magistr töö juhendajat ajaloodoktor Mare Oja nõudliku ja üliõpilast innustava juhendamise eest. Suur tänu Uuno Ojalale, kes oli toeks töös arhiiviallikatega ning kooliajaloo mõtestamisel.

1. RAHVAKOOLIDE KUJUNEMISEST JA KÄÄPA KOOLI VARASEMAST AJALOOST

1.1. Talurahvakoolidest Põlva kihelkonnas seaduste valguses

Talurahva lugema õpetamisele lõi eelduse Martin Lutheri algatatud reformatsioon 16. sajandi algul, mille üheks kandvamaks ideeks oli nõue, et iga inimene peab saama piiblit lugeda oma emakeeles. Suurima sammu idee teostamiseks Eesti- ja Liivimaal astus Bengt Gottfried Forselius, kelle algatusel asutati 1684. aastal Tartu lähedale Piiskopi mõisa talurahvakoolide õpetajatele seminar, mis valmistas ette esimese põlvkonna maaharitlasi. Kuigi andekad talupoisid tulid Forseliuse seminari suuresti Lõuna-Eestist, siis Kääpa kandist keegi Forseliuse seminaris tõenäoliselt ei õppinud. Samas oli seminari sulgemise aastaks¹⁸ peaaegu kõik Lõuna-Eesti kihelkonnad saanud vähemalt ühe koolmeistri, kelle abil pandi alus kooliõpetusele.¹⁹ 1687/88. aasta talvel õpetasid Forseliuse kasvandikud juba paljudes Mandri-Eesti maakondades ning seda aega võiks lugeda üldise lugemisõpetuse alguseks Eestis²⁰. Forseliuse kirjavahetusest piiskop Johann Heinrich Gerthiga nähtub, et ka Põlvas oli 1688. aasta kevadtalveks kool olemas, õpilaste arv küll teadmata²¹.

Lõuna-Eesti koolide olukorrast annavad kõige selgema pildi 1730. aastate visitatsioonide andmed. Kõige paremal järjel seisis laste õpetamine 1736. aastal Rõuges, Rāpinas Võnnus, Urvastes, Põlvas, Nõos Otepääl, Rõngus ja Kambjas.²² Tartu- ja Võrumaal töötas kümme kihelkonnakooli ja neli mõisakooli. Koolimaja oli lisaks Hargla ja Karula kihelkonnale valmis ehitatud ka Põlva kihelkonnas. Kihelkonnakool²³ asus kihelkonna kiriku juures ning seda pidas üleval kogudus. Põlva koolimaja kohta märgiti, et see on kaunis ja uus, kuid akendeta. Põlvas käis koolis 22 last ning koolitöö kestis jõuludest jüripäevani.²⁴ 1786/87. aastal oli Põlva kihelkonnas 14 kooli, neist 11 töötasid rehetubades. Nii nagu paljudes kohtades, hakati ka Põlva kihelkonnas nõudma kindla suurusega koolimajade ehitamist: maja viis sülda pikk ja neli sülda lai, akende, ahju ja

¹⁸ 1688. aastal hukkus Forselius tagasiteel Rootsist ning seminar lõpetas oma tegevuse. – autori märkus.

¹⁹ Andresen, Lembit. Eesti kooli ajalugu: algusest kuni 1940. aastani. Tallinn 1995, lk 59–60.

²⁰ Andresen, Lembit. Eesti rahvakooli ja pedagoogika ajalugu I. Eellugu ja algus kuni Põhjasõjani. Tallinn, 1997, lk 175.

²¹ Andresen. Eesti rahvakooli ja pedagoogika ajalugu I, lk 177.

²² Andresen. Eesti rahvakooli ja pedagoogika ajalugu II. Kaheksateistkümnnes sajand. Tallinn: Avita, 1999, lk 54.

²³ Tegemist on esimese astme rahvakooliga ehk köstrikooliga. – autori märkus.

²⁴ Andresen. Eesti kooli ajalugu: algusest kuni 1940. aastani, lk 69.

korstnaga ning koolmeistri tarvis vajaliku sisustusega. Koolimajad pidid olema kõigis kihelkondades valmis ehitatud 1787. aasta mardipäevaks.²⁵

1730. aastast võeti ettenähtud teadmiste omandamiseks kasutusele kolm õppetöö vormi: koduõpetus, kooliõpetus ja leeriõpetus.²⁶ Kuigi juba eelmise sajandi kirikuseadusega oli kehtestatud kord, millega seati kirikuõpetajate ülesandeks valvata koduõpetuse üle ja kontrollida laste teadmisi loetamisel, siis korraldati noorukite õpetamise nõuet Liivimaal uuesti 1739. aastal. Kõik vanemad kandsid oma 7–12aastaste laste õpetamise eest konsistooriumi eeskirjade kohaselt vastutust. Pastori ülesandeks oli koostada õppimisealiste laste nimekirjad ning kontrollida koolitööd. Koolis pidi käima mardipäevast lihavõteteni. Lapsed, kes õppisid kodus, pidid enne lihavõtteid pastori juures nn katsumisel käima. Kellel katekismus, palved ning ettenähtud kirikulaulud selged polnud, pidi minema sundkorras kooli. Õpilasi eksamineerisid kirikuõpetajad.²⁷

18. sajandi kihelkonnakool ehk köstrikool oli eelkõige lugemisoskuse andjaks, kus õpetati lapsi köstri järelvalvel üks kuni kaksteist nädalat. Kirjutamisoskus jõudis koolidesse 18. sajandi viimastel kümnenditel harva, kuigi talupoegade seas see enam haruldus polnud. Kevadistel nn katsumistel otsustas köster, kes pidi sügisel väheste teadmiste tõttu kooliteed jätkama, kes võis vanemate hoole all koduõpetust saada. Maarahva kooliõpetuse eesmärgiks oli lapsi leeriks ette valmistada. Koolipäeva pikkus sõltus ruumidest ja valgustusest: akendega koolitoas sai kauem õppida kui pimedas rehetöös. Koolipäev algas hommikupalvusega, järgnes tähtede õppimine ning veerimise ja lugemise harjutamine. Päev lõpetati kirikulaulu ja õhtupalvusega. Kogu õpetus sõltus koolmeistri võimekusest ja teadmistest.²⁸

1816. aasta Eestimaa ja 1819. aasta Liivimaa talurahvaseadusega sai põhiliseks maarahvakooli tüübiks Eestis luteri usu vallakool, mis oli juba varasemate koolipatentide alusel rajatud. Liivimaal tuli igasse vähemalt 500 meeshingega valda kool asutada.²⁹ Teise astme talurahvakooliks oli kihelkonnakool. Nende õiguslik alus sätestati Venemaa

---

²⁵ Samas, lk 81.

²⁶ Kõik noored pidid selgeks saama katekismuse viis peatükki ja lugemise. Andresen 1995, lk 73.

²⁷ Andresen. Eesti kooli ajalugu: algusest kuni 1940. aastani, lk 73.

²⁸ Samas, lk 81–85.

²⁹ Andresen, Lembit. Eesti rahvakooli ja pedagoogika ajalugu III. Koolireformist venestamiseni (1803–1918). Tallinn, 2002, lk. 33.

Rahvahariduse Ministeeriumi 1803. aasta „Rahvahariduse esialgsete eeskirjadega” ja 1804. aasta koolistatuudiga.³⁰ Liivimaa 1819. aasta talurahvaseadus nõudis kihelkonnakoolide asutamist igas kihelkonnas, kus oli vähemalt 2000 meeshinge. Kihelkonnakooli õpilaste arvuks määrati vähemalt 12 poissi vanuses 14–17 aastat.³¹ Teise astme rahvakoolis õpetati kirjutamist, rehkendamist, nootide järgi laulmist ja rahvakoolide edenemisel veel geograafiat, loodusõpetust, ajalugu, keeli. Koole kontrollisid praostid ning ülemkirikueestseisja-amet³². Nii valla- kui ka kihelkonnakoolides pidi õpetamine toimuma talutöödest vabal perioodil – mardipäevast (10. novembrist) kuni 10. märtsini, kokku neli kuud. Vallakoolides õpetati lugemist, katekismust ning kirikulaulu. Kõik lapsed alates kümnendast eluaastast pidid koolis käima, välja arvatud juhul kui laps jäi haigeks või tal oli luba õppida kodus.³³

Esimese teadaoleva kihelkonnakooli rajas Kanepi praost Johann Philipp von Roth 1804. aasta sügisel. Põlva kihelkonnakool asutati 1833 ja see oli köstrikooli järeltulija. Lembit Andresen kirjutab, et Põlva pastor Johann Georg Schwarz palkas Rothi eeskujul 30 aastat hiljem kihelkonna koolmeistri oma kulul varakamate peremeeste poegadele kirjutamist ja rehkendamist õpetama.³⁴

Ajal, mil tekkis Kääpa kool, oli Põlva kihelkonnas välja kujunenud püsiv vallakoolide võrk. Kui 1815. aastal töötas kihelkonnas 16 vallakooli 309 õpilasega, siis 1820. aastaks oli nende arv kasvanud kaheksateistkümnenele 652 õpilasega.³⁵ Taoline koolide arv püsis 1830ndate aastate alguseni. 1844. aastaks oli koolide arv tõusnud kahekümneni ning neis koolides õppis 39 last kirjutama ja 23 rehkendama.³⁶

1840. aastal pandi Liivimaal alus uuele rahvakoolide juhtimise süsteemile. Kõik rahvakoolid allutati Ülem-maakooliametile ning maakondade koolielu juhtisid kreismaakooliametid. Järgnevalt kutsuti ellu kohtadel kihelkonna koolivalitsused ja valdades seati ametisse koolivanemad. Kuigi 1866. aasta vallaseaduse toime hakkasid

---

³⁰ Eesti kooli ajalugu. 2. köide. 1860. aastaist 1917. aastani. Koostaja ja toimetaja Endel Laul. Tallinn 2010, lk 120.

³¹ Andresn. Eesti rahvakooli ja pedagoogika ajalugu III, lk. 34.

³² Samas.

³³ Eesti kooli ajalugu neljas köites. Eesti kooli ajalugu 1. köide. 13. sajandist 1860. aastateni. Peatoimetaja Ferdinand Eisen. Tegevtoimetaja Endel Laul. Tallinn: Valgus, 1989, lk 348–349.

³⁴ Samas, lk 74.

³⁵ Samas, lk 65.

³⁶ Samas, lk 34.

Eesti-, Liivi- ja Saaremaa talurahva omavalitsused ühtlustuma, jäid kooliseadustes kuni venestuse alguseni püsima suured erinevused. Vallavolikogud rääkisid otsustavalt kaasa koolide majanduselu juhtimises ning koolmeistrite valimisel. Vallavanematele ja nende abidele pandi kohustus teostada järelvalvet kõigis valla poolt ülalpeetavates koolides.³⁷

Pärast kohustusliku kirjutamise ja rehendamisõpetuse sisseviimist 1860. aastate lõpul sai Liivimaa hariduselus suunda näitavaks 1874. aastal välja antud Ülemmaakoolivalitsuse instruksioon Liivimaa luteriusu rahvakoolidele. Kolmest osast koosnev juhend seletas lahti koolikorralduse, koolide juhtimise ja nende revideerimise, võttes kokku 1819., 1849. ja 1860. aasta talurahvaseaduse nõuded koolidele.³⁸ Õppekava poolest viis instruksioon luteriusu vallakoolide õpetuse uuele tasemele: lisandusid uued õppeained (poistele kehaline kasvatus, tollase nimetusega turnimine ja tütarlastele käsitöö ehk näputöö) ning ülemas jaos võõrkeelte õpe ja geograafia.³⁹

Põlva kihelkonnas saavutas luteriusu vallakoolide arv maksimumi 1881.–1882. õppeaastal, mil töötas 25 kooli, kus õppis 1205 õpilast⁴⁰. See tähendab, et keskmiselt õppis ühes koolis 48 õpilast.

1.2. Kääpa kooli tekkelugu ja algusaastad kuni iseseisvumiseni

Kooliajaloo uurimine annab võimaluse heita pilk paikkonna kaugemasse minevikku.

Kääpa asulakoha ajalugu ulatub aastatuhandete tagusesse perioodi.

Kääpa küla asub Võrumaal Lasva vallas Võhandu jõe kaldal, Võru linnast seitse kilomeetrit Räpina poole. Kääpa on Võru maakonna vanim asulapaik, kus elati juba kolmanda aastatuhande esimesel poolel, so umbes 5000 aastat tagasi. Nimetus – Kääpa – pärineb arvatavasti 6.–10. sajandi matmispaikadest – kääbastest. Küla kuulus Põlva kihelkonna Võru riigimõisa (*Werrohof, Werro*), hiljem Võru valla koosseisu. Nõukogude ajal oli Kääpa S. M. (Sergei Mironovich) Kirovi nimelise kolhoosi keskus. Täna on Kääpa Lasva valla suurim küla. 2017. aasta sügisest kuulub Kääpa uue, haldusreformi käigus loodava valla – Võru valla – koosseisu.

---

³⁷ Eesti kooli ajalugu. 2. köide. 1860. aastaist 1917. aastani, lk 98.

³⁸ Samas, lk 122.

³⁹ Andresen. Eesti rahvakooli ja pedagoogika ajalugu III, lk 194.

⁴⁰ Samas, lk.172.

Peeter Rinne⁴¹ kirjutab oma mälestustes, et aastatel 1826–1827 Kääpal veel kooli ega palvemaja polnud. Neil aastail oli Peeter Rinne viie- või kuueaastane ning vana õpetaja Schwartz⁴² käis „loetaman, juttust pidämän ning wanno inimesi lavale võtman Aadami Juhan Kausta majja.”⁴³

19. sajandi algul elas Põlva kihelkonna Vaste-Koiola, Timo, Mooste, Kähri ja Võru mõisa piirkonnas palju kooliealisi lapsi, mistõttu nõuti nimetatud mõisatelt koolimaja ehitamist ning ühe koolmeistri ametisse määramist.⁴⁴ Kääpa lapsed said õppida Võru mõisa Navi koolis⁴⁵. See näitab, et üheks kooli asutamise eelduseks sai ülevalt poolt tulnud korraldus.

Põlva kihelkonnas töötas Andreseni andmetel 19. sajandi teise kolmandiku alguses kaheksateistkümnest koolist seitseteist selleks ehitatud hoonetes. Koolide arvu loeti piisavaks, kuid siiski peeti vajalikuks üks kool Võru mõisa piirkonnas juurde ehitada.

Mõte asutada Kääpa kanti kool oli talupoegade algatus.⁴⁶ Leseks jäänud Triina Riitsar kinkis oma endise mehe Hindreku maja koolimaja jaoks: „Mina kingi oma ennitse mehe tare küläle, pandke, kohe vaja, mõni palk mano, teke hendile koolimaja, nakake säääl jumala-orjust pidämä.”⁴⁷ Triina uus mees, Juhan Kaust, andis oma talumaa küljest paar vakamaad kooli jaoks. Peeter Rinne isa Karl (Kaarl, Karel⁴⁸) ja viimase vanem vend Ado Rinne vedasid koos Juhan Kaustaga koolimajaks kingitud hoone selle tarbeks eraldatud nurme peale. Kuna jõudu oli vähe, sai kolm korda kolm sülda suur tare⁴⁹ külarahva abiga õlgedest katuse, kaks neljaruudulist akent ja savipõranda alles paari aasta pärast. Kool alustas tööd pühapäevase palvemajana, kus Karl Rinne juhendamisel loeti pühakirja. Laste koolitamisega tehti algust järgmiselt: „...mõni päiv talwel kutsuti latse kokko, lasti

---

⁴¹ Peeter Rinne on sündinud 1822. aastal. Selle tõenduseks on kaks allikat: Põlva koguduse sünni-, abielu-, surmameetrika andmed EAA.3147.1.137; 1801–1822, lk 256 . <http://www.ra.ee/> (30.12.2016) ning Võru (Werrohof) mõis: revisjonilehed; EAA.1865.2.64/24; 1826, lk 14. <http://www.ra.ee/> (30.12.2016)

⁴² Eesti Evangeelne Luterlik Kirik. Vaimulike elulood. Johann Georg Schwartz. <http://www.eelk.ee/elulood/> (30.12.2016)

⁴³ Rinne. Wana Kääpäkülä koolmeistri, lk 14.

⁴⁴ Andresen. Eesti rahvakooli ja pedagoogika ajalugu III, lk. 62.

⁴⁵ Asutamisaastaks peetakse aastat 1753 Loosul. 1766 toodi kool Navile.

<http://www.voruvall.ee/turism/vaatamisvaarsused/220-mlestuskivi-navi-koolile-navi-klas> (24.04.2017)
<http://www2.kirmus.ee/biblioserver/index2.php?kid=410864> (24.04.2017)

⁴⁶ Ots, Loone. Pinnas, millest võrsusid õpetaja Laurid. http://haridus.opleht.ee/Arhiiv/5_62007/15-17.pdf (29.12.2016)

⁴⁷ Rinne. Wana Kääpäkülä koolmeistri, lk 15.

⁴⁸ Erinevad nimevormid on pärit luteri koguduse personaalraamatute nimeregistritest. – autori märkus.

⁴⁹ Ligikaudu 41 ruutmeetrit, kuna vene sülla pikkus on umbes 2,31 meetrit. – autori märkus.

raamatut luke nink küsiti käske, lasti ka mõni wärs laulda ja kästi koton kõvaste oppi.”⁵⁰ Esialgu oli õpetus tasuta, pärast lubati Karl Rinnele palgaks mõõt rukkeid talu pealt.

Võru praostkonna kooliõpetajate nimekirjadest leiab Karl Rinne kohta järgmised andmed: on koolmeistrina ametis Võru mõisas Kääpa koolis. Tema lugemisoskust on hinnatud tartu murdes heaks ning tallinna murdes üsna heaks. Veerida, kirjutada, arvutada ei oska, vaimulik haridus halb. Laulmine kuulmise järgi hea, kuid noodist laulda ei oska. Ametisoleku ajaks on märgitud 1831–1840, kõrvalametiks talupidaja.⁵¹ (vt lisa 5)

Teises Võru mõisa koolis, Navil, oli koolmeistriks Johhan Melzov, kelle teadmised on saanud võrreldes Karl Rinnega praktiliselt sama hinnangu. Erinevus on vaid vaimulikus hariduses, kus Melzovil on see tähendatud „üsna heaks”. Noodist laulmisega said hakkama vaid mõned üksikud Põlva kihelkonna koolmeistrid.⁵²

Eelpool kirjeldatud andmete järgi ühtivad Peeter Rinne mälestused õpetamise alguse kohta Kääpa külas arhiivandmetega: see oli 1830. aastate alguses. Kas aga aastaks on 1830 või 1831 – hetkel kindlalt vastata ei saa. Ametisolemise aja lõppaasta on nii Peeter Rinne raamatus kui kooliõpetajate nimekirjas sama. Peeter Rinne mälestustes on kirjas, et 1840. aastal võeti Karl Rinnelt sugulaste algatusel ära koolmeistriamet ja maa, mida ta oli 20 aastat harinud. Sugulased lasid temalt tutvust kasutades talukoha ära võtta.⁵³

Mikk Sibbola kohta leiame, et ta oli õpetajaks aastal 1835–1836⁵⁴. Karl Rinne vennapoeg, Jaan Rinne, saadeti Põlva kooli koolmeistri ametit õppima. Sel ajal oli tema asemel tööl ajutiselt Jaan Jõgeva, kelle õpetajaks olemist on hinnatud järgmiselt: „Väikeste teadmiste juures omab head tahet.”⁵⁵ Jaan Jõgeva jäi palvetunni pidajaks ning laste ristijaks ning töötas õpetajana 1840–1842⁵⁶. Koolmeistriameti omandamise järel sai Jaan Rinne laste koolitajana töötada oma surma tõttu vaid veidi üle aasta (1842–1843)⁵⁷. Pärast seda nimetas Põlgaste mõisa omanik Roth Peeter Rinne Kääpa koolimeistriks ning saatis

---

⁵⁰ Rinne. Wana Kääpäkülä koolmeistri, lk 16.

⁵¹ EAA.1167.1.601, lk 20. Võru praostkonna kooliõpetajate nimekirjad.

⁵² Samas.

⁵³ Ots. Pinnas, millest võrsusid õpetaja Laurid, lk 16.

⁵⁴ EAA.3147.1.181, Personaalraamat X 1832–1840, EAA.1197.1.300-2, Maikonventide aastaaruanded ja otsused. Aruanded kooliasjade kohta.

⁵⁵ EAA.1167.1.16, lk 104-105, lk 106–107.

⁵⁶ EAA.3147.1.181; Personaalraamat X 1832-1840. <http://www.ra.ee> (24.04.2017)

⁵⁷ EAA.3147.1.184; Personaalraamat XIII 1841-1850.

kirikuõpetaja juurde katsetele. Nii sai 21aastasest⁵⁸ Peeter Rinnest 1843. aastal Kääpa küla koolmeister, kes oli selles ametis 1890. aastani.

1863. aastal viis Õpetatud Eesti Selts koolmeistrite hulgas läbi küsitluse, millega uuriti, kui palju lapsi käib koolis, milline on koolitöö korraldus, koolmeistri haridus jne. Sealt leiame, et Võru mõisas Kääpa külakoolist on koolmeistriks Peeter Rinne, kes oli ametis olnud 1843. aastast. Tema käe all õppis külakoolis 41 poissi ja 42 tüdrukut. Teises Võru mõisa koolis, Navil, kus õpetajaks oli Mihkel Meltzov, õppis 62 poissi ja 60 tüdrukut.⁵⁹ Esitatud arvud on suured ning väljendavad tõenäoliselt iga päev koolis käinud ja kordamiskooli lapsi koos. Lapsed, kes olid kolm talve koolis käinud, kuid kes veel leeritamata, pidid kuni leerini õpitu meeldetuletamiseks käima kordus- ehk vahekoolis, mis sisult oli luterliku leeriõpetuse eelõpe.⁶⁰ Pärast seda võidi abielluda ja pere luua. Suur osa küsitlusele vastanud koolmeistritest ei piirdunud ainult esitatud küsimustele vastamisega, vaid lisas juurde omi tähelepanekuid koolitöö olukorra ning koolmeistrite elu- ja töötingimuste kohta.⁶¹ Kahjuks ei leidnud magistratööri autor ankeedile vastanud õpetajate hulgast Peeter Rinne vastuseid.

Kuna laste arv Kääpal ja selle ümbruses kasvas, jäi palkidest koolitare koolipere jaoks väikeseks. Aastast 1843 pärineb Kääpa uue koolimaja projekt,⁶² mis viitab asjaolule, et vald valmistub uue koolimaja ehitamiseks. Toimub kirjavahetus kooli ehitamise teemal ning on üsna selge, et tarvidus uue koolihoone järele oli suur ja vald sellega tegeles. Tõenäoliselt ei läinud siiski 1843. aastal valminud projekt käiku, sest kõrvutades esimest projekti ehitatud majaga, on üsna raske leida kokkulangevusi. Ka ei pärine nii varajasest ajast ühtegi viidet, et koolimaja oleks ehitama hakatud. Võru vallavalitsuse eestvõttel ehitati 1857. aastal⁶³ uus suurem ühekordne puust laastukatusedega koolimaja. Alguses oli koolihoones ainult üks suur ruum, kus töötas kolm klassi korraga. Kogu õppetöö toimus

---

⁵⁸ Vaatamata sellele, et seaduse järgi sai astuda ametisse 22aastaselt. – autori märkus.

⁵⁹EAA. 2569.1.78; 1863. Kooliõpetajate aruanded maakooliolude kohta. Liivimaa II köide, Tartu-Võru maakond, lk 321.

⁶⁰ Eesti kooli ajalugu. 2. köide. 1860. aastaist 1917. aastani, lk 123.

⁶¹ Kooliajalugu. Rahvusarhiiv. <http://www.ra.ee/vau/index.php/et/page/article/index?menuId=5#article26> (30.12.2016)

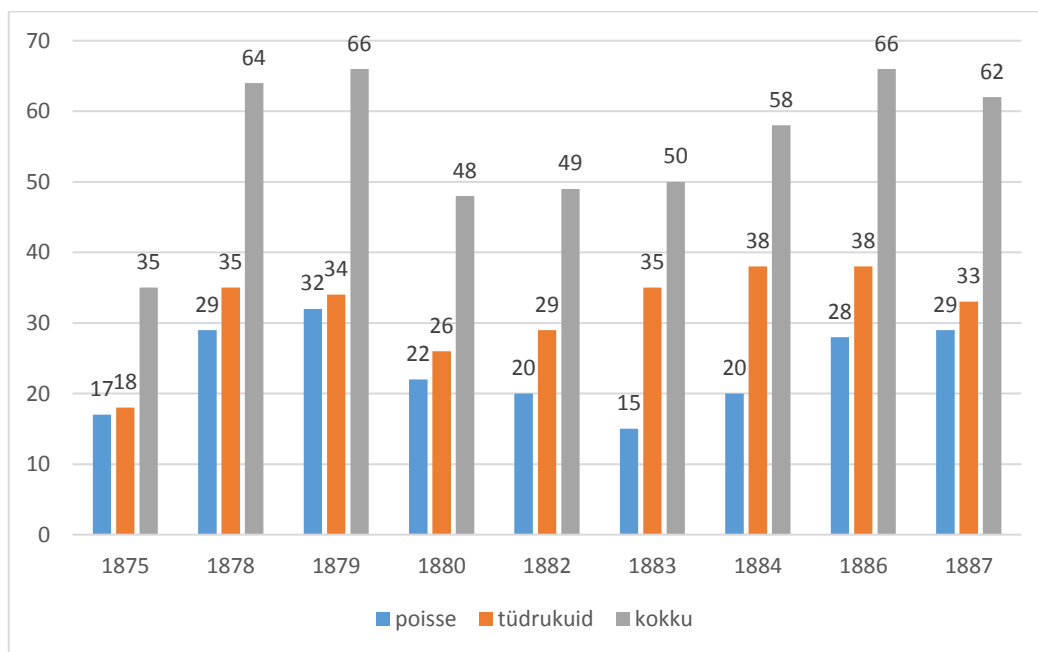
⁶² EAA.1197.1.939. A. betr. den Neubau des Kaepa-Schulhauses unter dem publ. Gute Werrohof (N 138, W).

⁶³ ERA.1108.13.994, lk 14–15. Võru vald, Kääpa algkooli ehitus. Teated kooliruumide kohta 1. märtsiks 1936.

ühe koolmeistri juhendamisel, kelleks oli aastast 1843 Karl Rinne poeg Peeter Rinne. 1874. aastal ehitati koolimaja ümber⁶⁴.

Põlva kihelkonna tabelaruandest kooliolude kohta Tartu-Võru Maakooliametile aastast 1875 nähtub, et Kääpa vallakoolis töötas kaks õpetajat: esimene õpetaja Peeter Rinne (alates aastast 1843) ja teine (abi)õpetaja Peeter Kõivsaar (aastast 1871). 1879. aasta aruandes enam Kõivsaart pole, Peeter Rinne töötab üksi. 1884. aasta aruandes leiame koolis teise õpetajana Karl Rinne.⁶⁵ Õpilaste arvu dünaamika kohta ajavahemikus 1875–1887 annab ülevaate allolev diagramm.

Joonis 1. Kääpa kooli õpilaste arv aastatel 1875–1887⁶⁶

Jooniselt näeme, et tüdrukuid on nimekirjas läbivalt rohkem kui poisse. Poisid kaasati üsna varajases eas appi talutöödele, mistõttu nad kooli ei jõudnud. Õpilaste arv koolis ulatus erinevatel õppeaastatel 35 õpilasest 66 õpilaseni. Kui üldiselt käidi koolis 21–24 nädalat (105–120 päeva), siis 1882. aastal on märgitud koolipäevade arvuks 80. Ka 1885/86. kooliaastal käidi koolis ainult 65 päeva, s.o ligi kaks ja pool kuud. Sama palju õpiti kõigis Põlva kihelkonna koolides. Kõige pikemalt toimus sellel talvel õppetöö Joosu

⁶⁴ ERA.1108.13.994, lk 14. Võru valla algkooli maja ehitus.

⁶⁵ EAA.1167.1.271. Tartu-Võru Maakooliamet. Tabelaruanded kooliolude kohta 1875-1887.

⁶⁶ Samas.

koolis – 76 päeva.⁶⁷ Tegemist võis olla erakordselt külma talve või nakkushaiguste puhanguga.

1880. aastate teisel poolel algas eesti kooli ajaloos venestamise ajajärk, mis mõjutas ka Kääpa külakooli õpetajate ametisolekut. Läänemere kubermangudes likvideeriti Balti erikord ning kogu kohalik seadusandlus ühtlustati Venemaa omaga. Uue poliitika elluviimist alustati just koolidest. Senine koolivalitsemise süsteem kaotati ning rahvakoolides kehtestati Venemaa õpetamise kord.⁶⁸ 1887. aastal kinnitati Tartu õpperingkonna rahvakoolide järelvalve eeskirjad ning koolide juhtimine ja kontrollimine läks rahvakoolide inspektorite ja direktorite kätte. Rahvakoolid jaotati õpetajate arvu järgi ühe- ja kaheklassilisteks. Esimene koolitüüp kandis nime vallakool, teine ministeeriumikool. Emakeeles võis õpetada uue määruse järgi vaid valla- ja ministeeriumikoolides. Kihelkonnakoolides tuli venekeelsele õpetusele üle minna kolmandal õppeaastal. Programmid, õpperaamatud ja õppevahendid olid haridusministeeriumi poolt määratud, vaid usuõpetus jäi kirikuõpetajate ning kirikuvalitsuse järelvalve alla. Kooliõpetajate ametisse määramine ning vallandamine allutati rahvakoolide inspektorile. 1887. aastal seadust veel ei rakendatud, sest saadi aru, et ainult vähesed õpetajad oskasid maakoolides vene keelt.⁶⁹

Õpetajate tööd hinnati laste teadmiste ja oskuste alusel. Täites oma kohust, küsitles pastor Johann Georg Schwartz 1870ndatel kevadeti lapsi, kuidas need oskavad kateksimust, piiblilugu, laulmist, lugemist, kirjutamist, arvutamist. Hinded olid ühest viieni. Kui 1884/85. ja 1885/86. õppeaastal on Kääpa laste teadmisi hinnatud valdavalt hindega kaks (keskpärane) ja kolm (üsna hea), siis järgmisel õppeaastal esineb hinnet kolm juba rohkem. Lugemist on ainsana hinnatud hindega neli (hea või täiesti rahuldav). Mitte ühegi kooli õpilaste ainete tundmist pole Põlva kihelkonnas hinnatud viiega, mis tähendab tabeli nurgal antud hinnete seletuses aine väga head tundmist.⁷⁰

---

⁶⁷ Samas.

⁶⁸ Venestamise alguseks Balti kubermangudes võiks lugeda 1885. aastal välja antud keisri ukaasi, millega allutati rahvakoolid ning õpetajate seminarid Rahvahariduse Ministeeriumile. – autori märkus.

⁶⁹ Andresen. Eesti kooli ajalugu: algusest kuni 1940. aastani, lk 139.

⁷⁰ EAA.1167.1.511. Leistungen der Schulen im Vergleich zum vorhergehenden Jahre, lk 91.

Pärast uue koolikorralduse kehtestamist määrasid kooliasju kuraatori⁷¹ välja saadetud eeskirjad, mitte enam kihelkonna koolikomisjon. 1887. aastal Eesti Postimehes avaldatud ringkirjas teatati, et kahe aasta pärast tuleb õppekeelena kasutusele võtta vene keel. 1889. aastal anti välja ühine rahvakoolide seadus Liivi-, Kura- ja Eestimaa kubermangude kohta, kus rõhutati, et minnakse üle venekeelsele õppele.⁷² Otsus sai määravaks ka Kääpa kooli kauaaegsele õpetajale Peeter Rinnele, kes 1890. aastal pidi koolmeistri ametist vähese vene keele oskuse pärast loobuma.⁷³ Ligi pool sajandit (47 aastat) jagas Peeter Rinne Kääpa kandi lastele vaimutarkust, sealjuures kandis ka jutlustaja, ristija ning matja kohuseid.⁷⁴

Enamik vallakooli jäi üheklassiliseks, kus töötas üks õpetaja koondklassis (tänapäevases mõistes liitklassis) kolme erineval edasijõudmise tasemel oleva jao ehk õpilaste rühmaga. Koolidesse jõudsid venekeelsed õpikud. Suur osa ajast kuluski vene keele õppimisele, sest kogu õpetuse põhiülesanne seisnes vene keele harjutamises ning sõnavara laiendamises. Alustati tähtede lugemisest ja kirjutamisest, millele järgnes sõnade ja lausete päheõppimine ning kirjutamine. Teine ja kolmas klass kirjutasid ka etteütusi. Vene keele oskus oli vajalik edasiõppimisel, poistel sõjaväeteenistuses ning ametlikus asjaajamises.⁷⁵

Pärast Rinnet töötas aastatel 1890–1895 Kääpa koolis õpetajana Mihkel Kääparin⁷⁶. Ta suri 15. novembril 1895. aastal 27aastasena. Surma põhjuseks on märgitud meetrikakandes neeruhaigus.⁷⁷ 1895. aastast on Kääpa kooli õpetajaks Daniel Paabus,⁷⁸ kes töötas aastani 1901.

Ülevenemaalise ühepäevase loenduse andmetel 1911. aastal oli Kääpa koolis õpetajaks August Friedrich Palgi, kes oli sel ajal 28aastane ning töötas Kääpal üheksandat aastat (aastast 1901). Kääpa vallakoolis oli üks klass kolme jaoskonnaga, see tähendas, et õpilased olid jaotatud edasijõudmise järgi kolme gruppi: tähtede õppijad, veerijad,

---

⁷¹ Rahvahariduse Ministeeriumi kuraator juhtis kõiki õpperingkonna asju. Kuraator kolis 1887. a Tartust Riiga (sealt alates Riia õpperingkond). Andresen. Eesti kooli ajalugu: algusest kuni 1940. aastani, lk 137.

⁷² Samas, lk 137–139.

⁷³ Rinne. Wana Kääpäkülä koolmeist, lk 2.

⁷⁴ Samas, lk 44.

⁷⁵ Andresen. Eesti kooli ajalugu: algusest kuni 1940. aastani, lk 139–140.

⁷⁶ EAA.3147.1.209, lk 26–27. Personaalraamat 1891–1901.

⁷⁷ EAA.3147.1.118, lk 90–91. Meetrikaraamat. 1895.

⁷⁸ EAA.394.1.3, lk 5–6. Võru rajooni rahvakoolide inspektor. 1898.

lugejad ja katekismuse õppijad⁷⁹. Õppeaeg kestis kolm aastat. Küsimärgiga on pandud kooli asutamisaastaks 1855, mis viitab sellele, et kooli asutamisaasta suhtes on küsimusi. Nimekirja järgi õppis koolis 65 õpilast: 32 poissi ja 33 tüdrukut. Eelmisel õppeaastal (1910) lõpetas kooli 14 last: seitse poissi ja seitse tüdrukut. Õppeaasta algas 15. oktoobril ja lõppes 15. aprillil. Kooliaasta pikkuseks oli 125 päeva.⁸⁰

1916. aasta sügisel määrati rahvakoolide inspektori poolt õpetaja asetäitjana ametisse August Friedrich Palgi vend Eduard Palgi, kes tegelikult töötas juba 1915. aastast oma õpetajast venna asemel, sest viimane oli võetud mobilisatsiooni käigus 1915. aastal sõjaväkke⁸¹.

1917. aastal olid kooliõpetaja Eduard Palgi ja vallavolikogu vahel lahkkelid, mida arutati Võru Maanõukogus. Eduard Palgi tagandati õpetaja ametist vallavolikogu otsusel. Vallavolikogu tõi välja järgmised vallandamise põhjused: pole kooliõpetaja kutset ega vajalikke pabereid. Võru rajooni rahvakoolide inspektor on omavoliliselt kooliõpetaja kohusetäitjaks ametisse määranud ning jättis kolmel korral valla poolt volitatud kandidaadi ametisse kinnitamata, võttes valla käest ära kooliõpetaja valimise õiguse ning astudes sellega oma võimupiiridest üle. Eduard Palgi oli kooli maalt metsa teinud „raiskamise viisil”⁸². Vald esitas kaebuse.⁸³ Võru Maanõukogu selgitas, et Ülem Maa-Koolikomitee poolt 1874. aastal välja antud juhendi kohaselt on vallal kooliõpetaja valmise õigus, kui ta kooli üleval peab, kuid lõplik kinnitamine käib Ülem Maa-Koolikomitee otsusega. Kuna aga venestamisest alates Ülem Maa-Koolikomitee ega maakonna Koolikomiteed rüütelkonna boikoti⁸⁴ tõttu ei tegutsenud, jäi õpetajate määramine rahvakoolide inspektorite otsustada. August Friedrich Palgi kutsuti sõjaväkke ning vaatamata sellele, et volikogule anti kolm korda võimalus asetäitjat valida, ei suudetud õpetaja kohta täita. Kuivõrd kooliaasta oli alanud ning koolitööd ei toimunud, oligi rahvakoolide inspektoril õigus Eduard Palgi õpetajaametisse kinnitada.⁸⁵

---

⁷⁹ Andresen. Eesti rahvakooli ja pedagoogika ajalugu III, lk 51.

⁸⁰ EAA.5454.1.65. Andmed Võrumaa algkoolide kohta 18.01.1911 ülevenemaalise algkoolide loenduse põhjal.

⁸¹ EAA 4683.1.19; 27.05.1917–02.09.1917 Protokollid ja kirjavahetus Võru maanõukoguga, vallavalitsuse ja teistega Kääpa küla kooliõpetaja Eduard Palgi vallandamise asjus, lk 56–57.

⁸² Samas, lk 18.

⁸³ Samas, lk 17.

⁸⁴ See tähendas, et rüütelkond ei toetanud koolidesse viidavat venestuspoliitikat – autori märkus.

⁸⁵ Samas, lk 46.

1917. aastal jõudis August Friedrich Palgi kodukülla tagasi ning jätkas õpetajaametis kuni 1920. aastani.

1.3. Kokkuvõte

Kääpa kooli alguse dateerimisel tuleks otsustada aastate 1830, 1831, 1835 vahel. Aastat 1830 on läbivalt märgitud kooli asutamisaajaks Kääpa algkooli statistilistes aruannetes 1926/27. õppeaastast kuni 1959. aasta koolipassideni välja. Aluseks on väidetavalt kooli kroonikad⁸⁶. Autoril ei õnnestunud nimetatud kroonikaid leida, kuid endised koolijuhatajad võisid neid siiski kasutada. On üsna tõenäoline, et nemad varasemaid kroonikaid nägid. Siiski jääb soov leida arhiivist allikas, mis kindlamalt viitaks nimetatud aastale. Samas ei kinnita pastor Schwartzi aruanded koolide kohta Põlva kihelkonnas koolikonvendile Kääpa kooli tegevust aastatel 1830 ja 1831. Ka ei leidnud töö autor sissekandeid pastor Schwartzilt aastatel 1832–1834. Viimase aasta näol oli tegemist ikaldusaastaga, mil koolitegevus võis olla häiritud⁸⁷. Kuid 1831. aastast pärinevad selged andmed Võru praostkonna kooliõpetajate nimekirjast külakooli esimese õpetaja Karl Rinne tegevuse kohta. Ka langeb 1830ndate aastate algus kokku tema poja Peeter Rinne mälestustega, kui kohalike talumeeste eestvõttel ehitati esimene palkhoone, kus lastele koolitarkust jagati. Antud daatumi märkimine on õiglasem ka Rinnede perekonna esiletõstmisel, sest just selle pere ärksamatel meestel oli suur roll Kääpa kooli asutamisos. Varajasemas uurimuses on eelistatud kooli asutamisaastana märkida 1835. aastat, mil kooliõpetajaks oli Mikk (Michel) Sibbol. Antud töö autori hinnangul omab 1831. aasta märkimine kooli asutamisaastana rohkem argumente: Kääpa kooli varasemad statistilised aruanded, Peeter Rinne mälestused, sissekanded Karl Rinne kohta personaalraamatus ning Võru praostkonna kooliõpetajate nimekirjast 1831. aastal. Tuleb tunnistada, et kooli asutamisaasta dateerimine osutus väga ajamahukaks ja keeruliseks ning veendunult otsustada konkreetse algusaasta kasuks käesoleva töö autor hetkel ei söanda, kuid eelistab siiski märkida koolitegevuse alguseks Kääpal aastat 1831.

19. sajandi keskpaigas laste arv Võru mõisa piirkonnas kasvas ning sellest tulenevalt nõuti uue koolimaja ehitamist. Sellest annab tunnistust 1843. aastal valminud projekt⁸⁸, mis tõenäoliselt siiski käiku ei läinud. 1945. aasta koolipassi andmetel oli teise koolimaja

---

⁸⁶ Väide 1947. aasta kooli kroonikast. – autori märkus.

⁸⁷ Mäesalu, Ain, Sulev Vahtre, Mati Laur, Tiit Rosenberg, Allan Liim, Ago Pajur, Tõnu Tannberg. Eesti ajalugu. Kronoloogia. Tallinn: Tänapäev, 2015, lk 134.

⁸⁸ EAA.1197.1939.

ehitamisaastaks 1857. Kuid ehitamisaastaks on märgitud ka aastat 1848⁸⁹ ja 1855⁹⁰. Veenvat tõestust maja projekti või otsuste näol ühe kindla aasta kohta uurija ei leidnud. Samas võib üsna veendunult väita, et Kääpa koolimaja ehitamine toimus 19. sajandi keskpaigas.

Kooli esimesteks õpetajateks olid Karl Rinne 1831–1840 ja Mikk Sibbol 1835–1836. Neile järgnesid Jaan Jõggeva 1840–1842, Jaan Rinne 1842–1843, Peeter Rinne 1843–1890, Mihkel Kääparin 1890–1895, Daniel Paabus 1895–1901, August Friedrich Palgi 1901–1915, Eduard Palgi 1917–1918. Kõige kauem oli koolmeistrina ametis Peeter Rinne (47 aastat), täites lisaks õpetajaametile ka jutlustaja, ristija ja matja kohuseid.

Nii kasvas 1830. aastal ehitatud väikesest palkhoonest välja korrapäraselt tegutsenud kool. Endise rehetare asemele, millel oli tambitud savipõrand ning kaks akent, ehitati 19. sajandi keskel Kääpale koolimaja, kus tsaariajal keskeltläbi 35–60 õpilast talviti haridust said.

---

⁸⁹ Statistilised andmed Võru valla Kääpa 4. kl segaalgkooli kohta 1922/1923 õa lõpul. 1923. aasta kirjade kogu.

⁹⁰ EAA.5454.1.65. Andmed Võrumaa algkoolide kohta 18.01.1911 ülevenemaalise algkoolide loenduse põhjal.

2. EESTI VABARIIGI AASTAD 1918–1940

2.1. Õppetöö rahvuslikus algkoolis

Pärast Saksa okupatsiooni lõppu nõudis Eesti Vabariigi valitsus koheselt venestamise ja saksastamise katsete lõpetamist. Haridusministeerium eesotsas Peeter Põlluga seadis eesmärgiks üldise, kohustusliku ja tasuta algkooli tagamise.⁹¹ Asutav Kogu tegi 1919. aastal otsuse laiendada koolikohustus seniselt kolmelt aastalt neljale ning 1. jaanuarist hakkas kehtima nelja-aastane koolikohustus 9–14 aasta vanustele lastele.⁹² Õpetuses asetati pearõhk eesti keele, rahvaloomingu, kirjanduse, eesti ajaloo, geograafia (tollase nimetusega maateaduse) ning kodanikuõpetuse tundmaõppimisele. Koolihariduse eesmärgiks oli laste kehaline ning vaimne arendamine, püsivate teadmiste ning oskuste andmine – Eesti Vabariigile tervete, töökate, kohusetruude ja elurõõmsate kodanike kasvatamine.⁹³

Asutava Kogu poolt 7. mail 1920 vastu võetud „Avalikkude algkoolide seaduse” kohaselt moodustas algkool ühtluskooli esimese astme. Algkool pidi olema emakeelne, ilma usuõpetuseta ja tasuta.⁹⁴ Algkool pidi kestma kuus aastat, kuid üleminekuajal jäid töötama ka neljaklassilised algkoolid. Kuigi maakoolides oli varem karjaskäimisega seoses kooliaeg lühem, sätestas seadus võrdse 35nädalase õppeaja aastas nii maal kui linnas.

Koolikohustuse laiendamise tõttu vajati uusi klassiruumide. Neljanda klassi juurdetulekuga muutusid koolid vähemalt kahekomplektilisteks⁹⁵ ning vaja läks kahte klassituba. Olukorra lahendamiseks paigutati olemasolevad koolid suurematesse talumajadesse või ehitati klassitoale vahele laudsein.⁹⁶

Kuueklassilises koolis õpetati eesti keelt, matemaatikat, ajalugu, kodulugu, maateadust, loodusteadust, saksa keelt, joonistamist/ voolimist/ ilukirja, laulmist, võimlemist, käsitööd⁹⁷. Kääpa koolist ja tolleaegsest igapäevaelust loovad hea pildi Leida Kausta

---

⁹¹ Tallinna hariduselu 1918–2010, lk 12.

⁹² „Määrus koolikohustuse laiendamise kohta 1919/1920 õppeaastal”. Riigi Teataja 1919, nr 70, lk 553–554.

⁹³ Andresen. Eesti kooli ajalugu: algusest kuni 1940. aastani, lk 168.

⁹⁴ Riigi Teataja nr 75/76, 22.mai.1920, lk 593–594.

⁹⁵ Kaks komplekti liitklasse (1.+2. ja 3.+4.).

⁹⁶ Andresen. Eesti rahvakooli ja pedagoogika ajalugu IV, lk 130.

⁹⁷ Samas, lk 12.

mälestused, kuhu ta on talletanud ka oma õdede Vilhelmiine ning Marta meenutused koolist.⁹⁸ Leida Kaust alustas oma kooliteed 1925. aasta sügisel üheksa-aastasena: „Oli 1925. a sügis, kui ema minu koolitarbed sidus oma tsitsirätikusse, pani juuksed kahte pletti, sättis jalga pikad villased sukad ja uued pastlad, mis tegid lapse meele rõõmsaks – uus hall villane kleit ka – üle hulga aja tegin ristimärgi rinna ette ja astusin õdede seltsis kooliteele.”⁹⁹ Koolimaja mäletab Leida Kaust järgmiselt: „Vanas Kääpa koolis, kus oli kaks klassiruumi – oli mugav. Kahe lapse pink sahtli ja lauaga – keskel auguks tindipott – mis tihti kippus ümber minema ja mida korrapidaja oli kohustatud täitma. Kaks õpetajat prl Meeta Kolk, kes andis tunde I ja II klassis ja hr Eduard Loos, kes andis tundi III ja IV klassis.”¹⁰⁰

Leida Kaustale koolis meeldis, ka enamus ainetest meeldisid, välja arvatud ajalugu, sest seal pidi palju lugema ja jutustama ning aastaarve oli raske meelde jätta. Väga hea sõnaga meenutab Leida Kaust õpetaja Eduard Loosi, kes oli aristokraatlik – pikk, sirge, tõsine, nõudlik, õiglane, isalik ja armas, õpetas lapsed kolmel häälel laulma. Ka ristas Loos lapsi ning „pani surnuid kirstu”¹⁰¹. Hea mälestus on õpetaja Marta Kuusikust¹⁰², kes õpetas lapsed tegema kaunist käsitööd.

Huvitav on tõsiasi, et Leida Kaust mäletab oma klassituba mugavana. Seevastu statistilistes aruannetes ning hoolekogu protokollides tuuakse pidevalt probleemina välja kooli kitsaid olusid ning pinkide vähesust. Üheks põhjuseks võib olla asjaolu, et koolis valitsev vaimsus ning õpetajad isiksusena kaalusid lapse jaoks üles koolimaja ainelised aspektid. Tol ajal oli ka kodudes kitsas ning lapse jaoks võis tunduda selline olukord normaalsena.

Aeg-ajalt katkestas õppetöö haigusepuhang. Nii peatati näiteks 1926. aasta 12.–22. märtsini koolitöö Kääpa algkoolis Leevi jaoskonnaarsti korraldusel, põhjuseks õpilaste haigestumine (sarlakid, kergemad kaelahaigused, angiin, difteeria)¹⁰³. 1927. aasta jaanuaris andis Eesti Vabariigi Haridusministeeriumi kooliosakond välja teatise, milles

---

⁹⁸ Kaust. Kirjalikud mälestused, lk 29–34.

⁹⁹ Kaust. Kirjalikud mälestused, lk 21–22.

¹⁰⁰ Samas, lk 22.

¹⁰¹ Samas, lk 23.

¹⁰² Asub Kääpa kooli õpetajaks 1928. aastal. – autori märkus.

¹⁰³ Kääpa Pedagoogika nõukogu protokollide raamat 1921–1927. Kääpa Põhikooli arhiiv, nr 4, lk 32.

pannakse koolijuhatajatele ja õpetajatele südamele, et tulenevalt suurenenud haigusjuhtumitest ei tohi korraldada koolipidusid ning lubada kõrvalisi isikuid kooli, anda raamatuid perekonda, kus on nakkushaigused. Õpilastel keelati käia kinos, avalikel pidustustel ning lasteetendustel.¹⁰⁴

1927. aasta mais teeb Võru vallavalitsus ettepaneku viia Kääpa kooli esimese klassi õpilased üle Pässa algkooli, sest 1926/27. õppeaastal õppis esimeses klassis viis õpilast, teises klassis 12 õpilast, kolmandas klassis 16 õpilast, neljandas klassis üheksa õpilast (kokku 41 õpilast). Leiti olevat mõistlik töötada ühe klassikomplektiga.¹⁰⁵ Nii ka tehti. Koolijuhatajaks ja õpetajaks sai 1927/28. õppeaastast Meeta Rinne, kes töötas liitklassiga (2.–4. klass)¹⁰⁶.

Järgmisest, 1928/29. õppeaastast avati taas esimene klass, lisandus ka viies ja 1929/30. õppeaastal kuues klass.

1931. aastal täiendati „Avalikkude algkoolide seadust”. Koolikohustuse alampiiri tõsteti ühe aasta võrra: koolikohustuslikud olid lapsed 8.–16. eluaastani.¹⁰⁷

1934. aasta septembris tegi Kääpa algkooli hoolekogu otsuse hakata 1934/35. õppeaastast õpetama viiendas ja kuuendas klassis võõrkeelena inglise keelt. Loa andis selleks Võru Maakoolivalitsus. Põhjenduseks toodi inglise keele õppimine Võru keskkoolis. Võõrkeeleõppega alustamine algkoolis tagas paremad eeldused õpinguteks keskkoolis.¹⁰⁸

2.2. Kooli majanduslikud olud

Kääpa 4-klassiline algkool päris minevikust vana väikese koolimaja. (vt lisa 4) Siiski suudeti ka nendes kitsastes oludes vastavalt seadusele minna esmalt üle nelja-aastasele koolikursususele ning anda selles majas hiljem isegi kohustuslikku kuueaastast kooliharidust.

---

¹⁰⁴ Kääpa Algkooli 1927. aasta kirjakogu, lk 2.

¹⁰⁵ Samas, lk 20.

¹⁰⁶ Statistilised teated 1927/1928 õa, lk 94–96. Kääpa Algkooli 1928. aasta kirjakogu.

¹⁰⁷ Tallinna hariduselu 1918–2010, lk 16.

¹⁰⁸ ERA.4731.1.383, lk 8-9. Võru vallavalitsuse kirjakogu koolidest ja rahvahariduse üle. 01.03.1934–31.03.1935, lk 69–70.

Kooli ülalpidajaks oli Võru vald, kelle vastutusel seisis endiselt kaks kooli: Kääpa ja Navi algkool. Rahaliselt toetasid kohalikku kooli ka hoolekogu ja Kääpa haridusselts.¹⁰⁹ Mänguplatsi kooli juures polnud, lapsed mängisid küla karjateel. Õpilased ööbisid klassitubades, pesuruumid puudusid, ainsaks „pesuriistaks oli pang”. Õpiti kahes klassiruumis, õpperuumide puuduseks on märgitud „kitsad”.¹¹⁰ Lapsed käisid kooli kuni kaheksa kilomeetri kauguselt.

1923/24. aasta hoolekogu täidetud ankeedis on kirjas, et koolimajas puuduvad õpilaste magamisruumid, õpetajate jaoks pole majas korterit ning ruumid on üldiselt kitsad, kuid ehituse poolest muidu rahuldavad. Märgiti ära, et hoolekogu on pidanud õppeaasta jooksul 22 koosolekut, mis on tähelepanuväärselt palju võrreldes tänapäevaga. Üheks põhjuseks võis olla hoolekogu kohustus hoolitseda õpilaste kooliskäimise eest ning põhjuseta puudumistest tulenevate trahvide määramine. Kooli toetuseks ja selle majandusliku olukorra parandamiseks korraldas hoolekogu pidusid. Hoolekogu rahadest muretseti õppevahendeid, toetati jalanõude ja riiete ostu, õppereise.¹¹¹

1936. aastal läbi viidud inspekteerimise aruannetes tuuakse esile järjekordselt koolimaja puudused. Klassitubadele anti järgmine üldhinnang: „puudulikud, kitsad, madalad, pimedad. Peale klassitubade on veel riietehoiu ruum ja kantselei.”¹¹² Probleemiks on internaadiruumide puudumine. Kooljuhataja Loos palub vallavalitsusel internaadi küsimuses kindel seisukoht võtta, kuna ka seadus seda nõuab.¹¹³ Tõepoolest, avalikkude algkoolide hoonete ehitamise määruse kohaselt, mis kehtestati 1933. aastal, pidid internaadis olema eraldi magamistoad ning pesemisruumid poeglastele ja tütarlastele, haigete isoleerimise ruum ning sahvrid õpilaste toiduainete hoidmiseks¹¹⁴.

Kuna hoone oli juba vana ja ei vastanud nõuetele ning kasvas ka laste arv, tekkis vajadus uue koolihoone järele. Võru vallavolikogu koosoleku protokollist võib lugeda, et esialgu

---

¹⁰⁹ Statistilised andmed Võru valla Kääpa 4. kl segaalgkooli kohta 1922/1923 õa lõpul. 1923. aasta kirjade kogu.

¹¹⁰ Samas.

¹¹¹ Aruanne Võru valla Kääpa algkooli hoolekogu tegevuse kohta 1923/1924 kooliaastal. 1924. aasta kirjakogu, lk 97.

¹¹² ERA.1108.13.994, lk 14. Võru vald, Kääpa algkooli ehitus. Teated kooliruumide kohta 1. märtsiks 1936.

¹¹³ ERA.4731.1.383, lk 8–9. Võru vallavalitsuse kirjakogu koolidest ja rahvahariduse üle. 01.03.1934–31.03.1935, lk 185p–187.

¹¹⁴ Andresen. Eesti rahvakooli ja pedagoogika ajalugu IV, lk 135.

arutati vanale koolimajale juurdeehituse võimalust, kuid leiti siiski, et „... praegusele vanale koolimajale juurdeehitamine ei ole mõttekas, kuna hoone on vana, liiga madal ja asukoht ebasoodne. Seepärast tuleb valida uus asukoht ning püstitada betoonkividest koolimaja kahe klassikomplektiline ühes internaadi ruumide ja rahvamajaga. Ehitus tuleb läbi viia kolme aasta jooksul ning kuna vallal nii suuri reserve pole, siis tuleb paluda Koolimajade Ehitusfondist¹¹⁵ laenu”¹¹⁶.

Võru valla kaks koolimaja – nii Kääpa kui ka Navi – olid mõlemad kehvast seisusest. Mõlema kooli juhtkond, hoolekogu ja kogukond lootsid, et vald alustab uue koolihoone rajamist just esmajärjekorras nende külast. Võru vallavalitsus ei olnud selles küsimuses ühel arvamisel. Pöörduti kirjadega volikogu poole. Seetõttu teatatakse volikogu koosolekul 28.01.1937, et Kääpale ja Navile uue koolimaja ehituse läbiviimise järjekorra määramine on jäetud lahtiseks.¹¹⁷ Toimus arutelu. Lõpuks otsustati 13 poolthääle ja ühe erapooletu häälega jääda varem vastu võetud otsuse juurde: ehitada Kääpale koolimaja 1937.–1939. aasta jooksul ning teises järjekorras Navile 1940.–1941. majandusaasta jooksul.¹¹⁸

Siinkohal on sobiv valgustada Kääpale sobiliku otsuse tagamaid. Kääpa kooli kauaaegse õpetaja ja muuseumijuhataja Asta Kala sõnul vestles ta tollase volikogu liikme Juhan Kaustaga isiklikult ning viimase sõnul oli volikogus Navi ja Kääpa poolelt taluomanikke võrdselt. Lisaks peremeestele oli volikogus valitseva demokraatia mõttes ka sulane. Kääpalt valitud taluperemees Juhan Kaust oli noor abielumees ja huvitatud sellest, et tema lapsed saaksid hariduse uues koolimajas. Juhan oli kõrge vanuseni elujõuline, töökas ning erksa vaimuga inimene.¹¹⁹ Võib öelda, et suuresti tänu tema selgitustööle sai küla uue koolihoone. Juhan Kaust olevat noorelt vallavolinikust sulaspoisilt küsinud: „Kumma küla puult sa olõt?” Sulane vastanud: „Mul ütskõik!” Juhan: „Ma tii sullõ viinapudeli välla, kui sa uma helü Kääpa puult annat.”¹²⁰ Sellisest heast pakkumisest ei saanud

---

¹¹⁵ 1922. a moodustati Riigikassa peavalitsuse juurde Koolimajade Ehitusfond, kust oli omavalitsustel võimalus saada koolimajade ehitamiseks pikaajalist (kuni 35 a) madalaprotsendilist (algul protsendita, viiendast aastast 4%) laenu. Andresen. Eesti rahvakooli ja pedagoogika ajalugu IV, lk 131–132.

¹¹⁶ ERA.1108.13.994, lk 32. Võru vald, Kääpa algkooli ehitus. Võru vallavolikogu koosoleku protokoll nr 3, 22.09.1936.

¹¹⁷ ERA. 1108.13.994, lk 33. Võru vald, Kääpa algkooli ehitus. Võru vallavolikogu koosoleku protokoll nr 7, 28.01.1937

¹¹⁸ Samas, lk 33.

¹¹⁹ Kala, Asta. Paar aastakümnet Kääpa kooli ajaloost. 2014. Käsikiri autori valduses.

¹²⁰ Samas.

sulaspoiss loobuda. Iga hää oli oluline ning tähtis oli lõpptulemus – vallavolikogu otsustas hakata koolimaja ehitama Kääpale.

Vallavolikogu otsuse järel tuli taluperedel leida ehituse jaoks Kääpal sobiv maatükk. Loogiline oleks olnud, et uus uhke koolihoone kerkiks endise koolimaja lähedale, küla keskele, kuid nii see ei läinud. Kuna eelmise koolimaja kõrval oli väga hea põllumaa, ei tahtnud talumehed seda ehitustööde tarvis loovutada. Seepärast hakatigi koolimaja püstitama umbes poole kilomeetri kaugusele, sinna, kus oli kehva viljakusega põllumaa.¹²¹

Kääpa algkooli maja projekteeris Võru maa-arhitekt Herbert Gustavson. Kooli hoonetüübiks oli kõrge kelpkatusega kahe täiskorrusega sümmeetrilise fassaadiga koolihoone. Kuubikujulise hoone iseloomulikuks osaks oli kaarduva seinaga ukseportaal, mis asus hoone keskteljel. Aknad olid moodsalt rõhutatud horisontaalsusega. Hooned ehitati ajal, kui seadus nõudis tulekindlast materjalist koolihoonete ehitamist.¹²² Uude koolimajja planeeriti kaks klassiruumi kaheksakümnele õpilasele, suurem võimlapidusaal 143 istekohaga, käsitööklass-näitelava ühes riistade ja kulisside hoiuruumiga, õpetajate tuba-kantselei ja eraldi raamatukogu ruum. Alumisele korrusele oli projektikohaselt ette nähtud kaks kahetoalist korterit õpetajatele, neist suurem koolijuhatajale, internaadiruumid poistele ja tütarlastele, kokku 29 õpilase jaoks koos pesuruumide ja klosettidega, haigetuba, ühiskööök, vestibüül koos tuulekoja ja riiehoiuruumiga. Keldrikorrusele olid ette nähtud hoiuruumid ja panipaigad õpetajate ja kooliteenijate jaoks. Koolimaja lähedale planeeriti kaevata joogivee kaev.¹²³

Ehitustöid alustati 1938. aasta suvel¹²⁴. Koolihoone nurgakivi pandi 17. juunil 1938. aastal. Ehitama palgati elukutselised ehitajad, kuid vahel käis ka külarahvas abitöid tegemas. Meister Aleksander Nuija ja tema poja Haraldi juhtimisel lõpetati algkoolimaja ehitus 18. augustil 1939¹²⁵. (vt lisa 4) Kääpa uue koolimaja avamine toimus 17. septembril

---

¹²¹ Samas.

¹²² Mälik, Sandra. Maakoolimajad 1920–1940. Eesti 20. sajandi (1870–1991) väärtusliku arhitektuuri kaardistamine ja analüüs. Alusuuring. Tallinn 2012, lk 127–128.
https://docs.google.com/document/d/14ECaVmog8gp-4izrXkkCzxfKhT_aTewSaI8TikVLFE/edit (30.04.2017)

¹²³ ERA.1108.13.994, lk 8. Võru vald, Kääpa algkooli ehitus.

¹²⁴ ERA.2187.2.36, lk 9. Nuija ehitusettevõtte 6 jsk tööinspeksioon. Kääpa koolimaja ehitus. 1938–1939.

¹²⁵ Samas, lk 100.

1939. aastal umbes viiesaja inimese osavõtul.¹²⁶ Samal aastal alustati ka Pikakannu algkooli maja ehitust, mis kuulus Pindi vallale¹²⁷. Hiljem liideti Pindi vald Lasva vallaga ning Pikakannu kool valmis 1939. aastal juba Lasva vallas. Iseseisvuse taastanud Eestis kuuluvad mõlemad koolid Lasva valla koosseisu.

Asta Kala kohtus 1960ndatel ehitusmeister Nuija poja Harald Nuijaga ning kirjutas ümber tema käes oleva Võru vallavalitsuse poolt 30.11.1939 välja antud kirjaliku tõendi, mis sisaldas järgmist teksti: „Võru vallavalitsus tõendab, et selle valla Kääpa algkooli hoone ehitas 1938/39 hra Aleksander Nuija. Hoone, mis on kahekordne kiviehitis maksab vallavalitsusele 50 000 kr, millise summa hulka kuulub ka härra Nuijale makstud töötasu 17 600 kr. Ehitustöid juhtis isiklikult hra Nuija ja töö on tehtud üldiselt korralikult ning hoone on vastava komisjoni poolt vastu võetud väljaarvatud vähemad puudused.” Dokumendi originaalile oli alla kirjutanud vallasekretär Joosep Sokk ja Võru maavalitsuse arhitekt Kurvits.

Uues koolimajas alustas õppetööd 63 õpilast. Õpetajaid olid sellel ajal kaks. Kehtis sama süsteem, mis väikeses koolimajas. Oli kaks klassiruumi: ühes õppis 1.–3. klass ning teises ruumis 4.–6. klass. Peale kahe klassiruumi oli koolimajas veel suur saal koos lavaga, alumisel korrusel oli internaat, kaks kahetoalist korterit – suurema pindalaga juhatajale, pisut väiksem õpetajale ning ka kooliteenija-majahoidja eluruum. Peauksest sisenedes, esiku läbimise järel, sattus maja külastaja avarasse vestibüüli, kust teisele korrusele viis lai trepp ja valgust andsid kõrged aknad. Vestibüüli kummalgi küljel olid kuivkäimlad koos väikese pesuruumiga.¹²⁸

1939. aasta jaanuaris esitas koolijuhataja Loos Võru Vallavalitsusele vastuvõtmiseks ja kinnitamiseks Kääpa algkooli koolimaja ümbruse korraldamise plaani, millele oli lisatud seletuskiri, kus oli liikide kaupa toodud välja kõik istutamisele tulevad taimed.¹²⁹ Sama aasta augustis teatas Võru Vallavalitsus plaanist rajada Kääpa, Navi ja Väimela algkoolide juurde spordi- ja mänguväljakud¹³⁰.

---

¹²⁶ Kala. Paar aastakümnet Kääpa kooli ajaloost.

¹²⁷ ERA.2187.2.36, lk 53. Nuija ehitusettevõtte 6 jsk tööinspektsioon. Kääpa koolimaja ehitus. 1938–1939.

¹²⁸ Kala. Paar aastakümnet Kääpa kooli ajaloost.

¹²⁹ ERA.4731.515.1, lk 39–43. Võru Vallavalitsuse toimik koolidest ja rahvaharidusest. 1939–1940.

¹³⁰ Samas, lk 57.

2.3. Huvitegevus

Vaatamata sellele, et lapsed pidid aitama talutöodes, käima karjas, kaasas kool neid klassivälise tööga kooli juures ning püüdis avardada laste maailmapilti ekskursioonidega, sest uue vormina pidid juurduma koolitöös õppekäigud ja reisid. Loodusõpetuse, maateaduse ja ajaloo õpetamine polnud ilma nendeta enam mõeldav. Eesmärgiks oli kodumaa ilusamate paikade tundmaõppimine ning tutvumine tähtsamate linnade, tööstusettevõtete ning ajalooliste paikadega. Pikemad õppekäigud toimusid kevadel, kui õppetöö oli lõppenud. Raudteel tehti 50% hinnaalandust. Koolielu juurde kuulusid pidupäevade tähistamise aktused.¹³¹ Kevaditi käidi terve kooliga Pindis metsa istutamas¹³²

Huviringe kuni 1928/29. õppeaastani Kääpa algkoolis ei tegutsenud. Nimetatud õppeaastast alustas tööd loodusõpetuse ring, mis tegutses mõningase vaheaastaga iseseisvusaja lõpuni. Samal aastal korraldati koolis jõulupidu õppevahendite muretsemiseks ja kevadpidu ekskursiooni korraldamiseks Tartusse.¹³³ 1933. aasta kirjakogust leiame, et väljaspool kooli tegutses noorkotkaste ja kodutütarde rühm¹³⁴. Noorkotkaste rühm asutati 1931. aastal (liikmeid 1937. a 14, juhendajaks Eduard Loos), kodutütarde rühm asutati 1935. aastal (liikmeid 1937. a 14+3 väljastpoolt kooli, juhendaja Marta Kuusik) ning Kääpa Algkooli Noorte Ühing, mis asutati 1937. aastal, liikmeid 15 ja juhendaja Eduard Loos¹³⁵. Noorteühing korraldas koosolekuid, kus arutati kirjandusteoste üle, peeti loenguid aia- ja põllutööde valdkonnas, kodukaunistamise alal ning viidi läbi sportlikke mängu¹³⁶.

1923/24. õppeaasta lõpuekskursioonina toimus reis rongiga Petserisse 34 õpilase ja kahe õpetajaga. Selleks taotleti Võrumaa koolivalitsuselt eraldi luba, mis ka saadi. Ka järgmistel aastatel toimusid ekskursioonid Eestimaa eri paigusse, eesmärgiga kodumaa tundmaõppimine ja tööstusasutustega tutvumine.

---

¹³¹ Andresen. Eesti rahvakooli ja pedagoogika ajalugu IV, lk 91–92.

¹³² Simmul, Vilhelmiine. Mälestusi Kääpa koolist. Kogunud Leida Kaust. Mälestused. 1989. Pärnus. Käsikiri Kääpa kooli muuseumimaterjalide hulgas, lk 30.

¹³³ Statistilised teated 1929/30. Kääpa Algkooli 1930. aasta kirjakogu, lk 88–90.

¹³⁴ Kääpa Algkooli 1933. aasta kirjakogu, lk 19.

¹³⁵ Kääpa Algkooli 1937. aasta kirjakogu.

¹³⁶ Kääpa Algkooli 1938. aasta kirjakogu. Õpilased ja õpilasorganisatsioonid.

Leida Kaust kirjeldab pidude ettevalmistusi, kus koolipere tegi kõike koos. Igal kevadel käidi ekskursioonidel, nt Petseri kloostri, Irboskas, Eesti Rahva Muuseumis, Zooloogia- ja Tervishoiumuuseumis. Aastate jooksul käidi Tartus, Pärnus, Viljandis, Tallinnas, ööbiti koolimajades. Viljandisse sõitsid vanemad lapsed veoautoga, kased ümber kasti, nooremad olid autobussis.¹³⁷ Vilhelmiine Simmuli mälestuses olid ekskursioonid väsitavad, „aga kus oleks kolka laps muidu merd näinud – see oli ikka tore, et meid igale poole viidi, sellega õppisime palju juurde ja on praegugi kõik mees“¹³⁸. Kaugemates kohtades käisid viies ja kuues klass ekskursioonil teise Võru valla kooli, Navi kooli õpilastega, sest Kääpal oli vähe õpilasi.¹³⁹

Nii vana kui uue koolimaja ruume kasutati kohalike seltside tegevuste läbiviimisel, näiteks Kääpa Perenaiste Seltsi ja Kääpa Haridusseltsi maskiballi, jõulupeo, lihavõttepeo jt ürituste korraldamiseks. Ruumide kasutamise eest tuli tasuda kolm krooni.¹⁴⁰ Nii perenaiste selts kui kohalik haridusselts toetasid kooli. Näiteks toetati õpilasraamatukogu suurendamist ning ainealaselt parimatele algkoolikursuse lõpetajaile kingi ostmist. Haridusselts annetas 780 krooni uue koolimaja toetuseks.¹⁴¹ Viimasega kaasnes tingimus, et neil oleks võimalus kasutada kooli ruume tasuta oma ürituste läbiviimiseks.

2.4. Õpetajad

Üleminek uuele, rahvuslikule koolile nõudis õpetajalt täiendavaid teadmisi, samas hakati hindama ka õpetaja isikupäraseid võimeid ning loovat tööd koolis. Õpetaja kutseoskuste hulka kuulusid hea üldhariduslik tase, teaduslik-pedagoogiline ettevalmistus, praktilised oskused ning oma maa ja rahva ajaloo tundmine.¹⁴² Eesti maaõpetaja oli eelkõige rahvalalgustaja ning kohaliku seltsielu juht. Nagu teisteski Eestimaa paikades, juhatas ka Kääpal õpetaja haridusseltsi, rahvaraamatukogu, laulukoori ning näiteringi.

Riigi roll oli õpetajate ametisse võtmisel ja palgamaksmisel suur, kehtis kutsetunnistuste nõue. Suvi polnud mitte ainult puhkuseks vaid ka eneseharimiseks.¹⁴³ Nii leiab kõigi sel

---

¹³⁷ Kaust. Kirjalikud mälestused, lk 26–31.

¹³⁸ Simmul. Mälestusi Kääpa koolist, lk 31.

¹³⁹ Samas.

¹⁴⁰ ERA.4731.1.515, lk 149.

¹⁴¹ Kääpa Algkooli 1937. aasta kirjakogu.

¹⁴² Andresen. Eesti rahvakooli ja pedagoogika ajalugu IV, lk 236.

¹⁴³ Samas, lk 242.

perioodil Kääpa algkoolis töötanud õpetajate isiklikest toimikutest Eesti Riigiarhiivis ridamisi koolitustõendeid suvel läbitud kursustest.

1919/20. õppeaastal oli Kääpal õpetajaid kaks: Hilda Tuusis (koolijuhataja) ja August Friedrich Palgi.¹⁴⁴ 1920. aasta augustis tagandatakse Palgi õpetajaametist. Ühe põhjusena nimetati vastava hariduse puudumist, teisena õpetaja ja kohaliku rahva vahelist teravat tüli.¹⁴⁵ 1920. aastal pöördus August Friedrich Palgi Eesti Vabariigi Haridusministeeriumi poole ning soovis oma õpetajakohta Kääpa algkoolis tagasi. Haridusministeerium palus vallavalitsusel olukorra uuesti läbi vaadata, kuid vallavalitsus ei nõustunud ning otsustas määrata Navil töötava õpetajaharidusega Eduard Loosi Kääpale õpetajaks. Kääpale kandideeris küll üks naisõpetaja, aga kuna Navil töötas kaks haridusega meesõpetajat ja Kääpal üks naisõpetaja, otsustati suunata Eduard Loos Kääpale.¹⁴⁶

1922/23. õppeaastal sai koolijuhatajaks Eduard Loos,¹⁴⁷ kes mängis edaspidi kohalikus koolielus olulist rolli kuni 1952. aasta jaanuarini, mil ta lahkus töölt ametlikel andmetel haiguse tõttu¹⁴⁸. Eduard Loosi ettevõtmisel alustas 1917. aasta detsembris tööd Kääpa Haridusselts¹⁴⁹, mis koondas piirkonna ärksamaid inimesi kohalikku kultuurielu elavdama. Asutati raamatukogu, mis paiknes koolimaja ruumides, tegeleti laulmise, näite- ja pillimänguga, toetati kohalikku algkooli. Haridusseltside traditsiooniliseks tegevuseks oligi kultuuritöö edendamine erinevates valdkondades. Esikohal oli taidlus ning selle erinevad väljundid rahvapide, kontserdite, näitetegevuse ja pillimängu näol. Suurt rõhku pandi raamatukogunduse edendamisele, et levitada eestikeelset kirjandust ning kujundada rahva vaimsust. Haridusseltside abil korraldati loenguid, õhtukursusi, külastati muuseume, korraldati õppereise.¹⁵⁰

Siinkohal on sobiv heita pilk kohaliku kultuurielu edendaja elukäigule. Eduard Loos (vt lisa 3) sündis 18. oktoobril 1894 Võru vallas, õppis Võru neljaklassilises koolis, mille järel läbis kaheaastase pedagoogikakursuse Valga kõrgema algkooli juures. Oma

¹⁴⁴ 1919/1920. õppeaasta aruanne. Kääpa algkooli 1920. aasta kirjakogu, lk 25–26.

¹⁴⁵ ERA.4731.189.1, lk 66. Võru Walla koolivalitsuse kirjade kogu.1920.

¹⁴⁶ ERA.4731.189.1, lk 31–35p. Võru Walla koolivalitsuse kirjade kogu.1920.

¹⁴⁷ Statistilised andmed Võru valla Kääpa 4. kl segaalgkooli kohta 1922/1923 õa lõpul. 1923. aasta kirjade kogu.

¹⁴⁸ Võru rajooni Kääpa 7-aastase Kooli ärakirjad. 01.09.1951–01.09.1952, lk 1.

¹⁴⁹ Kääpa Haridusseltsi protokolli raamat, lk 1.

¹⁵⁰ Kinkar, Feliks. Eesti haridusseltside ajaloost. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, 1996, lk 202–203.

õpetajatööd alustas Loos 1915. aastal Karula valla Thüüra algkoolis õpetaja asetäitjana. Järgmise õppeaasta septembrist veebruarini töötas Loos Räpina kaheklassilises ministeeriumikoolis asetäitjana. Kääpal töötas Loos esimest korda 21. septembrist 1917 kuni oktoobrini 1918, olles koolis ainukeseks õpetajaks. Järgmisel õppeaastal töötas Loos Navi koolis ajutise õpetajana ning 1920. aastast oli ta tagasi Kääpa koolis. 1922–1927 oli Loos ametis Kääpa kooli juhatajana, andes ca 30 tundi nädalas. 1927. aastal viidi Eduard Loos omal soovil üle teise Võru valla kooli – Navi algkooli õpetajaks. 1929/30. õppeaastast kuni 1944. aastani töötas ta taas Kääpal algkooli juhatajana, andes endiselt keskmiselt 30 tundi nädalas.¹⁵¹ 1944–1952 töötas Loos Kääpa Mittetäielikus keskkoolis õpetajana. Loos oli abielus ja tal oli kuus last¹⁵².

1923/24. õppeaastast asus õpetajana tööle Meeta Kolk¹⁵³, kes järgmisel õppeaastal abiellus ning hakkas kandma perekonnanime Rinne. Kuna 1927/28. õppeaastal Kääpal esimest klassi õpilaste vähesuse tõttu ei avatud, töötas ühe klassikomplektiga üks õpetaja – Meeta Rinne. Pärast Võru Tütarlaste Gümnaasiumi lõpetamist omandas Meeta Rinne õpetajate suvekursustel algkooliõpetaja kutseõiguse¹⁵⁴. Töötas Kääpa algkoolis aastatel 1922–1929 ning 1938. aasta detsembrist 1938. aasta augustini. Edasine õpetajatee jätkus Tsolgo algkoolis. Meeta Rinne oli abielus Jaan Rinnega, neil oli kolm last.¹⁵⁵

1928/29. õppeaastal sai koolijuhatajaks Friedrich Härm¹⁵⁶, kes 1928. aasta kevadel lõpetas Võru Õpetajate Seminari ning töötas Kääpal ühe aasta õpetajakandidaadina.¹⁵⁷ Teise õpetajana oli ametis Marta Kuusik. Töötati kahe klassikomplektiga: 1. ja 2. klass ning 4. ja 5. klass. 1929/30. õppeaastal oli koolijuhatajaks Eduard Loos ja õpetajaks Marta Kuusik. Kolmandat klassi sel õppeaastal polnud.

Näitena vaadeldgem lähemalt Marta Kuusiku elulookirjeldust, mis peegeldab kujukalt ühe tollaegse õpetajanna ametiteed. Marta Kuusik sündis 8. jaanuaril 1904 Võru linnas. Seitsmeaastasena alustas ta õpinguid Võru linna tütarlaste algkoolis, mille lõpetamise

---

¹⁵¹ ERA.1108.10.881, lk 33–44. Eduard Jaani p Loos.

¹⁵² ERA.4731.249, lk 4. Võru vallavalitsuse toimik. Koolidest ja rahvaharidusest. 08.01.1942–19.03.1943.

¹⁵³ Statistilised teated 1923/24 õppeaasta kohta. Võru valla Kääpa 4. kl algkool. Kääpa Algkooli 1924. a kirjakogu, lk 94.

¹⁵⁴ Aastatel 1919–1921. – autori märkus.

¹⁵⁵ ERA.1108.10.1492. Meeta Eduardi t Rinne, lk 23–24.

¹⁵⁶ 1937. aastast Valev Härm. EAA.1108.10.307, lk. 3. Friedrich Karli p Härm.

¹⁵⁷ EAA.1108.10.307, lk. 5. Friedrich Karli p Härm.

järel astus Võru tütarlaste gümnaasiumi, mis muudeti Saksa okupatsiooni ajal lütseumiks. 1918. aastal Eesti kooli avamisega läks Marta Kuusik üle Eesti tütarlaste era-realgümnaasiumi. Pärast kooli lõpetamist 1923. aastal, siirdus noor õpetajanna Veriora valla Sühavahva algkooli, kus töötas kolm aastat. 1927. aastal alustas Marta Kuusik kursusi Tallinna Õpetajate Seminari juures, et omandada õpetaja kutse ning lõpetas selle 1927. aasta kevadel.¹⁵⁸ Sama aasta sügisel astus Marta Kuusik Võru valla Kääpa algkoolis õpetajana ametisse ning töötas seal 1937. aasta detsembrini. Vanemaks õpetajaks kinnitati ta 1935. aastal.¹⁵⁹

Õpetajate ülalpidamine oli valla korraldada. Koolimajas asus tuba ühele õpetajale ja seal elas Eduard Loos, teisele õpetajale pidi kindlustama korteri ja kütte vald. 1934. aasta märtsis pöördus Marta Kuusik vallavalitsuse poole oma elamu väga kehva olukorra tõttu. Pöördumises märgitakse, et „...korteri-, kuuri ja aida katused on niivõrd katki, et vihm on rikkunud neis sees olevat kraami,” toa põrandas on lauad mädanenud, ahju võlv on lagunened ning seda ähvardab sisselangemine, köögiaknal puuduvad ruudud, sest tuul puhus akna eest. Kokkuvõtteks nendib õpetaja, et „...et sarnases ruumis – kogu viis aastat vihmade all – on elamine juba väljakannatamatuks muutunud.”¹⁶⁰ Ka hoolekogu märgib oma aruandes, et „Õpetaja Marta Kuusikul on peale korteri kasutada ait ja kuur, mille katused on katkised.”¹⁶¹ Kuidas lugu lõppes pole teada, sest kahe järgmise aasta kirjakogu on kooli muuseumi materjalide vahelt puudu. Võib oletada, et probleemile leiti lahendus.

1938. aastal määrati Kääpa kooli õpetajaameti kandidaadiks Hilda-Herta Artel kuni praktikaaja lõpuni¹⁶². Pärast seda jäabki ta kolmeks aastaks Kääpale. Hilda-Herta Artel oli pärit Läänemalt Vana-Vigalast ning lõpetanud Tallinna Pedagoogiumi. Artel töötas Kääpal kuni 1942. aastani. Kuna palk oli Saksa okupatsiooni ajal väike (80 rubla kuus), sattus ta koos emaga majanduslikesse raskustesse. Lootuses vanaisa materiaalsele abile, lahkus Artel Võrumaalt ning asus tööle Läänemaale Vatla algkooli, kus töötas 1944.

---

¹⁵⁸ Marta Kuusiku elulookirjelduse andmed langevad kokku tema toimikus oleva teenistuskirja andmetega. ERA.1108.10.672.

¹⁵⁹ Marta Kuusiku elulookirjeldus. Kääpa Algkooli 1937. aasta kirjakogu.

¹⁶⁰ ERA.4731.1.383, lk 8–9. Võru vallavalitsuse kirjakogu koolidest ja rahvahariduse üle. 01.03.1934–31.03.1935.

¹⁶¹ Aruanne Võru valla Kääpa algkooli hoolekogu tegevuse kohta 1933/34. kooliaastal. 1934. aasta kirjakogu, lk 57 p.

¹⁶² ERA.1108.10.95, lk 11. Hilda-Herta Artel Jaani t.

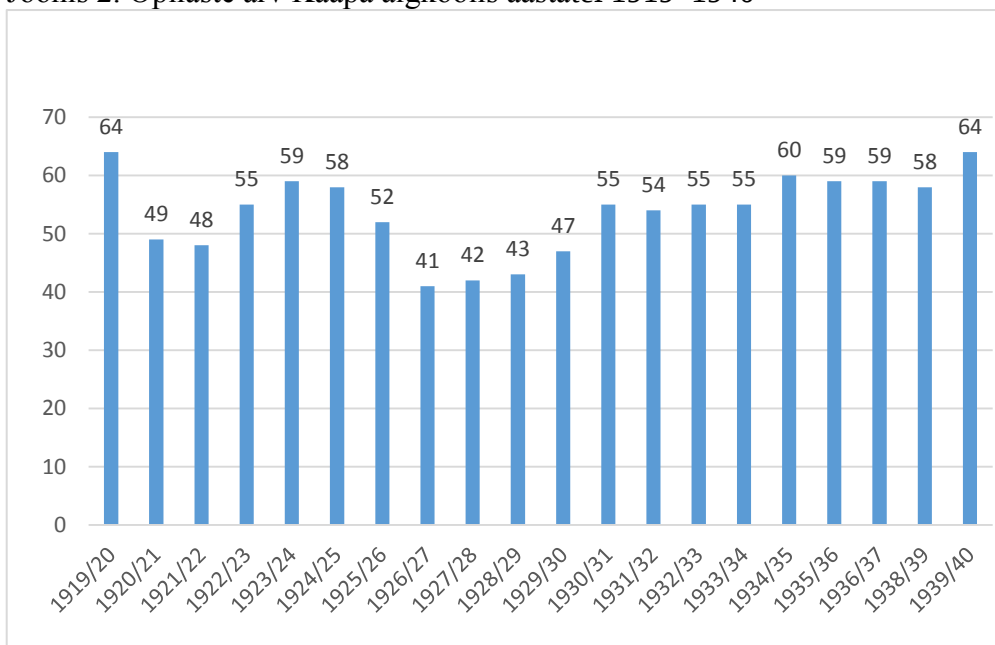
aastani. Hiljem edutati ta Märjamaa rajooni Töörahasaadikute Nõukogude Täitevkomitee (lühend TSN) Haridusosakonna juhatajaks¹⁶³

2.5. Õpilased

Kääpa kooli piirkonnaks oli pikliku Võru valla idapoolne osa. Kooli piirkonda kuulusid järgmised külad: Puusepa, Kääpa, Mõrgi ja paljud ümbruskonna hajatalud¹⁶⁴. Kääpa kooli õpilaste lapsevanemad olid enamasti käsi- ja põllutöölised ning põllumehed-talupidajad, sekka mõni üksik tööline¹⁶⁵.

Õpilaste arvu dünaamikat aastatel 1919–1940 peegeldab statistiliste aruannete põhjal koostatud joonis. Puudu on vaid 1937/38. õppeaasta.

Joonis 2. Õpilaste arv Kääpa algkoolis aastatel 1919–1940¹⁶⁶

Üldjoontes jäi laste arv kohalikus algkoolis 41 ja 60 vahele. Rahvuselt olid kõik eestlased, ühel aastal oli märgitud kahel õpilasel rahvuseks venelane. 1919/20. õppeaastal tõstis

¹⁶³ ERAF.938.43.2. Artel, Hilda Jaani tütar, lk 2–4.

¹⁶⁴ ERA.4731.1.515, lk 11 p. Võru Vallavalitsuse toimik koolidest ja rahvaharidusest. 01.04.1939–31.03.1940.

¹⁶⁵ Statistilised andmed Võru valla Kääpa 4. kl segaalgkooli kohta 1922/1923 õa lõpul. 1923. aasta kirjade kogu.

¹⁶⁶ Andmed pärinevad Kääpa Algkooli statistilistest andmetest, mida koolijuhataja igal aastal Riigi Statistika Keskbüroole haridusstatistika tegemiseks esitas. 1939/40. õa andmed saadi ERA.4731.1.515, lk 18. – autori märkus.

õpilaste arvu järsult mitte üksnes üleminek nelja-aastasele õppeajale vaid ka see, et sõja ajal olid ilmselt paljud lapsed koolist kõrvale jäänud. 1926/27. õppeaasta õpilaste vähene arv tõi kaasa Võru valla otsuse, mitte avada Kääpal esimest klassi. Lapsed läksid Pässe kooli. Järgmisel õppeaastal töötas koolis vaid üks klass liitklassina (2.+3.+4. klass). Madala arvu põhjuseks võib olla ka koolipiirkonna äärealadel (nt Villa ja Puusepa külas) elavate vanemate otsus panna lapsed Võrru kooli, kuna majaolud olid Kääpal üsna viletsas seisus. 1928/29. aastal avati taas esimene klass. Sellega kaasnes õpilaste arvu vähene kasv Kääpa koolis. Üleminek kuueklassilisele koolikohustusele 1930. aastate algul tõi kaasa õpilaskonna mõningase kasvu.

1920. aastal andis hoolekogu Võru valla Koolivalitsusele teada, et paljud lapsed (arvuliselt 14) pole „jalavarjude ja raha puudusel õppeabinõude muretssemiseke veel kooli ilmunud” ning ka neil, kes koolis käivad, on majanduslike raskuste tõttu kooliskäimine keeruline.¹⁶⁷ Kui perekond ei suutnud vaesuse tõttu last kooli panna, pidi lapse kooliskäimise eest hoolitsema kogukond.¹⁶⁸ 1920. ja 30. aastatel sai kool abi Ameerikast. Vaesematele õpilastele jagati tasuta koolilõunaid ning ka riidet, millest valmistati neile sobivaid rõivaid.¹⁶⁹

Koolimajas ööbis tavaliselt ligi 30 õpilast.¹⁷⁰ 1921. aasta jaanuaris otsustas Kääpa kooli hoolekogu pöörduda valla koolivalitsuse kaudu (valla haridus)nõukogu poole ööbivate laste olukorra pärast: „...lapsed peavad magama märjal põrandal, kuhu kannavad jalgadega väljast igasugu mustust. Niisamuti on magamiskotid lastel toas nurgas, mis takistab koolis puhtuse pidamist”.¹⁷¹ Veel tunti muret, et lastel pole riideid kuhugi riputada, „seinas on vaid mõni nael, mille otsas riided saavad lõhutud”.¹⁷²

Hoolekogu koosolekule kutsuti aru andma vanemaid, kelle lapsed koolist vabandamata põhjustel puudunud olid. Põhjusteks tõid lapsevanemad nt halba ilma, haigestumist või majanduslikke põhjuseid, sest lapsele polnud võimalik riideid muretseda. Hoolekogu otsustas sel juhul puudumised põhjendatuks lugeda. Teistel juhtudel määrati trahv,

---

¹⁶⁷ ERA.4731.189.1, lk 43–44. Võru valla koolivalitsuse kirjade kogu. 1920.

¹⁶⁸ Riigi Teataja 1919, nr 70, lk 553–554.

¹⁶⁹ Kaust. Kirjalikud mälestused, lk 28.

¹⁷⁰ 1919/1920. õppeaasta aruanne. Kääpa algkooli 1920. aasta kirjakogu, lk 25–26.

¹⁷¹ Kääpa kooli hoolekogu protokoll nr 2, 19.01.1921, lk 13.

¹⁷² Samas.

näiteks järgmistel põhjustel: kedagi polnud kodus last kooli saatmas või pidi haige õenna eest karja minema või ei ilmunud vanem üldse hoolekogu koosolekule. Trahvi suurused varieerusid kahest margast 120 margani. Mida rohkem põhjusest puuduti, seda suurem oli trahv.¹⁷³ Kui hoolekandja või lapsevanem ei suutnud tagada lapse kooliskäimist, määrati talle rahatrahv, mis ulatus ühest kümne margani iga puudunud päeva eest. Kui trahvi ei suudetud maksta, järgnes kohtulik karistus aresti näol kuni kaks kuud.¹⁷⁴

2.6. Kokkuvõte

Hariduselu rahvuslikus algkoolis iseloomustas üleminek esmalt 4-klassilisele, edasi 6-klassilisele kohustuslikule kooliharidusele. Nii nagu paljudes teisteski koolides, oli ka Kääpal suurimaks probleemiks ruumipuudus. Maja oli ehitatud 19. sajandi keskel kolmeklassilise kooli jaoks, kuid omariikluse aastail tingis uute klassikursuste juurdetulek vajaduse suurema koolimaja järele. Pingelises vaidluses otsustas Võru valla volikogu hakata ehitama uut kaasaegset kivist koolimaja Kääpale, kuigi ka Navi koolimajas õpetati väga kehvades tingimustes. Koolide inspektori protokollis Navi koolihoone revideerimise kohta 1939. aastal seisab: „Koolimaja on nii armetu ja vilets, et ei leidu sõnu selle kirjeldamiseks. Põrandad kulunud, auklised /.../ Koolil puuduvad kõik vajalikud ruumid, pääle viletsate klassiruumide.”¹⁷⁵ Tagantjärele hinnates oli otsus ehitada Kääpale uus maja kooli püsijäämise seisukohalt väga oluline. Navi kool on tänaseks suletud¹⁷⁶. Uue koolimaja ehitus oli planeeritud Navile aastatel 1941–1942¹⁷⁷, kuid sõjaolukord takistas plaani ellu viimast.

Kääpa koolimaja valmis 1939. aastal ning sügisel alustas uues hoones õppetööd 63 õpilast. Sellega sai Kääpa võrreldes teiste uutega (Pikakannu, Väimela) väikesema, kuid ajakohase maja kaasaegsete võimalustega. Maakoolide tingimustes olid liitklassid paratamatud. Uue maja projekteerimisel oli arvestatud piirkonnas elavate laste arvu ning nõudega, et õpetajatel oleksid koolimajas korterid.

---

¹⁷³ Kääpa kooli hoolekogu protokollid aastatest 1920–1921.

¹⁷⁴ Andresen. Eesti rahvakooli ja pedagoogika ajalugu IV, lk 15.

¹⁷⁵ ERA.4731.1.515, lk 116. Võru Vallavalitsuse toimik koolidest ja rahvaharidusest. 01.04.1939–31.03.1940.

¹⁷⁶ Suleti 1989. aastal. – autori märkus.

¹⁷⁷ ERA.4731.1.515, 56. Võru Vallavalitsuse toimik koolidest ja rahvaharidusest. 01.04.1939–31.03.1940.

Läbi omariikluse aastate töötas Kääpa algkoolis kaks õpetajat, välja arvatud 1927/28. õppeaasta, kui vallavalitsus tegi otsuse õpilaste vähesuse tõttu esimest klassi mitte avada. Kooli asusid tööle eriharidusega pedagoogid, sh ka Võru Õpetajate Seminari lõpetanud Friedrich Härm¹⁷⁸. Kõige kauem töötas sel perioodil Kääpal koolijuhtajana Eduard Loos (1922–1927 ja 1929–1944). Pikemalt olid Kääpal õpetajana ametis veel Meeta Rinne ja Marta Kuusik. 1938. aastal asus õpetajana tööle Hilda Artel, kes lahkus sõja ajal aastal 1942.

Eesti rahvuslik algkool päästis hariduse venestamisest ja tõstis alghariduse kvalitatiivselt uuele tasemele. Enneolematut arengut võime täheldada õpetuse sisus, õpetajate ettevalmistuses ning metoodikas. Koolipiirkonna väiksuse tõttu püsis õpilaskond 50–60 õpilase piires, langedes madalseisus alla 50 õpilase. Ka poleks väike koolimaja rohkem õpilasi mahutada suutnud. Raskemates majanduslikes oludes lapsi toetati valla rahadest kooli hoolekogu algatusel, samuti saadi toetust Ameerika-abina. Vanemad pidid kindlustama koolikohustuslike laste kooliskäimise. Puudumiste tekkimisel tuli neil hoolekogus aru anda ning põhjuste mitteamistamisest trahvirahasid maksta. Täienduseks õppetööle tegutses Kääpa koolis 1928/29. aastast loodusring ning 1930. aastate algusest noorkotkaste ning kodutütarde rühm. Korraldati ekskursioone Eestimaa eri paigusse. Lisaks koolile hoidis kohalikku vaimuelu üleval Kääpa Haridusselts ning aktiivselt tegutses veel Kääpa Perenaiste Selts. Mõlemad toetasid kooli ka rahaliselt.

---

¹⁷⁸ ERA.1108.10.307. Friedrich Karli p Härm, lk 4.

3. KÄÄPA KOOL VÕÕRVÕIMUDE AJAL 1940–1991

3.1. Sõja-aastad

3.1.1. Kool Nõukogude korra esimesel aastal 1940–1941

Nõukogude režiimi ülistav propaganda algas kohe pärast Eesti liitmist Nõukogude Liiduga. Just kool oli peamine nõukogude inimese kasvatusasutus. Juba esimesel nõukogude aastal 1940–1941 alustati rahvuslike väärtuste asendamist soveti omadega, mis omandas järjekindla ning süstemaatilise kuju pärast Saksa okupatsiooni lõppu, kui Eesti Nõukogude Liidu vägede poolt taas okupeeriti.¹⁷⁹ Haridussüsteem seoti kommunistliku propagandaga, iga õppeaine pidi õpilast ideelis-poliitiliselt kasvatama.¹⁸⁰ Vabariigiaegset õppekirjandust pidas nõukogude võim sobimatuks. Geograafia, ajaloo, kirjanduse ja võõrkeeke lugemikud korjati ära. Paljude õpperaamatute sisu muudeti ning avaldati nõukogude korrale sobivas võtmes uuesti.¹⁸¹

Eesti Vabariigi aegsed laste- ja noorteorganisatsioonid keelustati ning nende ideed ja väärtused tunnistati ebasobivaks. Tegevust alustasid pioneeri- ja komsomoliorganisatsioon. Õpetajad pidid tegema selgitustööd, et lapsed astuksid pioneeriorganisatsiooni.¹⁸² Kääpa koolis moodustati pioneerimalev 1940/1941. õppeaastal. Tallinna Pedagoogilise kooli lõpetanud õpetaja Hilda-Herta Artel hakkas Kääpa algkoolis organiseerima pioneeritööd.¹⁸³ Kuigi märgitakse, et organisatsiooni kuulub rohkesti õpilasi, on arvu kohal siiski lünk, mis hilisemaid numbreid vaadeldes lubab arvata, et sõna „rohkesti” oli ilmselge liialdus.

Kääpa kooli sissetulnud kirjade hulgast leiab ilmekaid näiteid koolielu ideoloogiat suunavatest juhistest. 1941. aasta 15. märtsi kuupäevaga kirjas koolijuhatajaile palub Võru haridusosakonna juhataja väärikalt tähistada Pariisi Kommuuni suurt aastapäeva 18. märtsil ning lisab, et mõeldav oleks alustada vastavasisulise punase hommikuga.¹⁸⁴ Mais aastal 1941 antakse koolijuhatajatele teada, et Hariduse ja Kunstiteaduste Ametiühingu

---

¹⁷⁹ Pilve, Eli. „Aga Vene ajal pidi igas õppetunnis siduma õppematerjali poliitikaga.” Ideoloogiline kasvatus nõukogude koolitunnis hilisstalinistlikus Eesti NSVs, lk 2–4.
http://www.mnemosyne.ee/wordpress/wp-content/uploads/2011/02/Eli_Pilve_-_Ideoloogiline_kasvatus.pdf (19.03.2017)

¹⁸⁰ Samas, lk 4.

¹⁸¹ Tallinna hariduselu 1918–2010, lk 186–187.

¹⁸² Tallinna hariduselu 1918–2010, lk 184–185.

¹⁸³ Kääpa 8-klassilise kooli pioneerimaleva ajalugu, lk 1.

¹⁸⁴ Kooli ajaloo materjalid: sissetulnud kirjad koolijuhatajaile 1940–1941.

Võrumaa osakonda kuuluvatel ametiühinglastel tuleb saata pioneeride laagrisse 60 pioneeri või pioneerorganisatsiooni mittekuuluvat last. Selgituseks lisatakse, et „pioneeride laagrid on eeskujuliku korralduse ja pideva ning tugeva arstliku kontrolli all, mis noorte sobivamaks ja parimaks suvepuhkuse veetmiseks, ühtlasi ka noorte parimaks ideelise kasvatuse paigaks on, kus noor teadliku juhtide hea hoolitsusel võib mõnusalt suvevaheaja veeta.¹⁸⁵”

1941. aasta kevadel võeti osa Kubijal toimunud pioneerilaagrist. Kääpa koolist osales kaks poissi. Laager ei tegutsenud lõpuni, sest kahe nädala pärast algas sõda. Tüdrukutele mõeldud laagrit Kaagveres ei avatud.¹⁸⁶

Õpetajaskonnaga seoses seisis nõukogude võim raske küsimuse ees: kuidas rakendada kommunistlikule kasvatustööle õpetajat, kes seni on töötanud Eesti Vabariigi teenistuses ning kasvatanud noori rahvuslikus vaimus? Illusioone ei loodud. Esiteks tuli leida vajalikul hulgal „ideoloogiliselt kindlaid” õpetajaid, kellega senised asendada. Teiseks püüti õpetajaskonda töödelda üldideoloogiliste lühikursuste abil, kus käsitleti marksismi-leninismi aluseid, nõukogude pedagoogikat, Nõukogude Liidu geograafiat ja ajalugu. Suurem osa eesti õpetajatest suutis siiski säilitada kindla rahvameelsuse, varjates seda kinnise oleku ja teeseldud lojaalsusega. Kommunistliku kasvatuse ja propaganda nõudeid täideti vaid kõige hädapärases ulatuses.¹⁸⁷ Kääpal jäi õpetajaskond samaks: koolijuhina oli ametis Eduard Loos, õpetajana Hilda-Herta Artel. Üheks põhjuseks võis olla asjaolu, et Võrumaal ei olnud võimalik nii kiiresti leida uusi „ideoloogiliselt kindlaid” õpetajaid.

3.1.2. Kool Saksa okupatsiooni ajal

Sakslaste jõudmine Eesti territooriumile 1941. aasta suvel tõi kooliellu järjekordseid suuri muudatusi. Peapõhjus seisnes ideoloogias. Kuna ühtne koolivalitsus veel puudus, kohustati koolijuhatajate ja õpetajate ametisse määramisel arvestama valla- ja linnavalitsuse soovide ning rahva poolehoidu.¹⁸⁸ 1941/42. õppeaasta algul ei olnud

---

¹⁸⁵ Kooli ajaloo materjalid: sissetulnud kirjad koolijuhataile 1940–1941. Kõigile HKA Ringkondade Komiteedele ja kõigile koolide juhatajatele.

¹⁸⁶ Samas, lk 1.

¹⁸⁷ Tallinna hariduselu 1918–2010, lk 187–188.

¹⁸⁸ ERA.4731.2.23, lk 5. Võru vallavalitsuse kirjakogu. Koolidest ja rahvaharidusest. 14.07.1941–19.12.1941.

selge, kes Kääpal kooli juhtima ning seal õpetama hakkab. Hilda-Herta Arteli kohta leiame Võru vallavalitsuse seisukohast õppejõudude kohtadel edasitöötamise võimaluste kohta, et Artel „pole septembriks 1941 kohale ilmunud, pärit Virumaalt”¹⁸⁹. Kuna Eduard Loosi ei peetud sobilikus jätkama, sest ta oli „kommunistilise valitsuse ajal pooldanud ja ülistanud seda võimu,”¹⁹⁰ määras vallavalitsus Kääpa algkooli juhatajana ametisse 6. oktoobril 1941 Edgar Raudsepa, kes siiski tööd ei alustanud. Võru Maavalitsuse Haridusosakonna Maakoolivalitsus kinnitas koolijuhataja ametisse seegi kord pikaajalise õpetajatöö kogemusega Eduard Loosi ning õpetajaks Hilda¹⁹¹ Arteli.¹⁹² 1942/43. õppeaastaks määrati Kääpa algkooli õpetaja kohusetäitjaks Magda Kõivsaar,¹⁹³ sest Hilda Artel suundus Läänemaale Vatla algkooli.

Sarnaselt nõukogude perioodiga ei tohtinud ka Saksa võimu ajal Eesti iseseisvusaega taga igatseda ning seda meenutada. Õppe ja kasvatustöös võeti aluseks Eesti Vabariigis kehtinud põhimõtted, mida täiendati natsionaalsotsialistliku ideoloogiaga. Koostati uued tunnikavad. Algkoolis hakati alates kolmandast klassist õpetama neli tundi nädalas saksa keelt. Õppe- ja kasvatustöö kaudu püüti juurutada natsionaalsotsialismi. Seda tehti eelkõige kirjanduse, ajaloo ja maateaduse tundides. Õpetajatele organiseeriti täienduskursusi saksa keeles ja ajaloos. Vaikiti maha osa eesti rahvuskultuurist ja n-ö vaenlaste (juutide, venelaste, inglaste, prantslaste) kultuurisaavutusi. Koolis tuli tähistada Saksa riigi tähtpäevi.¹⁹⁴

Raskusi oli uute õpikute soetamisega, kuna nõukogude võimu käsul hävitati peaaegu kõik raamatutagavarad. Seepärast lubati kasutada kuni juunini 1940 välja antud õpikuid (eesti keeles ja ajaloos siiski valikuliselt nimekirja alusel). Organiseeriti vanade õpikute kokkuostu. Raskusi oli õppetarvetega varustamises ning seetõttu paluti vihikute, paberi jm kasutamisel olla säästlik või võtta kasutusele eelmise aasta vihikud, mis polnud veel täis kirjutatud.¹⁹⁵

---

¹⁸⁹ Siinkohal on aruande kirjutaja teinud vea. Hilda-Herta Artel oli pärit Läänemaalt. – autori märkus.

¹⁹⁰ ERA.4731.2.23, lk 10.

¹⁹¹ Dokumentides on kasutatud vahel ka ainult ühte eesnime. ERA.1108.10.95. Hilda-Herta Artel Jaani t.

¹⁹² ERA.4731.2.23, lk 24–25.

¹⁹³ Samas, lk 54–55.

¹⁹⁴ Tallinna hariduselu 1918–2010, lk 211, 215, 217.

¹⁹⁵ ERA.4731.2.23, lk 16. Võru vallavalitsuse toimik. Koolidest ja rahvaharidusest. 14.07.1041–19.12.1941.

Hilda Arteli seletuses saksa okupatsiooni aegse koolitöö kohta nõukogude võimule võime lugeda järgmist: „Ainete õpetamises muudatusi ei olnud. Mingisuguseid eriülesandeid õpetajaile ei antud. Tolleaegne vallavanem, mingisuguse kodulooma nimetusega (Sikk või Oinas)¹⁹⁶ saatis kirja koolile, et kool peaks aitama küttepuude varumisega sakslaste jaoks. Nii koolijuhataja kui mina kuskil ei käinud ja minu mäletamise järgi koolijuhataja ei teatanud seda ka lastele edasi.¹⁹⁷” Lisaks kirjeldab Artel, et ta elas emaga kahekesi ning toidu hankimisega oli raskusi. Toitu saadi riiete eest.¹⁹⁸

1941/42. õppeaastal oli Kääpa kooli õpilaste nimekirjas 65 õpilast. Koolijuhataja Loos pöördus Võru Maakoolivalitsuse poole palvega lubada Kääpa algkoolil töötada kolme klassikomplektiga ning määrata kolmandale klassikomplektile õpetaja. Põhjuseks oli suur laste arv ühe klassi jaoks – 40 õpilast.¹⁹⁹ Samal ajal töötati kahes teises Võru valla koolis, Navil ja Väimelas kolme klassikomplektiga. Seal oli õpilaste arv vastavalt 71 ja 80.²⁰⁰ Luba siiski ei saadud ja järgmisel õppeaastal töötati endiselt kahe klassikomplektiga, õpilasi oli koolis kokku 66²⁰¹.

Ka sõja ajal jätkus kehvemates oludes olevate perede lastele²⁰² toetuste maksmine Haridusdirektooriumi summadest. Kuid toetust tohtis anda ainult neile, kes tõsiselt puudust kannatasid ja kelle vanemal ja hooldajal puudusid võimalused lapse koolitamiseks.²⁰³

1943/44. õppeaastal suleti kool ajutiselt kahel korral. Esimesel juhul Peipsi tagant Eestisse evakueeritavate komandandi otsusel oktoobris üheksaks päevaks,²⁰⁴ et kasutada ruume evakueeritavate peatus- ja toitlustamispunktina ning teisel korral veebruaris-märtsis Võru Ortskommandatuuri otsusega sõjaväe paigutamise eesmärgil 27 päevaks.²⁰⁵

---

¹⁹⁶ Tegelik nimi oli Joosep Sikk. – autori märkus.

¹⁹⁷ ERAF.938.43.2. Artel, Hilda Jaani tütar, lk 14.

¹⁹⁸ Samas.

¹⁹⁹ ERA.4731.2.49, lk 17–17p. Võru vallavalitsuse toimik. Koolidest ja rahvaharidusest 1942–1943.

²⁰⁰ Samas, lk 3.

²⁰¹ Samas, lk 33.

²⁰² ERA.4731.2.49, lk 3.

²⁰³ ERA.4731.2.49, lk 3. Võru vallavalitsuse toimik. Koolidest ja rahvaharidusest 08.01.1942–19.03.1943.

²⁰⁴ 18.10.43–28.10.1943. Andmed Kääpa Algkooli ajutise sulgemise kohta 1943/44 kooliaastast. Ärakiri: koolijuhataja Eduard Loos, 12. märtsil 1944 nr 2/119.

²⁰⁵ 03.02.1944–08.03.194 Andmed Kääpa Algkooli ajutise sulgemise kohta 1943/44 kooliaastast.

Samas on viimase juurde märkusena lisatud, et „kool töötab kahes vahetuses, sest koolil on ruumidest ainult kaks klassituba tarvitada”²⁰⁶.

3.1.3. Kokkuvõte

Teise maailmasõja ajal jätkus Kääpa koolis õppetöö. Nõukogude võimu esimesel aastal püüti hakata juurutama nõukogulikku ideoloogiat, tulid uued õpikud, tööd alustas pioneerimalev. Ideoloogilise kasvatustöö peamiseks vahendiks olid õpikud. Õpikute rolli õpilaste sotsialiseerumisel uurinud Veronika Kalmus on tõdenud, et kuna kooliõpik on osake võimuaparaadist, üritati just õpikuid kasutada võimalikult kiiresti uute ideoloogiate rakendamiseks ja kinnitamiseks.²⁰⁷ Õpetajad olid sunnitud osa võtma kursustest, kus neid koolitati rääkima võimule sobivat infot. Kõik, mis oli seotud iseseisva Eesti Vabariigiga, kuulutati tabuks.

Saksa okupatsiooni ajal tuli kommunistlikud vaated õppetööst eemalda ning toetada sõdivat riiki võõral maal. Õppetöö Kääpal jätkus isegi siis, kui kooli oli paigutatud sõjavägi. Sel perioodil töötas kool kahes vahetuses, sest õpetamiseks sai kasutada vaid kahte klassituba. Õpetus pidi olema kooskõlas natsionaalsotsialistlike ideedega. Koolijuhina oli ametis Eduard Loos, teise õpetajana Hilda Artel ja 1942. õppeaastast Magda Kõivsaar, kes enne töötas õpetajana Leevi algkoolis²⁰⁸. Õpilaste arv koolis püsis 60–70 vahel.

Saksa okupatsiooni ajal värviti maja kaitsevärvi pruuniks. Arhiiviallikat selle kohta autor ei leidnud, kuid inimeste mälestused ning foto kinnitavad tõsiasja. Hiljem, kui üritati koolimaja valget värvi taastada, ei jäänud see peale, vaid koorus pidevalt maha.

---

²⁰⁶ Andmed Kääpa Algkooli ajutise sulgemise kohta 1943/44 kooliaastast.

²⁰⁷ Kalmus, Veronika. Õpidiskursus muutuvus ühiskonnas, lk 205.– Koostaja Viive–Riina Ruus. Kõnelev ja kõneldav inimene. Eesti erinevate eluvaldkondade diskursus. Tallinn, 2000, lk 205–218.

²⁰⁸ ERA.4731.2.49, lk 54. Võru vallavalitsuse toimik. Koolidest ja rahvaharidusest 08.01.1942–19.03.1943.

3.2. Kool sõjajärgsest ajast Eesti iseseisvuse taastamiseni 1944–1991

3.2.1. Sõjajärgne hariduselu aastatel 1944–1953

3.2.1.1. Õppe- ja kasvatustöö

Eesti hariduselu nõukogude võimu ajal kujundati Eesti NSV Hariduse rahvakomissariaadi juhtimisel. 1946. aastal nimetati institutsioon ümber Eesti NSV haridusministeeriumiks. Kooliosakonna ülesanneteks oli nii hariduse ideoloogiline järelvalve kui ka kooliprogrammide ülevaatamine. Ideoloogilise kasvatuses põhieesmärgiks oli nõukogude inimese kujundamine, kes oleks patriootiline ning valmis võitlema kommunistlike ideede eest. Rahvuslikud väärtused tuli asendada nõukogulikega.²⁰⁹

Okupatsiooniaastate alguses (1940–1941) alanud sovetiseerimisprotsess hariduselus ei suutnud jõuda veel hariduse sisuni. Tegelik õpetuse muutmine viidi läbi aastatel 1944–1953, kui hariduspoliitika korraldati ümber Vene NFSV eeskujul.²¹⁰

1941. aastal kehtestati koolikohustus kaheksandast eluaastast kuni 7-klassilise kooli lõpetamiseni või 16-aastaseks saamiseni. Alates 1943. aastast pidid lapsed kooli minema seitsmendast eluaastast. Sellest tulenevalt oli esimese viie sõjajärgse aasta tähtsaim haridusalane ülesanne minna üle üldisele 7-klassilisele koolikohustusele. Põhiliseks koolitüübiks kohustusliku üldhariduse elluviimisel oli 7-klassiline kool ehk mittetäielik keskkool. Oluline koht üldhariduslike koolide süsteemis oli töölis- ja maanoorte koolidel. Nende kaudu omandas osa elanikkonnast 7-klassilise hariduse. Õpilasi, kel mingil põhjusel jäi 7-klassiline üldharidus lõpetamata, suunati kutsekoolidesse.²¹¹

Pärast Eesti vallutamist Nõukogude vägede poolt 1944. aasta oktoobris alustati koolides õppetööd. 1944/45. õppeaastal töötas Eestis 198 algkooli, 790 7-klassilist kooli ja 38 keskkooli.²¹²

---

²⁰⁹ Raudsepp, Anu. Ajaloo õpetamise korraldus Eestis eesti õppekeelega üldhariduskoolides stalinismi ajal (1944–1953), lk 389.–Tõnu Tannberg (koostaja). Eesti NSV aastatel 1940–1953: Sovetiseerimise mehhanismid ja tagajärjed Nõukogude Liidu ja Ida-Euroopa arengute kontekstis. Eesti Ajalooarhiiv, Tartu 2007, lk 389–418.

²¹⁰ Raudsepp, Anu. Ajaloo õpetamise korraldus Eesti NSV eesti õppekeelega üldhariduskoolides 1944–1985. Dissertationes Universitatis Tartuensis 10. Tartu Ülikooli Kirjastus: Tartu, 2005, lk 10–11.

²¹¹ Kits, Aino. Üldisele 7-klassilisele koolikohustusele üleminek sõjajärgsel taastamise ja sotsialismi ülesehitamise ajajärgul. – Nõukogude Kool 1973, nr 10, lk 875–878

²¹² Samas, lk 22.

Võru valla Kääpa Mittetäieliku Keskkooli kooli passi andmetel oli asutuses 1944/45. õppeaastal neli klassikomplekti: esimene ja teine ning kolmas ja neljas klass tegutsesid liitklassidena, viies ja kuues klass eraldi. Õpilasi oli kooli nimekirjas 101. Kooli ülalpidajaks oli Võru valla Täitevkomitee. Kooli ruumides asusid ka Kääpa Keskraamatukogu ja Keskrahvamaja. Sõjategevuse kahju kooli hoonetele hinnati 5%-le. Internaati ei olnud ning ühistoitlustamist koolis ei toimunud.²¹³

1946. aastast oli koolis seitse klassi, liitklassidena töötasid 1.–2. klass ning 3.–4. klass. 5., 6. ja 7. klass olid eraldi. Õpetati järgmisi aineid: eesti keel, matemaatika, geograafia (tollase nimetusega maateadus), ajalugu, tööõpetus, saksa keel, vene keel, keemia, füüsika, joonistamine, laulmine, kehaline kasvatus ning 7. klassis konstitutsioon, mis tänapäevases tähenduses oleks ühiskonnaõpetus.

Alates 1948. aasta sügisest hakkasid igapäevast koolielu Eesti NSVs enam mõjutama ÜK(b)P Keskkomitee kooliosakonna poolt välja antud direktiivid, mille alusel toimus hariduselu juhtimine ja läbiviimine. Otsustati redigeerida õpikuid, tõsta inspektorite taset, viia läbi kaadripuhastus, tugevdati usuvastast võitlust, nõukogudevastased õpetajad tuli asendada režiimile kuulekate töötajatega.²¹⁴

Kääpa kooli õppenõukogude protokollid peegeldavad kooli ideologiseerimist, mille üheks väljundiks oli kommunistlik propaganda. Läbivalt käsitleti koosolekutel ideoloogilise sisuga tekste, nt Makarenko „Pedagoogiline poeem” või „Mõtteid laste kasvatuses”, leninismi küsimusi või Bulganini kõne, mille läbitöötamise järel tehti otsus kasutada kõnes toodud materjali valimiseelsetel selgitustöö koosolekutel²¹⁵. Haridusosakonnast tulid kooli juhendid, kuidas tähistada oktoobrirevolutsiooni aastapäeva, Lenini ja Stalini sünnipäeva, Lenini surma-aastapäeva jne.

1950. aasta mais kinnitati õppenõukogu koosolekul, et õpetajad on pidevalt võtnud osa valla lektorite grupi koosolekuteist ning esinenud kolhoosides loengutega. Õpetajate sõnul olid selgitustöö tulemusena talupojad saajaprotsendiliselt „kolhoseerunud”, välja arvatud

---

²¹³ Võru valla Kääpa Mittetäieliku Keskkooli kooli pass. 14.07.1945.

²¹⁴ Raudsepp. Ajaloo õpetamise korraldus Eesti NSV eesti õppekeele üldhariduskoolides 1944–1985, lk 20.

²¹⁵ Õ/n protokoll nr 47, 17.11.1950, lk 67.

Võru Valla Täitevkomitee talupojad. Lahendamaks seda küsimust, võtsid õpetajad kohuseks viia koos riigilaenuvolinikega läbi sellekohast selgitustööd.²¹⁶

Klassijuhatajad pidid aru andma, kuidas nad on lastes nõukogulikkude patriotismi kujundanud. Näiteks märkis Hans Laiv 1949. aastal oma aruandes 3. ja 4. klassi kohta, et on „sisendanud õpilastes viha vaenlaste ja rõhujate vastu”²¹⁷. Ka teised õpetajad tõid näiteid oma võtetest. Protokolles²¹⁸ lugedes peab silmas pidama, et kirjutatud tekst oli mõeldud eelkõige tõestuseks, et koolis tehakse, mis ülevalt poolt kästakse, n-ö näitamiseks nendele, kes kontrollisid kooli tööd. Tegelik elu ja suhtlemine lastega oli tõenäoliselt hoopis teine. Paljud õpetajad olid 1940. aastate lõpuks õppinud selgeks mitu tihtipeale vastukäivat rolli ja suhtluskeelt, usalduslikus lähiringkonnas hoiti alal vastastikust arusaamist.²¹⁹ Asta Kala kommentaar Hans Laiva tsitaadi kohta oli järgmine: „Hans oli heasüdamlik ja sõbralik õpetaja, tema ei oleks suutnud kellessegi viha sisendada”²²⁰.

Eelpool kirjeldatud aluseks võttes võib järeldada, kuivõrd oluline roll oli koolil nõukoguliku ideoloogia propageerimisel ja levitamisel. 1949. aastal võeti vastu otsus suunata kõik õpetajad ideelis-poliitilisele enesetäiendamisele.²²¹ Ideoloogilist kasvatustööd tuli viia läbi igas ainetunnis. Ilmus ajakiri Nõukogude Kool, kus esitati pidevalt soovitusi „pigem küll nõudmisi, kuidas kasvatada õpilastest truid kommuniste”²²². Õppenõukogu protokollidest kumab läbi tõestus, kuivõrd aktiivselt tegelevad õpetajad nõukogulike väärtuste juurutamisega, kuid esitatud näidete alusel saab siiski tõdeda, et pingutused olid visad vilja kandma.

Nii nagu tänapäeval seisis kool ka tollal silmitsi oma aja kasvatusprobleemidega. Õpilaste mõjutamise üheks viisiks oli avalikul arutelul kiituste või laitude määramine õppenõukogudes. Käitumise mõjutamisel hinde kaudu oli tol perioodil tugev kaal, sest nõukogude õpilaselt oodati käitumist hindele viis. Huvitav on lugeda, kuivõrd teistlaadsed, samas mõned ka sarnased, olid teod, mille alusel alandati õpilase

---

²¹⁶ Õ/n protokoll nr 37, 25.05.1950, punkt 5, lk 53.

²¹⁷ Õ/n protokoll nr 14, 24.02.1949, lk 19 pöördel.

²¹⁸ Õppenõukogude protokollid aastatest 1949–1989.

²¹⁹ Tallinna hariduselu 1918–2010, lk 249.

²²⁰ Intervjuu Asta Kalaga. 29.03.2017.

²²¹ Õ/n protokoll nr 31, 19.12.1949, lk 44.

²²² Pilve. Ideoloogiline kasvatus nõukogude koolitunnis hilisstalinistlikus Eestis NSVs, lk 12.

käitumishinnet. Vaid ühe palli võrra alandati hinnet kahel õpilasel, kes olid „asetanud teedele mürskusid”.²²³ Kui esimene õpilane sai käitumishindeks kolme siis teine nelja, mis tähendab tänapäeva mõistes head käitumist. Ühiskondlikud olud olid lihtsalt niivõrd erinevad. Igaüks võib arvata, mis järgneks tänapäeval samalaadsele teole. Käitumishinde neli sai õpilane, kes vanaisa sõnul läks kodust raamatutega kooli, kuid sinna siiski ei jõudnud, vaid suundus linna või hulkus mööda metsi. Vanaisa sõna ei kuulunud.²²⁴ Ka tänapäeval tuleb ette juhtumeid, kus vanem ütleb, et saatis lapse kooli, kuid laps kooli ei jõua. See on üsna raske probleem. Kui nõukogude koolis oli käitumishinne tugevaks mõjutusvahendiks, siis tänapäeval sellel enam nii suurt kaalu pole.

3.2.1.2. Kooli majanduslikud olud

Sõjajärgne keeruline elu peegeldus kooli argipäevas. Vanemateta õpilastele, keda oli 1948. aastal Kääpa koolis üsna mitu, määrati hooldusõpetaja. Kooli ühistoitlustamise tarvis pidid õpilased tooma „produkte”. Nende laste vanematele, kes ei toonud, saadeti teated, missugustes ainetest puudu on.²²⁵ Kooli direksioon pöördus valla täitevkomitee poole õppevahendite valmistamiseks vajaminevate tööriistade ja materjalide saamiseks²²⁶.

Sõjajärgseil aastail tuli maakoolide õpilastel käia kooli jalgsi kuni viie kilomeetri kauguselt, vahel isegi kaugemalt. Tulenevalt sellest oli möödapääsmatu internaadi olemasolu.²²⁷ Ka Kääpal ööbis suur hulk lapsi 1948/49. aastast internaadis. Varasemates kooli passides on märgitud, et internaat puudub. Kui nimetatud aastal ööbis internaadis 22 last, siis 1950/51. õppeaastal juba 41 õpilast. Koolimajas ööbinud laste arv kõigub kuni 1960ndateni 30–40 õpilase vahel.²²⁸ Majahoidja korterit kasutati internaadis ööbijate toitlustamiseks. Kodust koolitulijad võtsid oma söögi kaasa, koolis pakuti neile sooja teed.

1949. aastal õnnestus koolil saavutada kokkulepe kolhoos „Kaleviga” spordiväljaku rajamise küsimuses.²²⁹ Kuigi veel samal sügisel otsustati tööga alustada,²³⁰ kaasates

---

²²³ Õ/n protokoll nr 10, 29.12.1948, lk 13.

²²⁴ Õ/n protokoll nr 4, 21.03.1952, lk 9.

²²⁵ Õ/n protokoll nr 13, 18.02.1949, lk 17.

²²⁶ Õ/n protokoll nr 14, 24.02.1948, lk 21.

²²⁷ Kits. Üldisele 7-klassilisele koolikohustusele üleminek, lk 876–877.

²²⁸ Andmed Kääpa 7-aastase kooli passidest 1945–1959.

²²⁹ Õ/n protokoll nr 29, 24.11.1949, lk 41 pöördel.

²³⁰ Õpetajaskond valmistas ette ja vedas kohale vastava materjali.

kommunistlikke noori, pioneere, kolhoosinoori ning kooli kollektiivi, tuli kuu aega hiljem tõdeda, et ebasoodsate ilmastikuolude tõttu tuli töö katkestada²³¹. 1950. aasta kevadel oli spordiväljak siiski valmis. Aprilliks oli lõpetatud ka heki istutamine ümber spordiväljaku, mis piirab platsi tänaseni.

Koolimajas elas direktori pere, õpetajale ehitatud korteris oli õpetajate tuba ja igas koolis kohustuslik pioneeride tuba oma atribuutikaga. 6-klassilise algkooli jaoks planeeritud ruumid tuli ümber ehitada: üks osa saalist eraldati vaheseinaga (see oli äravõetav) klassiruumiks, samuti tehti klassiruum lavale, õpetajate toast tehti ka klassiruum. Nii mahtusid kõik seitse klassi ülemisele korrusele õppima ja vahetundides koridoris jalutama.²³²

3.2.1.3. Huvitegevus

Oluliseks ideoloogia kandjaks nõukogude koolis oli pioneerorganisatsioon. 1944. aastal asuti koolides taastama pioneeri- ja kommunistlike noorte organisatsioone. Vaatamata intensiivsele propagandatööle, leidis see rahvuslikust kasvatuses tingituna nii õpilastes kui ka õpetajates vastuseisu.²³³ Nii oli nõukogude perioodi algusaastatel liikmete kasv organisatsioonis väike ning ideoloogiline mõju visa vilja kandma. Õppenõukogude protokollides tehakse läbivalt märkusi pioneerimaleva vähetõhusa töö suunal: küll ei kandnud kõik lapsed kaelarätte ja pioneerimärke, küll ei olnud ideelis-kasvatuslik tase piisavalt kõrge, suurendama pidi pioneeride arvu. Vanempioneerijuht pidi hoolitsema, et õpilased astuksid kommunistlikuks nooreks.

Sel perioodil tegutses koolis kirjandusring, spordikollektiiv, naturalistide ring, vene keele ring, Punase Risti allorganisatsioon ning pioneerorganisatsioon.²³⁴ Kui viimase tegevusega pidid olema seotud kõik õpetajad, siis teistel ringidel oli juhendajaks üks õpetaja. Näiteks vedas spordikollektiivi tegevust kehalise kasvatuse ja laulmise õpetaja Hans Laiv, kes oli mõlemal alal väga andekas. Kuulus üleliidulisel võimlemispeol Moskvast 1950. aastate keskel Eesti NSV delegatsiooni võimlemisrühma koosseisu. Ka

---

²³¹ Õ/n protokoll nr 30, 06.12.1949, lk 43.

²³² Kala, Asta. Paar aastakümnet Kääpa kooli ajaloost. 2014.

²³³ Tallinna hariduselu 1918–2010, lk 248.

²³⁴ Õ/n protokoll nr 25, 18.09.1949, lk 36.

asutas õpetaja Laiv koolis mandoliinide orkestri. Kääpa koolis õppis Hans Laiva juhendamisel ka tulevane metsasarve virtuoos Ado Tamm.²³⁵

3.2.1.4. Õpetajad

Uus seitsmeklassiline koolisüsteem vajas võrreldes iseseisvusaegse kuueklassilise algkooliga rohkem õpetajaid. Kui 1945/46. õppeaastal töötas koolis neli õpetajat, siis 1948/49 õppeaastast viis õpetajat pluss pioneerijuht ning 1952/53. õppeaastast kaheksa õpetajat ja pioneerijuht.²³⁶ 1948/49 aastal töötanud viiest õpetajast olid kaks mehed ja kolm naised, kaks õpetajat 6- ja 7-klassilise kooli kutsega, kahel oli keskharidus ning ühel polnud ei keskharidust ega kutset.²³⁷

Aastatel 1944–1952 töötas Kääpa Mittetäieliku Keskkooli direktorina Eduard Palgi. Eduard Palgi sündis 29. aprillil 1896 Võrumaal Timo vallas Tsäugu koolimajas, kus tema isa oli õpetajaks. Alghariduse omandas Eduard Palgi Kääpa ja Võru linna algkoolis ja Võru linnakoolis. Sellele järgnesid õpinguaastad Võru Õpetajate Seminaris, mis kestsid kolm aastat. Omandanud algkooliõpetaja kutse, töötas noormees Krootuse, Kääpa (1915–1917), Põlva ja Obinita algkoolis. Eduard Palgi asutas 1920. aastal Setumaa haridusseltsi ning oli selle juhataja, peale selle veel Võru Õpetajate Liidu liige.²³⁸ Kääpa koolis alustas Palgi kooljuhatajana tööd 1944. aastal.

Kohe teise Nõukogude okupatsiooni aastate alguses hakati välja selgitama, kes vabariigiaegsetest õpetajatest sobivad nõukogulikku kooli, kes mitte. Kõik kutselised õpetajad olid kohustatud end registreerima haridusosakondades ning kirjutama üksikasjalise elulookirjelduse. Kutsega õpetajate puudusel rakendati tööle rohkesti eriharidusega õpetajaid: põhiliselt keskkooli lõpetanuid, aga ka lõpetamata keskharidusega inimesi.²³⁹ Traagiliste tagajärgedega sündmuseks oli 21.–26. märtsini 1950 toimunud EK(b)P Keskkomitee VIII pleenum, mille eel ja järel kulmineerus Eesti ühiskonna sovetiseerimine.²⁴⁰ VIII pleenumil tõstatatud haridusega seonduvaid

²³⁵ Intervjuu Asta Kalaga. 29.03.2017.

²³⁶ Andmed Kääpa kooli passidest. – autori märkus.

²³⁷ Võru valla Kääpa 7-aastase kooli pass 1948/49, lk 2p.

²³⁸ EAA.2111.1.995. Palgi, Eduard, kooliõpetaja, seltskonnategelane.

²³⁹ Tallinna hariduselu 1918–2010, lk 248–249.

²⁴⁰ Puhkim, Heinart. Pedagoogilise kaadri repressseerimisest sõjajärgses Eestis. – Haridus 1991, nr 10, lk 11–14.

probleeme arutati 5. mail 1950 Eesti NSV Haridusministeeriumi parteikoosolekul.²⁴¹ Tähelepanu all oli kaadripoliitika, kritiseeriti mitmeid haridusministeeriumi töötajaid, nagu näiteks koolide inspektor Johannes Käis jt.²⁴² Kogu tollane vabariigi juhtkond ning paljud alamastme juhid vahetati välja NSV Liidu keskvõimule kuulekamate vastu. Tegevuse eesmärgiks oli läbi lõigata viimased ideoloogilised sidemed Eesti Vabariigiga. 1951. aasta jaanuarist septembrini vabastati 439 pedagoogi kui poliitiliselt sobimatut, neist 56 keskkoolide ja mittetäielike koolide direktorit.²⁴³ Haridussüsteemi puhastamise tõttu pidi lahkuma ametist ka Kääpa kooli direktor Eduard Palgi. Tema asemele määrati Loosi kooli õppealajuhataja Heino Eiche, kes juhtis kooli 1. detsembrist 1952 kuni 1. detsembrini 1960.

Õpetajaskonna harimine nõukogude pedagoogika ja kommunistliku partei suuniste järgi toimus eri vormides. Korraldati poliitringe ja seminare, pidi sooritama katseid poliitilistes distsipliinides, kuid põhiettevalmistus käis siiski iseõppimise teel. Viimast rakendati ka aktiivselt Kääpa koolis, mis leiab kinnitust õppenõukogude protokollides ja mida käsitleti õppe- ja kasvatustöö peatüki juures.

3.2.1.5. Õpilased

Kuigi koolikohustus oli kehtestatud, ei jõudnud paljud lapsed kooli. Peamiseks põhjuseks olid erinevad majanduslikud asjaolud: jalatsite ja riiete puudumine, vanemate majanduslik olukord, noorte tööjõu kasutamine talumajapidamistes, peamiselt karjastena. Maal takistas koolikohustuse täitmist ka õpilaste elukoha kaugus, eriti puudutas see seitsmeaastaseid esimese klassi õpilasi. Ka olid puudumiste põhjuseks sõjajärgseil aastail sageli haigused, eriti nakkushaigused, mida esines rohkem kui tänapäeval. Sageli jäid sõjajärgseil aastail koolist eemale ka 14–15aastased noored, kes olid jäänud klassikursust kordama. See oli mõistetav, sest töökäsi vajati nii linnas kui maal. Mõned lõpetasid üldhariduskooli hiljem, õppisid edasi kutseharidusesüsteemis või praktilise töö kõrval.²⁴⁴ Tihti olid selles eas noormehed kodus naisperele ainsaks toeks, sest mehed olid jäänud

---

²⁴¹ Raudsepp. Ajaloo õpetamise korraldus Eesti NSV eesti õppekeelega üldhariduskoolides 1944–1985, lk 20.

²⁴² Tallinna hariduselu 1918–2010, lk 251.

²⁴³ Puhkim. Pedagoogilise kaadri represseerimisest sõjajärgses Eestis, lk 13–14.

²⁴⁴ Kits. Üldisele 7-klassilisele koolikohustusele üleminek, lk 876.

rindele. Oli juhuseid, kus lepidi õpetajaga kokku, et laps käib koolis kaks korda nädalas, sest teistel päevadel peab ta kodus emale talutöodes abiks olema.²⁴⁵

Ülevaatliku pildi õpilaste arvulisest muutumisest koolis aastatel 1941–1949 annab alljärgnev tulpdiaagramm.

Joonis 3. Õpilaste arv Kääpa koolis aastatel 1941–1949

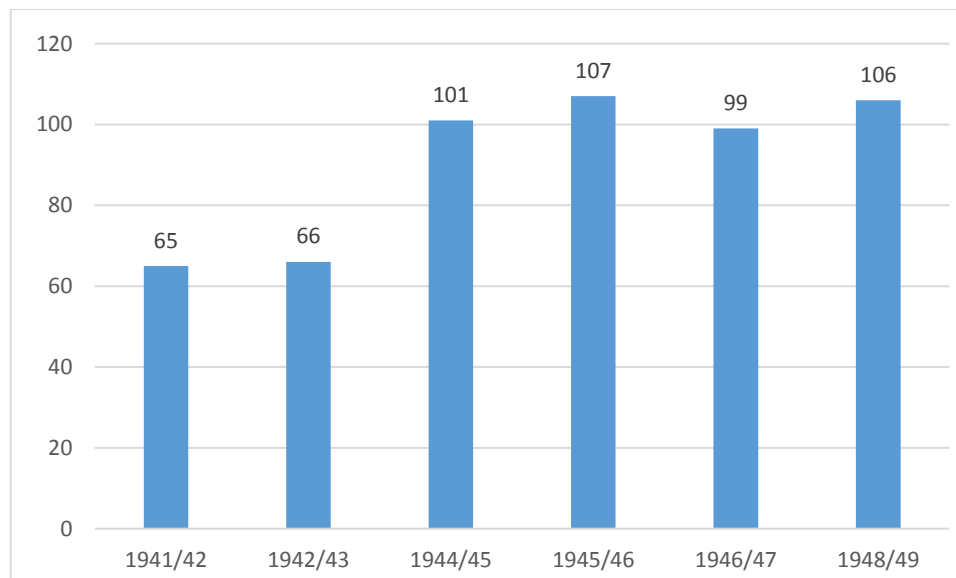

Diagramm peegeldab selgelt hariduskorralduslikke reforme käsitlevate aastatel. 1941–1943 oli tegemist kuueklassilise algkooliga, kus töötas kaks klassikomplekti. Vaatamata Eduard Loosi palvele avada õpilaste arvust tulenevalt kolmas klassikomplekt, seda ei tehtud. 1943. aastast olid koolikohustuslikud kõik lapsed alates seitsmenda eluaastast ning järgneval õppeaastal, 1944/45, toimus üleminek 7-klassilisele kohustuslikule üldharidusele, mis tõi samuti kaasa õpilaste arvu kasvu Kääpa koolis. Koolipinki võis istuda vanemaidki inimesi, soovides saada täielikku algharidust või jätkata sõja tõttu pooleli jäänud õpinguid²⁴⁶.

²⁴⁵ Nassar, Jarko. Minu vanavanaisa – Otto Nassari – lugu. Uurimistöö. Kääpa, 2016, lk 5.

²⁴⁶ Ojala, Uuno. Võru rajooni Pikakannu 8-klassilise Kooli ajalugu 1944–1979. Diplomitöö. Tartu, 1980, lk 40-41.

3.3.2. Viiekümneandad ja kuuekümneandad aastad

Aastatel 1944–1966 oli riigi tähtsamaks üldharidust juhtivaks organiks Vene NSFV haridusministeerium, alates 1966. aastast NSV Liidu Haridusministeerium. Eesti tasandil oli juhtivaks institutsiooniks EK(b)P (1952. aastast EKP) Keskkomitee, mis lähtus üleliidulistest otsustest. Eesti hariduspoliitikat suunasid kohalike haridusasutuste parteiorganisatsioonid koos haridusministeeriumi ja haridusosakondade inspektorite ning koolide juhtkonnaga.²⁴⁷ Oluline oli luua kontrollsüsteemid, et tagada ettekirjutuste elluviimine ning ebasoovitavate isikute kõrvaldamine. Viimane puudutas kogu koolis töötavat kaadrit. Kääpa koolis vabastati 1953. aprillis oma töökohalt kui ametisse mittesobivad kodanikud kooliteenija, internaadi keetja ja internaadi koristaja. Mõni päev hiljem tehti käskkirjad Võru rajooni Haridustöötajate Ametiühingu hinde-vaide komisjoni otsusel ümber ning vallandamise aluseks märgiti Vene NFSV Tööseaduse koodeksi paragrahv 47²⁴⁸, mis tähendas vallandamist tööle kõlbmatuse tõttu.²⁴⁹

3.3.2.1. Õppe- ja kasvatustöö

Hiisistalinismi perioodil oli ideoloogilise kasvatustöö osakaal nii aine- kui ka klassijuhataja tunnis väga oluline. Õpetajad pidasid ideoloogilise sisuga ettekandeid, tunnikonspektides oli oluline näidata kasvatuslikku osa, nõukogude pühade tähistamist ning õpetajate ideelist eneseharimist. Samas ei tohi unustada, et paljudes tundides jäi ideoloogiline kasvatustöö siiski vaid paberile.²⁵⁰ Kääpa kooli õppenõukogude protokollides peegeldub Eesti hariduselus tolele perioodile omane. Nii võime lugeda, et 1951/52. õppeaasta ülesanneteks seati ideelis-poliitilise kasvatuses tõstmine, võitlus õppeedukuse, distsipliini ja korra eest ning 100%-se koolikohustuse täitmise kindlustamine²⁵¹. Korduvalt märgitakse, et pioneeride ja komsomoli ridade juurdekasv on väike. Kõik õpetajad pidid osa võtma komsomolitööst, olema toeks tööplaanide koostamisel ning esinema töökoosolekul. Nenditi, et õpetajate ideelis-poliitiline

²⁴⁷ Raudsepp. Ajaloo õpetamise korraldus, lk 7–8.

²⁴⁸ Kaasik, A. Töötajate vallandamise küsimuste lahendamine. – Nõukogude Õpetaja, nr 12, 19.03.1948, lk 4. <http://dea.digar.ee/cgi-bin/dea?a=d&d=noukogudeopetaja19480319.1.4> (02.05.2017)

²⁴⁹ Kääpa 8-klassilise Kooli direktori käskkirjade raamat 1951–1965, lk 12p–13.

²⁵⁰ Pilve, Eli. Nõukogude noore kasvatamisest paberil ja päriselt. Ideoloogiline ajupesu Eesti NSV kooli(tunnis)s 1953–1991, lk 6. http://www.mnemosyne.ee/wordpress/wp-content/uploads/2014/04/Eli_Pilve_-_Noukogude_noore_kasvatus.pdf (02.05.2017)

²⁵¹ Õ/n protokoll nr 12, 02.09.1952, lk 18, p.

enesetäiendus ei seisnud „tarvilisel kõrgusel”²⁵² ning ringid töötasid süsteemitult või aeg-ajalt.

Järgmiseks õppeaastaks püstitatud nõuded olid eelmisele õppeaastale sarnased: koolikohustuse täitmine viia 100%-ni; jätkata ideelis-poliitilist kasvatust; kasvatada armastust „meie suure kodumaa ja juhi-õpetaja seltsimees Stalini vastu;” kogu õpetajaskond tuli saata ideelis-poliitilisele täiendusele ning direktor lubas võtta pioneerija komsomolitöö erilise tähelepanu alla. Tööd tuli teha pidevalt kirjatehnika oskuse parandamisega. Direktorite nõupidamisel rõhutati, et nõutav on kald-pais kiri, kuid Kääpa Mittetäielikus Koolis esineb õpilastel ikka veel püstkiri.²⁵³ Samal õppeaastal võeti vastu otsus moodustada ainekomisjonid ning otsus planeerida ning rajada katseaed ja korraldada kord kuus lahtine tund, millest võtavad osa kõik õpetajad. Selle tarvis seati sisse ka vihik.²⁵⁴ Igal esmaspäeval toimusid klassijuhatajate nõupidamised ning õpetajad pidid enne õppetundide algust esitama direktorile kontrollimiseks tunnikonspektid.²⁵⁵

1953. aastal teatati hardusministeeriumi ringkirjas, et kõigis ainetes tuleb kasutusele võtta venekeelne terminoloogia, koguda musta ja värvilist metalli ning sooritada õhu- ja gaasitõrjeõppusi.²⁵⁶

Pärast Stalini surma 1953. aastal oli endiselt olulisim kommunistlik partei, kes määras maailmavaatelise tõe ja kellel oli alati õigus. Siiski võib täheldada hirmuõhkkonna järkjärgulist lagunemist ning mõningaid muutusi. Alates 1953. aastast hakkab üle Eesti õppenõukogude protokollides pilt muutuma. Ideoloogilisi loenguid ei esine peaaegu üldse, nõukogulikest tähtpäevadest tähistatakse vaid suuremaid, õpilaste ideelist kasvatamist mainitakse harva.²⁵⁷

1954. aasta detsembris tehtud inspekteerimise aruande järeldavas kokkuvõttes seisis, et töötingimused olid olemas: „sobivad kooliruumid, rahuldav kaader, vajalikud õppevahendid”. Tunnikülastuses leiti palju, mida kritiseerida (tunni ülesehitus, õpetaja

---

²⁵² Õ/n protokoll nr 12, 02.09.1952, lk 19, p.

²⁵³ Õ/n protokoll nr 14, 27.10.1952, lk 24 p.

²⁵⁴ Õ/n protokoll nr 16, 17.12.1952, lk 30–30 p.

²⁵⁵ Õ/n protokoll nr 18, 22.01.1953, lk 39–53.

²⁵⁶ Õ/n protokoll nr 18, 22.01.1953, lk 39–53.

²⁵⁷ Pilve. Nõukogude noore kasvatamisest paberil ja päriselt, lk 5–6.

esitatavad küsimused, ühekülgne metoodika, õpilaste käekiri ja vihikute puhtus jpm), kuid üldjoontes jäadi rahule. Ebarahuldavaks tunnistati klassijuhatajate töö. Ettepanekutena pandi kirja, et tuleb tõsta nõudlikkust õppe-kasvatustöö osas.²⁵⁸

Asta Kala, kes on töötanud Kääpa koolis väikeste vaheaegadega erinevatel ajastutel nõukogude perioodi algusaastatest kuni aastani 2003, tõi vestluses esile õpetajaskonnale 1950ndatel avaldatud suurt ideoloogilist survet. Kasvatustöö sõltus paljuski pealesunnitud nõudmistest, õpetajatel oli üsna vähe õigust ise otsustada. Palju oli eesmärke, mida pidi igaks tunniks konspekti sõnastama: „See oli suur töö neid välja mõelda, aga ega keegi neid ei jälginud, kui, siis inspektorid.” Viimased külastasid Kääpa kooli tihti, kuna see oli linnale lähedal ja „neilegi olid ette antud omad plaanid.” Tänapäeval on üldiselt tavaks, et öeldakse ette, kui soovitakse tulla tundi külastama, nõukogude ajal ei vaevunud keegi ette teatama. Kui õpetajad hommikul kooli tulid, istus inspektor juba ahju ääres ning ootas tundi minekut.²⁵⁹ Ka Evi Eiche märkmetest nähtub, et vähemalt kaks korda õppeaasta jooksul külastati tunde ning pärast tutvustati õppenõukogus hinnangut õpetajate ja kooli tööle. Kolmapäeva, 14.03.1955 juurde on märkmikus kirjutatud: „Inspektor koolis. Kole koosolek!”²⁶⁰ Kole seepärast, et tuli kuulata halvustavaid kommentaare oma töö kohta. Sel ajal olid inspektorid väga karmid, tagasiside aktides olid valdavalt etteheited.²⁶¹

EKP X kongressil 1958. aastal kritiseeriti Eestis antavat haridust. Nõuti noorte ideoloogilise kasvatamise tõhustamist. Siitpeale hakati pöörama rohkem tähelepanu õpetajate parteisse astumisele.²⁶² Vaatamata sellele ei tulnud parteile Kääpa koolist eriti lisa. 1975. aastal ei pidanud direktor heaks näitajaks, et Kääpa kooli 13st õpetajast on NLKP liikmeid ainult neli²⁶³.

1959/60. õppeaastal algas üleminek 8-klassilisele koolikohustusele. Seniseid 7-klassilisi koole hakati reorganiseerima 8-klassilisteks. Koolikohustuslikud olid kõik 7–16aastased lapsed. Kääpa kool, mis oli algselt ehitatud algkoolina kuuele klassile ning kus avati 1944.

---

²⁵⁸ Võru rajooni Kääpa 7-aastase kooli koolitöö kontrollimise aktid. 22.12.1954.

²⁵⁹ Intervjuu Asta Kalaga. 29.03.2017.

²⁶⁰ Eiche, Evi. Isiklik kalender-märkmik 1952–1962. Käsikiri tütar Külli Surva valduses.

²⁶¹ Intervjuu Asta Kalaga. 29.03.2017.

²⁶² Pilve. Nõukogude noore kasvatamisest paberil ja päriselt, lk 5–6.

²⁶³ Ü/n protokoll09.06.1975, lk27

aastal seitsmes klass, pidi nüüd ühele klassikomplektile veel ruumi juurde leidma. 1960. aasta detsembris direktorina tööd alustanud Asta Kala leidis lahenduse: direktori kabinetist sai klassiruum, pioneeride toast tehti õpetajate tuba, kus töötas ka direktor. Võru komsomolikomitee tegi astunud sammu kohta etteheiteid pioneeride toa kaotamise pärast, kuid direktor pidas õppetöö korraldamist olulisemaks.²⁶⁴

1960. aastate esimesel poolel kujundati spordiväljaku taha geograafia väljak. Seal tehti ilmavaatlusi, mõõdeti sademeid. Vaatlusi viidi läbi iga päev.²⁶⁵

3.3.2.2. Kooli majanduslikud olud

Heino Eiche sõnul oli Kääpa kool 1952. aasta detsembris, kui ta sinna direktoriks määrati „ehituslikult soliidne, kuid remontimata, polnud küttematerjali, /.../ majanduslik baas oli nõrk”. Lahti tehti maja peauks, varem oli see olnud kinni, kuna direktor Eduard Palgi hoidis esikus oma toiduaineid.²⁶⁶ Esimese ülesandena tuli direktoril varuda küttepuid. Koolimeelne metsaülem Lindmets näitas kätte, kust puid võtta võis. Lastevanemate ja õpilaste abiga varuti talvepuud. Esimene talv uues kohas oli väga raske.²⁶⁷

1954. aasta inspekteerimise aruannetes tuuakse esile, et koolimajas pole tehtud sisemist remonti, seinad on hallid, klassid ebamugavad, mööbel kombineeritud, „jääb päraststõjajaeagne mulje”. Internaadiruum ei mahutanud nii palju õpilasi kui nimekirjas oli. Ruum oli sisustama, külm ning nägi laoruumi moodi välja.²⁶⁸ Kooliperele oli endale ka selge, et koolimaja vajab remonti. Kirjas Võru rajooni Täitevkomitee Rahvaharidusosakonnale 1955. aastal teatab direktor Eiche, et koolimaja vajaks kapitaalremonti, samuti vajab korrastamist puukuur, kuid koolil summad selleks puuduvad. Täiendamist vajab kooli inventar ja mööbel.²⁶⁹

Kooli remondi organiseerisid õpetajad ise. Ühistöödel olid abiks lapsevanemad. Evi Eiche pidas Kääpal töötades aastatel 1952–1962 kalender-märkmikku, milles joonistuvad aastate lõikes välja erinevad tööd, mida kooli toimimiseks oli vaja koos kooliperega teha.

---

²⁶⁴ Intervjuu Asta Kalaga. 29.03.2017.

²⁶⁵ Intervjuu Asta Kalaga. 29.03.2017.

²⁶⁶ Intervjuu Heino Eichega 12.04.2017.

²⁶⁷ Intervjuu Heino Eichega 12.04.2017.

²⁶⁸ Õ/n protokoll nr 10, 06.04.1954 lk 14 p.

²⁶⁹ Võru rajooni Kääpa 7-aastase Kooli väljaläinud kirjad. 1955, lk 45.

Märkmikus näeme järgmisi tegemisi: „metsas koolile puid vedamas (nii kevadel kui sügisel), kartulipanek ja sõnnikuvedu kooli katseaeda”. Suvine koolimaja hooldus oli koolis elavate õpetajate kanda, samuti heinategu spordiväljakul ja maja ümbruses ning koolipargi korrashoidmine. Koolil oli akvaarium ja kilpkonn, viimase eest hoolitses Evi Eiche²⁷⁰. 1950. aastate lõpus pidi igas koolis olema 20 küülikut, et täita liha normi.²⁷¹ Küülikuid peeti kuni 1961. aastani ja siis õppenõukogus otsustati anda need pioneeridele kodus kasvatamiseks.²⁷²

Elekter jõudis Kääpa külla 1956. aasta hilissügisel. Kuni selle aastani oli koolimaja olnud elektrita, vajadusel kasutati petrooliumilambi valgust. Petrooleumi hoiti puukuuris. Kooliteenija lasi vedeliku väikestesse nõudesse ning täitis lambid, mis olid iga laua peal.²⁷³ Lapsed olid petrooleumilambiga harjunud ning oskasid olla ettevaatlikud. Eiche sõnul ei juhtunud seoses petrooleumilampidega ühtegi õnnetust.

Eelpool mainitud aastal õnnestus kolhoosi kaudu tellida palgid. Õpetajad vedasid ise elektripostid kohale ja kaevasid augud. Postide püstitamisel ning elektritraadide vedamisel olid abiks kolhoosi ehitusmehed. Ühistöö tulemusena süttisid 1956. aasta nääripeo ajal koolis elektrilambid. Klassid valgustati, sai kuulata muusikat, teha katseid, vaadata filme.²⁷⁴

1939. aastal valminud koolimaja originaalvärv oli valge. Saksa okupatsiooni ajal sai maja laigulise kaitsevärvi kihi. Hoonet üritati küll mitmeid kordi valge lubivärviga üle värvida, kuid see koorus pidevalt maha. Kuna värvidega oli tol ajal kitsas, eriti heledate värvidega, tegi Asta Kala 1963. aastal otsuse värvida maja pruuniks. See kattis seinad ühtlaselt ning oli välistingimustele vastupidav. Pruunina püsis hoone kuni 1980. aastateni, kuni ajad muutusid paremaks ning oli saada kvaliteetsemat värvi, mis paremini püsis.²⁷⁵

Kool oli tol perioodil küla seltsielu keskuseks. Koolimajja paigutati valimiste perioodil valimisjaoskond, toimusid kinoseansid, näitemängud ning kolhoosipeod. Ka õpetajad

---

²⁷⁰ Eiche, Evi. Isiklik kalender-märkmik 1952–1962. Käsikiri tütar Külli Surva valduses.

²⁷¹ Intervjuu Heino Eichega 12.04.2017.

²⁷² Õ/n protokoll nr 18. 06.09.1961, lk 72p.

²⁷³ Intervjuu Heino Eichega 12.04.2017.

²⁷⁴ Samas.

²⁷⁵ Intervjuu Asta Kalaga. 29.03.2017.

pidasid seal oma sünnipäevi, samuti pulmi.²⁷⁶ Kui 1965. aastast sai kooli direktoriks Paul Vardja, asutati laulukoor. Inimesed käisid laulmas Kääpalt, Tsohgost ning Lasvalt.²⁷⁷

1968. aasta õppenõukogus andis direktor Vardja hinnangu kooli perspektiivile ning käesolevale hetkele: „Õppevahendite hoidmine on meie koolis algeline. Materiaalse baasi osas jääme maha. Kõige vajalikum on juurdeehitus koolile. Elektrisüsteem vajab ümberkorraldamist ning ahjud parandamist.”²⁷⁸ Antud perioodil oli paljudel maakoolidel keeruline majanduslikult toime tulla, kuid jätkuvalt on Kääpa kooli puhul peaprobleemiks ruumikitsikus.

3.3.2.3. Huvitegevus

Kooli ja klassiväline töö oli tihedalt läbi põimunud pioneerorganisatsiooni ettevõtmistega, millel oli õpilaste huvitöö organiseerimisel keskne roll. Pioneerilaagrid ning lasteklubid pakkusid mitmekesist huvialast tegevust. Seejuures jäi ürituste ideoloogiline külg sageli teisejärguliseks.²⁷⁹ Kui 1945. aasta lõpul ei pidanud veel kooli passides näitama pioneeride arvu, siis 1956/57. õppeaastal oli kohustus need ära märkida. Aastatel 1956–1959 püsis pioneeride arv Kääpa koolis 21–25 vahel (so umbes ¼ kogu kooli õpilaskonnast), kommunistlike noori oli üks kuni kolm. Asta Kala sõnul polnud Kääpa koolis üldiselt vastuseisu pioneeriks astumisel, see oli klassivälise töö vorm, mille raames korraldati lastele huvitavaid ettevõtmisi: matku, mälumänge, lõkkeõhtuid jms.²⁸⁰

ELKNÜ Kääpa õpilaste allorganisatsiooni koosoleku protokollist näeme, et õpilased kogusid vanarauda, vanapaberit, korraldasid kirjandusõhtuid, kommunistlikud noored ja pioneerid sisustasid koolivaheajad laagrite ja muude kokkutulekutega. Pioneerid pidid olema eeskujuks nii koolis kui ka väljaspool kooli: abistama õpetajaid korrapidamises, suvel kooli katseaia korrashoidmisel, pargiteede puhastamisel, kolhoosiaia korrashoidmisel. Pioneeris nähti eelkõige eeskuju teistele: hea õppeedukus, organiseeris vestlusi mittekommunistlike noortega, oli tõeliseks abiks õpetajale. Iga kommunistliku

---

²⁷⁶ Intervjuu Heino Eichaga 12.04.2017.

²⁷⁷ Intervjuu Asta Kalaga. 29.03.2017.

²⁷⁸ Õ/n protokoll nr 2, 31.okt 1968.

²⁷⁹ Tallinna hariduselu 1918–2010, lk 255.

²⁸⁰ Intervjuu Asta Kalaga. 29.03.2017.

noore ülesandeks oli teha agitatsioonitööd viies lähemal elavas perekonnas, abistama valimiseelsete loosungite valmistamisel ning ruumide kordaseadmisel.²⁸¹

Huviringidest tegutsesid 1950. aastate alguses Kääpa koolis tehnikaring, osavate käte ring, kehakultuuri ning vene keele ring.²⁸² 1957. aastal soovis direktor Eiche tõhustada ringide tööd. Esiletõstmist väärtsid vaid naturalistide ning osalt ka näitering.²⁸³ Vene keele ringi moodustamisel 1957/58. õppeaastast enam mõtet ei nähtud, kuna osavõtjaid oli väga vähe²⁸⁴. Järgmisel aastal lisandus fotoring, mille juhendajaks said direktor Heino Eiche ning matemaatikaõpetajast abikaasa Evi Eiche. Fotoringi tegevust kajastavad endiste ringiliikmete fotod, mille abil on võimalik saada selgem ettekujutus kooli tegevustest sel perioodil.²⁸⁵

Õpilaste vaheajad sisustati nõukogude ajal erinevate üritustega, nt suusamatk, lõkkeõhtud, laagrid. „Ega pioneer tohtinud niisama lonkida.”²⁸⁶ 1953. aasta kevadel moodustati katseaias osakonnad: üheksaväljane põllukultuuride süsteem, dekoratiivtaimede osakond ja köögiviljaosakond.²⁸⁷ Aiatööd tehti õpilaste abil.

Ekskursioonide läbiviimise perspektiivpalaanist saab lugeda, et 1954/55. õppeaastal käidi ekskursioonil näiteks Nõnova maaparandusjaamas, Kreutzwaldi muuseumis, S. M. Kirovi nim kolhoosi sepikojas, Võru telliskivi tehases, Linavabrikus, Võru ilmajaamas, Piusa ürgorus ja Vastseliina lossivaremetes, Väimela Loomakasvatustehnikumis, Võru elektrijaamas jm²⁸⁸. Sõiduks kasutati veoautot (vt lisa 7) või marsruudi sobimisel rongi.

1960ndate huvitegevust iseloomustavad lisaks eelpoolmainitule maastikumängud, maleturniirid, kokanduskoondused. Viimasest tahtsid osa võtta kõik. Põhiline, millega seal tegeleti, oli retseptide kirjutamine ning koos toidu valmistamine. Üldiselt ei tunnetanud õpetajad vastuseisu pioneeriks astumisel. See oli klassivälise töö vorm,

---

²⁸¹ ERAF.4899.5.26, lk 15–33. ELKNU Võru rajoonikomitee kooliosakond: koolide õpilaste allorganisatsioonide protokollid ja tööplaanid. 01.01.1953–12.12.1953.

²⁸² Õ/n protokoll nr 10.06.04.1954, lk 12.

²⁸³ Õ/n protokoll nr 29. 12.04.1947, lk 50.

²⁸⁴ Õ/n protokoll nr 33. 23.08.1957, lk 62.

²⁸⁵ Fotod asuvad kooli muuseumimaterjalide hulgas. – autori märkus.

²⁸⁶ Intervjuu Asta Kalaga. 29.03.2017.

²⁸⁷ Õ/n protokoll nr 18, 22.01.1953, lk 39–53.

²⁸⁸ Võru rajooni Kääpa 7-aastase Kooli väljaläinud kirjad. 1955, lk 39.

millega sisustati õpilaste vaba aega.²⁸⁹ Hiljem, 1970ndate aastate lõpus ideoloogiline surve kasvas.

1969. aastal tegutsesid Kääpa koolis klassivälise töö korras ringidena näitering, tehnikaring, kehakultuuriring.²⁹⁰

3.3.2.4. Õpetajad

Vaadeldaval perioodil oli Kääpa koolil kolm direktorit: Heino Eiche aastatel 1952–1960, Asta Kala aastatel 1960–1965 ja Paul Vardja aastatel 1965–1983.

Õpetajate kaader oli noor ja suhteliselt püsiv. Kui 1950ndatel, mil kool töötas 7-klassilisena, oli koolis kaheksa õpetajat ja pioneerijuht, siis 1960ndatel kümme õpetajat ja pioneerijuht. Enamus asus tööle peale keskkooli lõpetamist ning alustas õpetajatöö kõrvalt pedagoogilise hariduse omandamist. Esmalt lõpetati Tartu Õpetajate Instituut (1955. aastast Tartu Pedagoogiline Kool), pärast seda jätkasid mitmed õpinguid Tallinna Pedagoogilises Instituudis. Asta Kala sõnul töötas tol perioodil koolis „rõõmus seltskond ning kõike tehti noorusliku hooga, intriige polnud”²⁹¹. (vt lisa 8)

Siinkohal on sobilik heita pilk aastatel 1952–1960 kooli juhtinud Heino Eiche elulukku, et mõista missuguse elulooga inimene sobis koolijuhiks nõukogude ajal.

Heino Eiche sündis 27. oktoobril 1927. aastal Võrumaal Lasva vallas Pruusa külas. Alghariduse omandas Tüütsmäe algkoolis (neli klassi) ja Loosi algkoolis (viies-kuues klass), mille lõpetas 1940. aastal. Edasi jätkus koolitee Võru Keskkoolis. Isa surma tõttu tuli keskkooliõpingud katkestada. Taas jätkas Heino Eiche õpinguid 1944. aasta sügisel ning lõpetas keskkooli 11. klassi 1947. aastal.²⁹² Kuna kooliõpetajatest oli suur puudus, võeti keskharidusega noori kooli tööle. Pärast suvekursusi, kus ta sai pedagoogilist ettevalmistust, alustas Eiche tööd õpetajana Vana-Saaluses, töötades seal neli aastat.²⁹³ Õpetajakoolitust jätkas Heino Eiche Tartu Õpetajate Instituudi Kaugõppeosakonnas

---

²⁸⁹ Intervjuu Asta Kalaga. 29.03.2017.

²⁹⁰ Direktori käskkiri nr 26, 03.09.1969, lk 32p. Kooli direktori käskkirjade raamat 1965–1975.

²⁹¹ Samas.

²⁹² EAA.T-379.3.879. Eiche, Heino Jaani p. Isiklik toimik, lk 2.

²⁹³ Intervjuu Heino Eichega 12.04.2017.

1951. aastal ning lõpetas selle 1955. aastal loodus-maateaduse õpetaja kvalifikatsiooniga. 1951. aasta sügisest töötas Eiche Loosi Mittetäielikus Keskkoolis õppealajuhatajana ning matemaatika, geograafia ja bioloogiaõpetajana.²⁹⁴ 1952. aasta detsembrist asus Heino Eiche tööle Kääpa koolis Eduard Palgi asemel ning töötas seal kuni 1960. aasta detsembrini. Lahkumise põhjuseks oli kahetsusväärne õnnetus kooli juurde paigaldatud kiigega, mille lagunemise tagajärjel sai üks õpilane surma. Direktor tehti selle eest vastutavaks ning pidi ametist lahkuma. Edasi töötas Eiche pärast mõneaastast vaheaega Tartus õpetajana ja õppealajuhatajana.

Heino Eiche sõnul ei olnud koolis õpetajate kaadriga probleeme. Vanemas astmes töötasid kogemustega ainespetsialistid, algklassiõpetajad olid noored ja veel kogemusteta ning aeg-ajalt esines distsipliiniga probleeme, kuid kõik olid pädevad.²⁹⁵ 1950. aastate teisel poolel töötas koolis kümme õpetajat ning neist kuus õppis kaugõppe teel edasi. Kaks õpetajat olid kõrgharidusega, viis õpetajat Õpetajate instituudi või sellega võrdsustatud haridusega ning kaks õpetajat keskkooliharidusega.²⁹⁶

Õpetajate kollektiiv oli nooruslik ja üksmeelne. Ühiselt varuti koolile küte, tehti remonti, hoolitseti marja- ja õunapuuaia ning koolimaja ümbruse eest. Koos tähistati sünnipäevi, tehti väljasõite (nt Petserisse), kõik tegid, mis tema kohuseks oli. Asta Kala sõnul oli Heino Eiche töökas ja hoolas. Oskas olla nõudlik, aga lõi igas ettevõtmises ise rõõmsalt kaasa.²⁹⁷

1950ndatel aastatel tulid õpetajateks Kääpa koolis pikka aega töötanud Eha Jõgeda, Maimu Kõller, Valve Lepist. Kuuekümnendate alguses asusid tööle Valdur Ansumäe, Leili Ansumäe, Juta Kisand, Osvald ja Liidia Sinipalu, veidi hiljem Tiivi Kookmaa.²⁹⁸

Pärast Heino Eiche lahkumist 1960. aasta detsembris määrati kooli uueks direktoriks Asta Kala. Asudes ametisse oli 28aastane direktriss vanim kollektiivi liige. Nimetatud fakt ilmestab hästi nõukogude perioodi alguskümnendite õpetajaskonda. Valdav osa Eesti

---

²⁹⁴ Samas.

²⁹⁵ Samas.

²⁹⁶ Kääpa 7-aastasekooli pass. 1956–1960, lk 7p.

²⁹⁷ Intervjuu Asta Kalaga. 29.03.2017.

²⁹⁸ Tööraamatute ja nende vahelehtede registreerimise raamat, nr 24. 1956–1988. Võru rajooni Kääpa 8-klassiline kool.

Vabariigis töötanud õpetajad oli vallandatud ning ametisse asusid noorema põlvkonna pedagoogid, kes olid hariduse omandanud peale 1940. aastat.

Asta Kala sündis 1932. aasta mardipäeval Võru rajoonis Navi külas. Aastatel 1941–1948 õppis ta Võru I Mittetäielikus Keskkoolis. Majanduslik olukord oli peres kehv. Peres oli kasvamas viis last. Vanima lapsena tuli Astal hakata varakult tööle. Oma õpinguid jätkas Asta Kala Võru Töölisnoorte Keskkoolis. Õppetöö toimus pühapäeviti, eksamid tuli sooritada igas aines. Keskkooli lõpetas Asta Kala koos endiste Võru keskkooli klassikaaslastega 1952. aastal. Õpinguid jätkas Kala Tartu Õpetajate Instituudis kaugõppe teel, alustades paralleelselt 1953. aasta 1. septembrist tööd õpetajana Võru I Mittetäielikus Keskkoolis. Samas koolis, kus ta ise oli õppinud. Asta abiellus endise ajakirjaniku Valter Kalaga, kes loobus ajakirjaniku ametist ja andis nõusoleku valida end Kirovi-nimelise kolhoosi esimeheks. 1953. aasta 10. novembril sai Asta Kala elukohaks Kääpa ning töökohaks 25 aastaks Kääpa kool. Kääpa kooli nägi Asta Kala esmakordselt 1952. aasta kevadel. „Maja seisis kui valge luik õitsevate õunapuude keskel”²⁹⁹. 1953. aasta 10. novembril hüppas ta veoautokastist koolimaja teevarrel maha ning temast sai Kääpa kooli esimese ja kolmanda liitklassi õpetaja. Töö kõrvalt omandas ta eesti keele ning kirjanduse õpetaja kutse. Vajadusest lähtuvalt tuli anda ka ajalootunde. Õpetaja ameti kõrval oli Asta Kala aastatel 1960–1965 ka direktor. 1978. aastal suundus ta väljateenitud pensionile. Tol ajal lubas pensioniseadus töötada kolhoosis ning Asta Kala jätkas Kirovi-nimelises ühismajandis tööd sekretär raamatupidajana, 1982. aastast parteisekretärina ning sellest ametist suundus 1988. aastal pensionile. 1989. aastal kutsus tollane direktor Neeme Valm Asta Kala andma õppeaasta lõpuni ajaloo tunde. Asta Kala oli nõus, kuid ühest aastast kasvas välja 13 aastat tööd geograafia- ja ajalooõpetajana. Aastal 2003 suundus ta pensionile, jätkates hoolitsemist kooli muuseumi eest.

1965. aastal määrati Kääpa kooli direktoriks Paul Vardja, kes töötas koolis aastani 1983, kokku 18 aastat. Muusika- ja spordimehena elavnes kultuurielu Vardja eestvõtmisel märgatavalt. Asutati segakoor ja meesansambel. Segakooriga käidi esinemas Lätimaal sõpruskolhoosis, Tallinnas laulupeol ja mujalgi. Paul Vardjast tuleb lähemalt juttu järgmises peatükis.

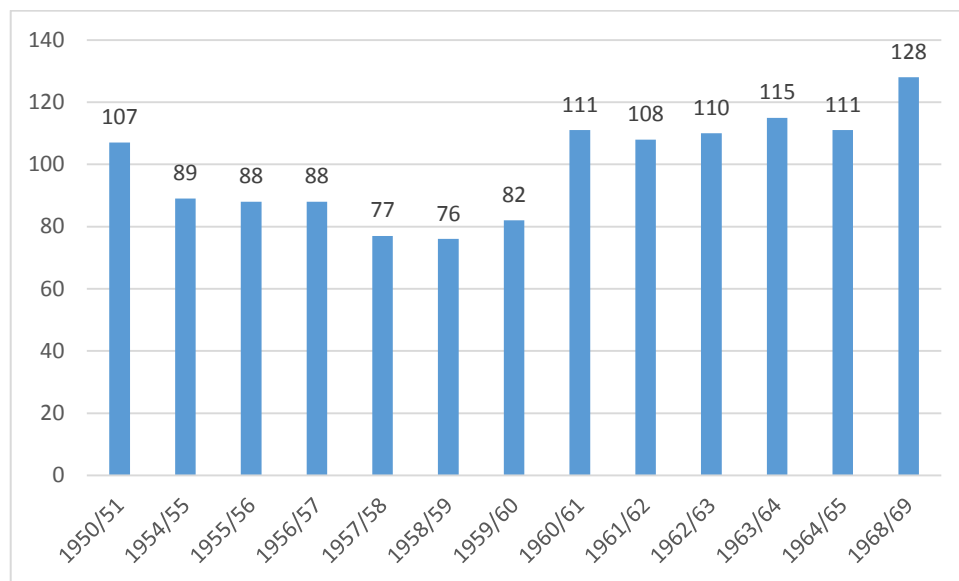
²⁹⁹ Intervjuu Asta Kalaga. 29.03.2017.

3.3.2.5. Õpilased

1950. ja 1960. aastatel toimusid Kääpa kooli õpilaskonna arvukuses muutused, mis on üldsuundumusena jälgitavad üsna paljudes tollastes maakoolides. Seoses algkoolide võrgu kokkutõmbamisega kolhoseerimise tagajärjel, hakkas langema ka õpilaste arv koolides. 1962–1977 vähenes algkoolide arv 564-lt 71-ni³⁰⁰. Õpilaste arvu kasvutendents ilmneb keskasulate koolides alles kolhooside tugevnemisel ühinemiste tagajärjel ja maa-asustuse stabiliseerumisel.

Õpilaste arvu muutumist sel perioodil võime jälgida alljärgneval diagrammil.

Joonis 4. Õpilaste arv Kääpa koolis aastatel 1950–1969³⁰¹

1950ndatel aastatel saab täheldada Kääpa koolis õpilaste arvu langust. Oma mõju on siinkohal Teise maailmasõja tagajärgedel. 1952. aastal ületas Eesti NSVs linnarahvastik esmakordselt maarahvastiku, jätkates järgnevatel aastatel kasvutendentsi.³⁰² Seega vastab õpilaste üldarvu vähenemine Kääpa koolis 1950. aastate üldisele demograafilisele seaduspärasusele. 1969/61. õppeaastaga seotud õpilaste arvu tõus tuleneb üleminekust 8-klassilisele koolisüsteemile. Kääpa koolis püsib õpilaste arv 1960ndatel 108–115 õpilase vahel. 1968. aasta augustis nenditakse, et õpilaste arv Kääpa koolis kasvab, koolis õppis

³⁰⁰Laas, Jaan. Koolide sulgemise aegu: hääbuvasustuse doktriin. – Haridus 2006, nr 11–12, lk 38–41.

³⁰¹ Arvud pärinevad kooli passidest ja õ/n protokollidest. – autori märkus.

³⁰² Kits, Aino. Koolivõrgu taastamine ja areng Eesti NSV-s Suure Isamaasõja järel (1944–1950). – Hariduse ja kooli ajaloost Eestis. Toimetaja Endel Laul. Tallinn, 1979, lk 101.

sel õppeaastal 123 õpilast.³⁰³ See on seletatav koolipiirkondade ümberkorraldamisega. Pindi piirkonna lapsed käisid varem Pikakannu kooli ning moodustasid 10,3% kooli õpilaskonnast.³⁰⁴ Pärast muudatusi hakkasid Pindi lapsed õppima Kääpa koolis, mis tõigi kaasa õpilaste arvu kasvu.

3.3.3. Seitsmekümnendad ja kaheksakümnendad aastad

3.3.3.1. Õppe- ja kasvatustöö

Haridusloolane Anu Raudsepp nimetab aastaid 1965–1977 nõukogude riiklikus korralduses stagnatsiooni algusperioodiks ning formalisimi ja bürokraatia laialdase leviku ajaks hariduses, aastaid 1977–1985 stagnatsiooni süvenemise ajajärguks, mil tugevnes venestuspoliitika.³⁰⁵ Aastatel 1985–1991 toimus hariduselu radikaalne ümberkorraldamine: koostati uued õppeplaanid, koolikohustus algas kuuendast eluaastast, algõpetus muutus nelja-aastaseks, põhikool muudeti üheksaklassiliseks. Ajakohastati ning korrigeeriti õppeprogramme.³⁰⁶

1970/71. õppeaasta tähtsamad muudatused puudutasid teist ja neljandat klassi: teises klassis mindi kõigis ainetes üle uutele programmidele, uue õppeainena lisandus loodusõpetus; neljas klass läks üle ainesüsteemile ning matemaatikas tuli uus õppeprogramm. 1978. aastal nõuti vene keele tundide arvu suurendamist ja vene keele õpetamise alustamist juba lasteaias. 1980/81. õppeaastal algas üleminek korrigeeritud õppeplaanile, algklassides suurendati eesti keele tundide arvu vanemate klasside eesti keele tundide arvelt, vene keel algas esimese klassi teisest poolaastast, võõrkeel neljandast klassist. 1981/82. õppeaastal alustati vene keele õpetamist esimesest klassist kaks tundi nädalas.³⁰⁷ Kääpa kooli õppenõukogude protokollides rõhutati vajadust pöörata rohkem tähelepanu vene keelele, organiseeriti kohtumisi vene kooli lastega ning suunati kirjavahetust³⁰⁸.

---

³⁰³ Õ/n protokoll 31.10.1968

³⁰⁴ Ojala. Võru rajooni Pikakannu 8-klassilise kooli ajalugu 1944–1979, lk 43.

³⁰⁵ Raudsepp. Ajaloo õpetamise korraldus Eesti NSV eesti õppekeelega üldhariduskoolides 1944–1985, lk 11.

³⁰⁶ Tallinna hariduselu 1918–2010, lk 272–273.

³⁰⁷ Samas, lk 266–267.

³⁰⁸ Õ/n protokoll 31.08.1981, lk 22 p.

Tähtsaimaks õppetöö tulemuste ning taseme tõstmise meetodiks nõukogude koolis oli sotsialistlik võistlus. Selle organiseerimine jäi õpetajate, pioneeride ning õpilaskomiteede ülesandeks. Sõprussuhted loodi Läti Vabariigi Gulbene rajooni Galkauska 8-klassilise kooliga. Sotsialistliku võistluse nime all korraldati ühiselt mõned aastad suvelaagreid ning peeti kirjavahetust.³⁰⁹ 1982. aastal sõlmiti leping Pikakannu 8-klassilise Kooliga. Kuna nii Pikakannu kui Kääpa olid väikesed maakoolid, kus iga koolide vaheline ettevõtmine haaras peaaegu kõiki õpilasi, millega kaasnes ka õppetöö katkemine, otsustati korraldada üritusi ja võistlusi mõõdukalt. Võisteldi järgmistes kategooriates: õpilaste ühiskondlikult kasulik tegevus, mille alla kuulus 5.–7. klassi õpilaste suvine töö, vanapaberi ja ravimtaimede kogumine. Teiseks valdkonnaks oli metoodiline töö: nõukogude armee aastapäeva tähistamine, kutsevaliku õhtu läbiviimine, ühine suusamaraton, ühised ainepäevad. Kolmandaks võisteldi õppetöö eesrindlaste, eeskujuliku käitumise ning suusamaratonist osavõtu protsendis. Esimese vahekokkuvõtte alusel juhtis 1986. aastal Kääpa kool. Samas teatati Ametiühingu (AÜ) Võru Rajoonikomitee pleenumil, et „Kääpa ja Pikakannu koolidevaheline sotsialistlik võistlus ei kõlba kuhugi³¹⁰.” Samal pleenumil tõsteti esile Võru I 8-klassilist Kooli, kellel oli võistlus Läti NSV kooliga. Leiti, et kui vaja, kirjutame formaalseid punkte juurde. Antud võistluse puhul lähtuti põhimõttest, et sotsialistlikus võistluses on üritused, mis „õpilastele kasvatuseks rohkem annavad”³¹¹.

Paul Vardja direktoriks oleku aega iseloomustab mõtestatud ning eesmärgistatud tegevus õpetajate õppe- ja kasvatustöö ning metoodika täiustamisel, mis kajastub läbivalt õppenõukogude protokollides. Õppeaasta alguses rõhutati hästi läbimõeldud tööplaanide koostamise olulisust ning kevadel tehti kokkuvõtteid ja põhjalikke analüüse aasta tööst. Korraldati ainenädalaid, esineti ettekannetega õppe- ja kasvatustöö tõhustamise meetoditest. Õpetajad vaatlesid kaasõpetajate tunde, andsid „lahtiseid“ tunde nii oma kooli kui ka Põlva rajooni õpetajatele, kuid ka väljasõidul Võru rajooni osalevatele vabariikliku algklasside ainesektsiooni õpetajatele. Metoodiline koostöö Kääpa ja Pikakannu kooliga toimus sisulähedaste ainete õpetajate vahel, mis aitas jõuda tundide ettevalmistuses, metoodikas ning analüüsis süvitsimine kuni. Kevaditi toimunud koolisisesed metoodikapäevad olid omamoodi pidulikud sündmused. Kõik vaatasid

---

³⁰⁹ Kääpa 8-klassilise Kooli AÜ komitee aruanne. 30.09.1986. Koolidevahelisest sotsialistlikust võistlusest, lk 30.

³¹⁰ Samas, lk 29.

³¹¹ Samas.

õppeaastal tehtule tagasi, seda tehti nii kirjalikult kui suuliste ettekannete kaudu. Analüüsiiti õppe- ja kasvatustööd, klassivälist tööd, kabinettide sisustamist ja tööd lastevanematega.³¹² Õppeaastate kaupa on säilinud direktor Paul Vardja põhjalikud kooli tegevuse aruanded, ettekanded ning ülevaated õppe- ja kasvatustöö tulemustest, mis viitavad direktori heale analüüsioskusele ning pedagoogilisele võimekusele.

Süstemaatiline õppe- ja kasvatustööga tegelemine andis tulemusi. Õpetajate professionaalsus sai tunnustatud rajooni tasemel. 1982. aastal kokkuvõtete tegemisele märkis direktor rahulolevalt, et lapsed esinesid rajoonis väga hästi saksa ja vene keele ja loodusõpetuse päeval ning pioneeride laulukonkursil. Paul Vardja kiidab kolleege kohusetundliku töö eest: Eha Jõgeda põhjalikku tundide ettevalmistust ning suurepärast esinemist ettekandega meetodikapäeval, Valve Lepisti häid tulemusi vene keele õpetamisel ning samuti kirjavahetuse juhtimise eest vennasvabariigi Läti NSV-ga. Ka pääses Lepisti juhendatud rahvatantsurühm Tallinnasse tantsupeole. Valdur Ansumäed tunnustati vastutustundliku töö ja mitmekesiste tunnilahenduste ning looduseringi juhendamise ja ainekabineti sisustamise eest. Äramärkimist leidis Tiivi Kookmaa kogutud lisamaterjal õpilaste iseseisva töö jaoks. Ilme Vardja oli tunnustust teeninud rajoonis mitmel alal: tüdrukute käsitöö juhendajana ning ülerajoonilise ainekomisjoni esinaisena. Esile tõsteti Leili Ansumäe õpilaste teadmiste head taset, tööd kunstiõpetuse edasiarendamisel ning hästi antud lahtisi tunde. Lugupidamist vääriv oli Osvald Sinipalu ainealane haritus, tugevad teadmised ning pedagoogiline suhtlemine õpilastega. Tunnustati Iia Nilgi pedagoogilist meisterlikkust töös õpilastega ning head ainetundmist.³¹³ Suureks ettevõtmiseks oli matemaatikaõpetaja Juta Kisandi juhtimisel matemaatikaprofessor Gerhard Rägo kodupaiga mälestuskiviga tähistamine. 1980ndatel toimusid igal sügisel kohtumised Tartu Riikliku Ülikooli viienda kursuse matemaatika üliõpilastega ning professor Olaf Printsiga.³¹⁴

Koolile oli toeks tihe kontakt lastevanematega. Igal sügisel ja kevadel toimusid lastevanemate üldkoosolekud. Sügisel koosolekul tutvustati kooli aastatööplaani. Lisaks üldkoosolekutele toimusid klassikoosolekud. Sageli korraldati kokkusaamisi piirkondlikult, kas Puusepal, Tsoļgos, Lasval või Pindis. Kui oli võimalus kasutada

---

³¹² Intervjuu Ilme Vardjaga. 02.05.2017.

³¹³ Õ/n protokoll 29.08.1982, lk 48–54p.

³¹⁴ Muld, Ants. Klassijuhataja Juta Kisand. Uurimistöö. Kääpa 1988, lk 38.

ühiskondlikke ruume, korraldati kooskäimisi seal. Nende puudumisel peeti koosolekuid lapsevanema kodus. Kutsuti külalisi. Süsteemne ja tihe koostöö lastevanematega tagas koolis korra, distsipliiniprobleeme esines suhteliselt vähe.³¹⁵

Tugeval tasemel oli Kääpa koolis kodu-uurimine, mis kasvas välja huvist rahvakommete ja rahvalike tähtpäevade tähistamise vastu. Asta Kala juhendamisel uuriti kohalikke kombeid, nimede päritolu, tööriistasid, ühistööde korraldamist, külastati ajaloolisi ning pärimusega seotud paiku. 1970. aastatel tehti kaastööd Eesti Rahva Muuseumile.³¹⁶ 1980. aastatel vedas kodu-uurimise tegevust ajalooõpetaja ja direktor Iia Nilk. 1988. aasta kevadel esitati Kääpa koolist rajooni võistlusele kolme õpilase uurimistööd, mis kõik saadeti edasi üleriigilisele konkursile, kus esineti edukalt.³¹⁷ 1987/88 renoveeriti koolis lahingukuulsuse tuba, nn punanurk, mis mõne aasta pärast ühiskondlike muutuste tuules likvideeriti.

1988/89 mindi hindamisel üle trimestritele, kehtestati viiepäevane tööädal ning 40-minutilised õppetunnid³¹⁸. Kooli nimeks sai Kääpa 9-klassiline kool.

3.3.3.2. Kooli majanduslikud olud

1970. aastate esimene pool tõi kaasa õpilaste arvu kasvu ning algklassid paigutati n-ö väikesesse majja, 19. sajandi keskel ehitatud koolimajja. Sellega paranesid õpetajate töötingimused. Internaat, mis seni paiknes väikeses majas, lõpetas tegutsemise 1976. aasta sügisel³¹⁹.

Tol ajal oli üsna tavaline, et õpetajad remontisid iga õppeaasta lõpul nii suures kui väikeses majas klassiruumid ise: pandi uued tapeedid (väikeses majas), värviti põrandad.³²⁰ Õpetajad käisid kolhoosi esimehe juures abi palumas. Sageli vastati: „Olge rahulikud. Meie teeme, mis lubatud. Millal teeme, sõltub tööjärjest.” Kiirel tööajal juhtus, et appi ei jõutudki ning õpetajad tegid oma jõududega ise, mis suutsid.³²¹

---

³¹⁵ Intervjuu Ilme Vardjaga. 02.05.2017.

³¹⁶ Sikk, Linell. Kääpa kooli muuseum ja õpetaja Asta Kala. Uurimistöö. Kääpa, 2015, lk 4–5.

³¹⁷ Õ/n protokoll nr 1, 30. august 1988.

³¹⁸ Samas.

³¹⁹ Õ/n protokoll. 30.08.1977, lk 79 p.

³²⁰ Ansumäe, Leili. Mälestusi Kääpa koolielust. 2014. Käsikiri autori valduses.

³²¹ Kääpa 8-klassilise Kooli AÜ algorganisatsiooni protokoll, 30.09.1986. lk 4–5.

Koolil puudus võimla. Sisehooajal viidi kehalise tunde läbi kooli aulas, tegeldi aladega, mida väike ruum võimaldas – akrobaatika, lauatenis. Kevadel ja sügisel toimusid kehalise kasvatuse tunnid õues. Spordiplatsi ümbritses endiselt 1950. aastal rajatud kuusehekk. Selle korrashoidmine: piiramine ja lõikamine oli töömahukas. Heki hooldamine oli jagatud vanemate klasside poiste vahel ning hooldustööd tehti direktor Vardja juhendamisel. Spordiplatsil uuendati jooksurada, hüppeplatse, rajati rippkang, jalg- ja väravpallivärvad, paigutati poom, redel ning kiiged.³²²

1971. aastal telliti direktor Paul Vardja eestvõttel Luua puukoolist kooli ümbruse haljastusplaan koos taime ja puuliikide paigutusega. Taimed varustati siltidega, kus oli peal taime eesti ja ladinakeelne nimetus.³²³ Haljastustöö võttis aega mitu aastat. 1975. aastal rajati kooli teepoolsele küljele Ilme Vardja eestvõttel rosaarium³²⁴.

Küte koolimaja tarvis töötati metsas üles koos lastevanematega. Kojuvedu, lõikamine ning lõhkumine tehti kooli jõududega. Kaasa läi kogu koolipere. Igal aastal vajati keskel läbi 190–220 ruumi puid. Koolimaja ahju küttis 70aastane koolitädi. Õpilased töid talle kuurist puud valmis. Teine koolitädi pesi aknad, üldkasutatavad ruumid ja algklasside ruumid. Vanem aste, 4.–8. klass, koristas, sh pesi, oma klassid ise.³²⁵ Koolis olid kasutusel nii kiviahjud kui ka raudahjud. 1985. aastal kurtsid õpetajad, et õhtul köetud raudahjud on hommikul külmaks läinud. Samuti nurisesid külmade ahjude üle lapsevanemad ja lapsed. Raske oli leida 70rublase kuupalga eest kütjat või koristajat. Lahendamatuteks probleemideks, mida aasta aastalt esile toodud, olid osades õppekabinettides lubatust kolm korda nõrgem valgustus ning veevarustuse ja kanalisatsiooni puudumine koolimajas. Ka oli uuendamata elektrijuhtmetistik, mida loeti šeffmajandi tegemata tööks. Tunti muret haigestunud koolitädi Erna Klaus'i pärast, kes pidi kooli õuelt iga ilmaga vett majja sisse tassima.³²⁶

Kooli ametiühingu komitee tootmiskomisjoni esimehe Valdur Ansumäe sõnul ei vastanud kooli riistvara tarkvarale. Kabinetis oli küll tarkvara, aga kuna riistvara puudus,

---

³²² Intervjuu Ilme Vardjaga. 02.05.2017.

³²³ Kääpa 8-klassilise kooli haljastusprojekt. Luua, mai.1971.

³²⁴ Õ/n protokoll, 03.11.1975, lk 33p.

³²⁵ Intervjuu Ilme Vardjaga. 02.05.2017.

³²⁶ Kääpa 8-klassilise Kooli AÜ komitee aruanne. 30.09.1986. Töökaitse lepingu täitmisest, lk 12.

ei saanud seda kasutada. Õpetajad, kellel olid näiteks magnetofonid, ei sõandanud neid teistele õpetajatele laenata, sest tehnilised vahendid olid madala töökindlusega.³²⁷

1970. aastate esimesel poolel algas kogu Eestis üleminek kabinetisüsteemile. Kui seni oli spetsiaalsetes klassiruumides peetud vaid füüsika-, keemia- ja laulutunde, siis nüüd tuli õpilastel minna iga järgmise aine tunniks vastava aine klassruumi. Õpetajad vabanesid kohustusest vedada õppevahendeid ühest ruumist teise, õpilased kaotasid koduklassi ja oma pingi.³²⁸ 1974. aasta septembriks sisustati ka Kääpa kooli esimene kabinet – keemia-bioloogia-geograafia, mille sisustamisel pälvis palju kiitust õpetaja Valdur Ansumäe. Valdur Ansumäest räägivad nii õpetajad kui õpilased ainult head. Teda hinnati kui pühendunud ning intelligentset õpetajat, kes oli oma käitumise ning õpetamisoskustega teistele eeskujuks. Järgnevalt sisustati vene keele, eesti keele, matemaatika ja tüdrukute käsitöö kabinet. Viimane oli sisustatud nõuetekohaselt, kuid õmblusmasinad olid vanad ning neid oli vaid kaks. Uute ostmiseks koolil raha ei olnud. Kodunduse osa, kus pidi õppima toidutegemist, puudus. Laupäeviti käidi kooli köögis kodunduse tunde läbi viimas ja seda tegid õpilased oma vabast päevast ning ajast. Ilme Vardja sõnul ei kuulnud ta kordagi kedagi ütlemas, et vabal päeval ei tule. Ilme Vardja poolt kujundatud käsitöökabinet tõsteti rajooni kabinettide ülevaatusel esile. Tema juhendatud õpilaste tööd märgiti mitmel korral ära ning esitati nii kodurajooni kui vabariiki näitustele.³²⁹

Kääpa 8.-klassilise Kooli baasmajandiks oli Kirovi-nimeline kolhoos, kes toetas koolimaja remontimisel: aitas muretseda materjale, tegi krohviparandusi, ahjude, põrandate jt remonditöid. Pidevalt abistas kolhoos transpordiga: metsast toodi koolimaja juurde talvine küte, kasutati bussi kooli ekskursioonidel, treeningutel ning võistlustel käimiseks. Sügiseti ja kevadeti käisid õpilased kolhoosis tööl: kevadel pandi kartuleid, sügisel võeti üles. Ka suviti olid lapsed kolhoosis. 1980. aastate teisel poolel ei jätkunud kõigile soovijatele tööd. Õpilased said suvise töö eest rahalist tasu ning premeeriti mälestus- ja tarbeesemetega. 1986. aasta suvel korraldati parematele „töömeestele-õpilastele” ekskursioon Tartust laevaga Pihkvasse. Õpetajad said kolhoosi uude elamusse kortereid, kolhoosirahvaga käidi koos reisirahvaga. Suhteid kolhoosiga hinnati heaks.³³⁰

³²⁷ Kääpa 8-klassilise Kooli AÜ komitee aruanne. 30.09.1986. Komisjonide tööst, lk 7.

³²⁸ Vahtre, Lauri. Kultuur ja olme. Eesti ajalugu VI. Vabadussõjast taasiseseisvumiseni. Tegevtoimetajad Ago Pajur ja Tõnu Tannberg. Peatoimetaja Sulev Vahtre. Tartu: Ilmamaa, 2005, lk 338.

³²⁹ Vardja, Ilme. Mälestusi õpetaja tööst Kääpa koolist. 2014. Käsikiri autori valduses.

³³⁰ Kääpa 8-klassilise Kooli AÜ komitee aruanne. 30.09.1986. Suhted baasmajandiga, lk 33–36.

Samuti varustas majand ja kauplus õpetajaid defitsiitsete kaupadega poele esitatud tellimislehe alusel. Liha saadi majandist sarnaselt kolhoosirahvaga. Naaberkolhoos Oktoobri Lipp seevastu õpetajaid toodetega ei varustanud.³³¹

Õpilaste toitlustamine toimus kuni 1979. aasta kevadeni koolimajas. Kui 1979 valmis uus kolhoosi söökla, hakkasid lapsed 1979/80. õppeaastast söömas käima majandi sööklasse (ca 700 m).³³²

3.3.3.3. Huvitegevus

Huvitegevuse korraldamine kuulus õpetajate sotsialistlike kohustuste hulka. Iga aineõpetaja pidi juhendama vähemalt ühte aine- või huvialaringi. Klassijuhatajate vastutus oli suunata kõik vastava klassi õpilased osa võtma vähemalt ühest aine või huvialaringist.³³³

Nõukogude perioodi üheks ilmekamaks märksõnaks oli aktiivne huvitegevus, kus keskne roll oli pioneerorganisatsioonil. Riigi eesmärgiks oli õpilaste vaba aja organiseerimise kaudu juurutada nõukogulikku ideoloogiat ja kultuuri. Vaatamata ideoloogilisele suunitlusele sisaldas selle organisatsiooni tegevus mõndagi arendavat ja noorte silmaringi laiendavat. Ilmekad, fotosid ja joonistusi sisaldavad on kooli muuseumis säilinud pioneeripäevikud. Kooli juubelil on vanad pioneeripäevikud vilistlaste poolt ühed vaadatavamad matkapäevikute kõrval. Kääpa koolil oli tavaks matkata 9. mai eel kogu kooliperega Lasva kangelaskalmistule. Lapsed kandsid lippe ja lillekimpe. Peatuti Teises maailmasõjas langenud nõukogude sõdurite haudadel, loeti luuletusi.³³⁴

Suhteliselt neutraalseks tegevuseks, mille käigus ei pidanud pidevalt meenutama „kommunistliku partei ja nõukogude rahva juhtivat rolli,” oli loodusega seonduv. Õpetaja Valdur Ansumäe eestvõttel toimunud looduslaste tegemiste kohta on kooli arhiivis aastate kaupa korralikult köidetud kogumikud.³³⁵ Iga klass korraldas sügismatka, suusamatka ja kevadmatka. Marsruudid olid kooli poolt kinnitatud ning matkad toimusid

---

³³¹ Kääpa 8-klassilise Kooli AÜ algorganisatsiooni koosoleku protokoll, 30.09.1986, lk 2.

³³² Kooli tegevuse aruanded, ettekanded ja ülevaated õppe- ja kasvatustöö tulemustest. 1980/81 õa, lk 28.

³³³ Kääpa 8-klassilise Kooli AÜ komitee aruanne. 30.09.1986. Sotsialistlike kohustuste täitmisest, lk 31.

³³⁴ Ansumäe, Leili. Mälestusi Kääpa koolielust. 2014.

³³⁵ Jõgeva, Kalle; Merike Värs. Pilguheit Kääpa kooli minevikku. Kääpa kool 180. Koostanud Kalle Jõgeva. Kääpa Põhikool, 2015, lk 8.

aastaaegade vaheldumise paiku.³³⁶ Kääpa ümbruse vaatamisväärsused said kõigil lastel aastate jooksul läbi matkatud. Igast käigust tuli jätta jälg: koostati sisukaid matkapäevikuid.³³⁷

Traditsiooniliseks ettevõtmiseks kujunes Kääpa ja Pikakannu 8-klassilise kooli sotsialistliku võistluse raames kaheteistkümneme kilomeetri pikkune Kääpa-Pikakannu suusamaraton, mis toimus esimest korda 1982/83. õppeaastal. Ühel aastal oli start Kääpalt, teisel aastal Pikakannult. Kolhoos hoolitses korralike suusaradade eest. Heade talvede korral oli suusatamine ülipopulaarne. Maratonid jäid vahele vaid kehvade lumeolude tõttu ja toimusid veel 1995/96. õppeaastal³³⁸. Lapsed nautisid suusatamist ja võistluslikkust, tajumata, et see on kuidagi seotud ideoloogiaga. Siin peegeldub kujukalt tõsiasi, et kuigi palju üritusi tehti loosungite all, oli ürituste sisu ja tegutsemisrõõm esikohal. Vähe oli neid, kes toimetasid ideoloogilistel põhjustel. Pikakannu kooli õpilasena mäletab magistritöö autor hästi suusamaratone, vanapaberi kogumist ning ravimtaimede korjamist. Paljudel õpilastel ei olnud isegi teda, et tegemist on sotsialistliku võistlusega. Suusatamine oli lihtsalt suusavõistlus.

1970. aastate esimesel poolel algatati koostöö Võhandu jõe äärsete koolidega, mis kandis nime Võhandu lapsed. Ühises ettevõtmises osalesid Osula, Sõmerpalu, Kääpa (Võru rajoonist) ning Viluste ja Leevi koolid Põlva rajoonist. Iga kool korraldas korda mööda kokkutuleku.³³⁹ 1975. aastal tõdes direktor Vardja, et koostöö Võhandu piirkonna koolidega osutus raskeks, sest Põlva rajooni koolidel oli palju rajoonisiseseid üritusi ning nad ei soovinud rohkem oma tegevust killustada³⁴⁰.

Kaheksateist aastat direktorina töötanud Paul Vardja pani poisid korvpalli ja lauatennist mängima, akrobaatikat tegema, suusatama. Koolimaja lähedale ehitati puidust suusahüppetorn, mis küll väga suurt kasutamist ei leidnud. Kuna koolil võimlat polnud, käisid poisid kord nädalas Võrus Spordikooli saalis korvpallitreennis. Hiljem lisandus ka teine kord peale kooli, samuti Võrus, kuid nüüd MEK-i võimlas. Enamus nippe õpiti siiski kooli juures väliväljakul, kus käis „töö” igal vahetunnil, kui ilm vähegi kannatas.

---

³³⁶ Intervjuu Ilme Vardjaga. 02.05.2017.

³³⁷ Ansumäe, Leili. Mälestusi Kääpa koolielust. 2014.

³³⁸ Õ/n protokoll nr 1, 28.08.1996.

³³⁹ Intervjuu Ilme Vardjaga. 02.05.2017.

³⁴⁰ Õ/n protokoll, 24.12.1975, lk 35.

Mõnikord ka siis, kui eriti ei kannatanud – millest tekkisid „väikesed erimeelsused” korrapidaja-õpetajaga. Hommikul kell 7.00 sõitsid poisid pallid kotiga seljas linna, tehti trenni ning kella üheksaks oldi koolis tagasi, sest tunnid algasid. Suur pühendumine andis tulemusi. Mitmel aastal esindas Kääpa korvpallimeeskond Võru rajooni vabariiklikel võistlustel. 1976. aastal saavutati ülevabariigilisel maakoolide spartakiaadil 3.³⁴¹ ja 1981. aastal 4. koht³⁴². (vt lisa 10)

Lisaks sportlikkusele iseloomustas direktor Vardjat muusikaarmastus ja musikaalsus. Koolipidudel esines 20–30liikmeline kooli orkester, mille repertuaari kuulusid lisaks „Noorte pioneeride marsile” mitmed lood „Helisevast muusikast”.³⁴³ Paul Vardja on ka Kääpa kooli laulu autor, mida lauldakse tänaseni. Meeldejäävaks kujunes ülekooliline puhkepäev Taevaskojas, mille sisustajaks oli samuti direktor. (vt lisa 11) Direktor mängis akordionit, liiguti pillihelide saatel. Palju üritusi korraldati koos lastevanematega, mis liitis koolipere (väljasõidud, laagrid, klassiõhtud, aabitsapeod).³⁴⁴

Kooli külastasid sel perioodil Eesti tuntud kirjanikud. Võrumaa oli kauge paik ning alati ei saanud kutsutu tulla, kuid külaliste nimistu oli siiski muljetavaldav. Koolis käisid Uno Leies, Ellen Niit, Jaan Kross, Robert Vaidlo, Helle Laas, Ira Lember, Heino Väli, Hando Runnel, Harri Jõgisalu, Tiia Toomet, Henrik Relve. Kirjanike ootuses kihas kogu koolimaja. Loeti kirjanike raamatuid, koostati viktoriine loetu ja kirjaniku eluloo kohta, joonistati ning meisterdati kirjandustegelasi. Kooli külastasid veel Fred Kudu ning meistersportlane korvpallis Priit Tomson (vt lisa 10).³⁴⁵ Spordikuulsuse külaskäiku meenutab Kalle Jõgeva järgmiselt: „Kohtumine algas kooli saalis küsimuste-vastuste vooruga ja jätkus Võru spordikooli võimlas, kus olid kohal ka Kääpa kooli suurimad konkurendid – Väimela 8-kl kooli võistkond. Visati vabaviskeid võidu koos Tomsoniga. Peale esimest kümne viske ringi juhtisid Tomson ja üks Väimela poiss üheksa tabamusega. Teise kümne viskamisel suurmeister enam ei eksinud ja võttis seisusekohase võidu. Viskas viigipükstes ja kingades ning ilma erilise soojenduseeta. Ilmselt esimene viskevoor oligi soojenduseks.”³⁴⁶

---

³⁴¹ Intervjuu Kalle Jõgevaga. 24.04.2017.

³⁴² Ö/n protokoll. 29.08.1982.

³⁴³ Jõgeva, Kalle, Merike Värs. Pilguheit Kääpa kooli minevikku. Kääpa kool 180. Koostanud Kalle Jõgeva. Kääpa Põhikool, 2015, lk 8.

³⁴⁴ Vardja, Ilme. Mälestusi õpetaja tööst Kääpa koolist.

³⁴⁵ Samas.

³⁴⁶ Intervjuu Kalle Jõgevaga. 24.04.2017.

Kui 1970. aastal tegutses Kääpa koolis viis huviringi: tehnikaring, rahvatantsuring, koorilaul, poiste ansambel ning Paul Vardja juhendatud orkester³⁴⁷, siis 1987/88. õppeaastal töötas Kääpa 8-klassilises koolis 16 ringi³⁴⁸. Populaarsemad huviringid olid näitering (juhendaja Taimi Vanaase), rahvatantsuring (Valve Lepist) ning Arvo Sika juhitud muusikaringid. Lisaks tegutsesid veel liikumisrühm, loodussõprade ring algklasside õpilastele ning vanemale astmele eraldi, seinalehe toimetajad, raamatuühingu ring, matemaatika ring, põllumajanduse ring (sellest ei tahetud eriti osa võtta), tehnikaring (lastel polnud huvi), spordiringid, kirja- ja kunstiring, tüdrukute käsitööring, ajaloo-kodulooring jt. Tõdeti, et koolis töötab ringe piisavalt ning kõik õpilased on hõivatud. Leiti, et ringide töö tuleks siduda tihedamini pioneeritööga.³⁴⁹ Nimetatud ringide rohkuses peegeldub ajastule omane formalism ning võistluslikkus. Klassivälist tööd kiputi hindama selle järgi, palju oli koolis pioneere või tegutses huviringe. Kui huviringe oli koolis palju ning 95–10% õpilastest kuulusid ringidesse, siis oli klassivälise töö alal kõik korras, võis teistele eeskujuks olla. Kuid lähemal uurimisel selgus, et tegemist oli puhtakujulise formaalsusega. Õpilased olid ringidesse kirja pandud direktori või klassijuhataja poolt. Töö sarnanes õppetunniga, tööplaanid koostati õpetajate poolt, arvestamata õpilaste huvisid.³⁵⁰

1988/89. õppeaastast koondas Eesti õpilasi uus organisatsioon Eesti Laste Organisatsioon ehk ELO, mis asutati 1988. aasta juunis Hiiumaal. Esialgu jäi ELO üleliidulise pioneerorganisatsiooniga seotuks. Moskvast tekitas ELO loomine suure skandaali, heideti ette kommunistlike ideaalide puudust. 1989. aastast anti teada, et enam ei kuuluta üleliidulisse pioneerorganisatsiooni. 1998. aastal muudeti organisatsiooni nimi Edukate Laste Organisatsiooniks ning 2002. aastast on ühenduse nimeks Noorteühendus ELO.³⁵¹ Tänapäeval ELO rühma Kääpal ei tegutse.

---

³⁴⁷ Direktori käskkiri nr 26, 01.09.1970, lk 42p. Direktori käskkirjade raamat.

³⁴⁸ Kääpa 8-klassilise Kooli õppe- ja kasvatustöö plaan 1987/88. õppeaastal, lk 12.

³⁴⁹ Õ/n protokoll nr 5, 04.01.1987.

³⁵⁰ Maran, H. Formalismi vastu õppetöös. – Nõukogude Õpetaja nr 46. 23.11.1945, lk 3.

³⁵¹ ELO noorteühendus. <http://www.elo.ee/?go=kujun> (02.05.2017)

3.3.3.4. Õpetajad

Vaadeldaval perioodil olid kooli direktoriks aastatel 1965–1983 Paul Vardja ja aastatel 1983–1989 Iia Nilk, kes töötas varem aastaid Võru haridusosakonnas inspektorina. (vt lisa 3)

Paul Vardja on Peeter Rinne järel üks pikaajalisemaid Kääpa kooli juhte. Siinkohal on sobiv koht heita pilk 18 aastat Kääpa kooli juhtinud pedagoogi õpetajatele. Kuigi Vardja õpetajaaeg jäi ajajärku, mil koolielus oli palju rutiini, pealesurutud ideoloogiat ning bürokraatiat, jäi ta alati sõltumatuks mõtlejaks. Temas oli hoogu ja hasarti õpilasorkestrit ning korvpallitreeningut juhendades, spordipäeva või suvelaagrit sisustades. Lisaks koolitööle juhendas ta kohalikku segakoori, mis polnud vaid viiside õpetamine, vaid avardasid lauljate silmaringi ning ergastasid vaimu. Suuresti olid kooriliikmeteks kooli enda lapsevanemad. Direktori motoks oli: „Kui põleda, siis nii, et sädemed lendavad – mitte vinduda.”³⁵²

Paul Vardja sündis 16.02.1923 Mäksa vallas Poka mõisas pere viienda lapsena. Kooliteed alustas Vardja kaheksa-aastasena Mooste 6-klassilises algkoolis. Juba 4.–5. klassis asendas noormees õpetajaid, kui mõni haigestus või oli ära. Vardja lõpetas kooli väga heade hinnetega. Ta armastas pillimängu ja laulmist, mängis mandoliini, okariini, veidi viiulit. Haridustee jätkus 1937. aastal Tartus Poeglaste Gümnaasiumis, mille lõpetas 1940. aastal *cum laude*. Samal aastal astus Paul Vardja Tartu Õpetajate Seminari. Konkurents oli suur, sest kool oli kuulus oma taseme ning traditsioonide poolest. Kuigi sõjategevus häiris normaalse koolielu toimimist, õnnestus tal siiski õpingud 1943. aastal lõpetada. Saksa okupatsiooni ajal viibis Vardja Saksamaal tööteenistuses. Sakslaste ebaedu idarindel tõi noormehe Eestisse tagasi, et rakendada teda kodumaal Saksa sõjaväes, kus Vardja määrati kompanii varahoidjaks. 1944. aastal anti väeosadele käsk liikuda Saksamaa suunas, kuid poisid leidsid võimaluse kodukanti pääsemiseks ning väeosa jooksis laiali. Nõukogude korra kehtestamisega algasid ülekuulamised ning vangistus. Pärast kinnipidamisi sai Paul Vardja 1945. aastal võimaluse alustada tööd Tartu Linna 2. Mittetäielikus Koolis algklassiõpetajana. Suviti töötas Kukulinnas spordi- ja muusikalaagris kasvatajana ning õhtukoolis õpetajana. 1946. aastal astus Paul Vardja Tartu Ülikooli kehakultuuri osakonda, mille lõpetas 1950. aastal. Aktiivsele ja andekale

---

³⁵² Nekroloog Paul Vardjale. Võrumaa Teataja. 09.03.2004.

noormehele tehti pakkumine asuda Tallinna Pedagoogika Instituudi spordi ja muusika õppejõu kohale, kuid nõukogude võim ei lubanud endisele Saksa väes teeninule edutamist. Leiti hoopis, et vaja oleks „tugevdada vastloodud rajoonide kaadrit” ning Paul Vardjast sai Vastseliina rajooni Vastseliina keskkooli kehalise kasvatuse õpetaja. Kool oli asutatud 1947. aastal. Lisaks kehalise kasvatuse tundidele tuli õpetada 1.–11. klassini koorilaulu. Töötati hommikul kella üheksast õhtu üheksani. 1955. aastal tuli võtta koolis direktori vastutus. Koormuse tõttu jäi Vardja juhendada vaid poistekoor. 1959. aastal võideti kooriga Tallinnas üleriigiline konkurss, järgmisel aastal saavutati teine koht. Pingeline töö tõi kaasa väsimuse, millest loodeti üle saada elukohavahetusega. Nii töötas Paul Vardja aastatel 1963–1965 Alatskivi keskkoolis. 1965. aastal tuli Vardjate perekond Võrumaale tagasi ning alustas tööd Kääpa koolis – Paul Vardja direktorina ning abikaasa Ilme Vardja algklasside ja käsitöö õpetajana. Elati koolimajas, kus kasvatati üles ja koolitati kolm poega.³⁵³

1970–1980. aastate keskpaigani oli Kääpa koolis suhteliselt püsiv kaader. (vt lisa 9) 1975. aasta õppenõukogus toob direktor välja kasvatustöö puudujäägid. Ühe põhjusena märgib Paul Vardja õpetajate madalat haridustaset (paljudel oli pedagoogiline eriharidus Tartu Pedagoogilisest Koolist, kuid mitte kõrgharidus). Direktori ettepanek õpetajatele oli asuda edasi õppima.³⁵⁴ Suur osa õpetajaskonnast jätkaski õpinguid Tallinna Pedagoogilises Instituudis. 1986/87. õppeaastal töötas koolis 15 pedagoogi, kellest kõrgem haridus oli üheksal õpetajal, s.o 60% kogu õpetajaskonnast. Kui 1981. aastal olid veidi üle pooled õpetajad kõrgharidusega, siis 1985. aastal oli neid 61,5%. Protsendi languse põhjuseks oli kahe kõrgharidusega õpetaja lahkumine, kelle asemele tuli kaks kõrgharidusega ja kaks kõrghariduseta pedagoogi. Ametiühingu komitee arvates oli kool kaadriga hästi kindlustatud. Eriti positiivne oli, et Kääpa väikeses koolis töötas kõrgema haridusega võimekas ning entusiastlik laulmisõpetaja Arvo Sikk, kes andis laulmistunde ka Pikakannu koolis ning oli sealgi väga hinnatud.³⁵⁵ Ta pani lapsed erinevaid pille mängima ning mitmehäälselt laulma, asutas mõlemas koolis orkestri.

Oluline roll nõukogude aastatel oli ametiühingul (AÜ). Ametiühingu komitee üheks peaülesandeks oli töötajate tööolude ning tööohutuse tagamine. AÜ komitee koosolekutel

---

³⁵³ Vardja, Paul. Vardja. Verba volant, scripta manet. Paul Vardja mälestused, pühendatud poegadele. Kääpa, 1993, lk 11–17. Käsikiri Ilme Vardja valduses.

³⁵⁴ Õ/n protokoll 24.12.1975, lk 35 p.

³⁵⁵ Kääpa 8-klassilise Kooli AÜ komitee aruanne. 30.09.1986. Kaader ja enesetäiendamine, lk 20–21.

kinnitati tarifikatsioon, jaotati preemiaid, tutvuti töötajate avaldustega, kinnitati puhkusegraafik, arutati töötingimusi ja koostati vastavalt sellele kollektiivleping, kinnitati töövõimetuslehti ning tööplaanid.³⁵⁶

1986. aasta AÜ komitee aruandest õpetajate olmetingimuste kohta saame lugeda, et vaadeldaval perioodil töötas Kääpa 8-klassilises Koolis 13 pedagoogi, kellest 11 elasid kas eramus või mugavustega korteris. Ühe õpetaja korteritingimused vajasisid parandamist, sest õpetaja elas kahetoalises korteris kolmeliikmelise perega, kus kasvas koolipoiss.³⁵⁷ Selleks aastaks ei elanud koolihoones enam ühtegi õpetajat. Kuna direktor Paul Vardja pensionile suundumise järel 1983. aastal uueks koolijuhiks saanud Iia Nilk käis tööle Võru linnast, siis kolis ka Vardjate perekond küla keskusesse. Neile eraldati 1984. aastal kolhoosi poolt korter.

1980. aastate keskel tekkisid kollektiivis pinged, mille põhjustest saame aimu, lugedes 8. aprillil 1987 toimunud õppenõukogu protokoll. Päevakorras oli teha kokkuvõtte kooli frontaalsest inspekteerimisest, millele järgnesid õpetajate küsimused ning sõnavõttud. Inspekteerimisel oli tehtud mitmeid möödalaskmisi hinnangutes õpetajate tööle, mida inspektorid ka tunnistasid. Õpetajate sõnavõttudes peegeldusid pikka aega alla surutud pinged. Direktorile heideti ette koolitöö korraldamatust, nt oli 1985/86 õppeaastal 7. klass kogu õppeaasta klassijuhatajata, kuigi kolm staažikat õpetajat olid klassita ning nüüd oldi hädas korrarikkumiste ja käitumishäiretega. Õpetajad taunisid, et direktor ei hooli kooli traditsioonidest, ei arutanud õpetajatega läbi sisekontrolli tulemusi, vaid rääkis õpetajatest selja taga halvasti. Eriti riivas õpetajaid direktori pidevad etteheited ning halvustav kõnemaneeer töökaaslastega, korraldamata olid majandusküsimused. Muusikaõpetaja Arvo Sika sõnul käis kooli juhtimine „inspektori tasemel. Direktor ilmub kooli kontrollima, mitte korraldama.” Ka Kääpa kooli endine õpilane ning 1960. aastast koolis geograafia, bioloogia ning keemia õpetajana töötanud Valdur Ansumäe, kes oli nii laste, lastevanemate kui kogu kollektiivi poolt väga hinnatud, sõnas: „Vaja on lõpetada direktori poolt õpetajate tagaselja mõnitamine.” Staažikas õpetaja leidis, et õpetajatele tehakse asjatuid etteheiteid töödes, mis tema kohustuse hulka ei kuulu ning direktor peaks „suhtuma lugupidamisega kõigisse õpetajatesse, mitte soosima üksikuid”. Direktor heitis õpetajatele ette, et kellegagi ei saa kollektiivis rääkida, õpetajad võtsid uue direktori

³⁵⁶ Kääpa 8-klassilise Kooli AÜ komitee aruanne. 30.09.1986, lk 2.

³⁵⁷ Kääpa 8-klassilise Kooli AÜ komitee aruanne. 30.09.1986. Õpetajate olmest, lk 17–18.

halvasti vastu ning kriitika olid õpetajad ise ära teeninud. Füüsikaõpetaja Oktrev Volin õigustas direktori käitumist, nimetades kogu kollektiivi turueitedeks. Haridusosakonna esindajad soovitasid koos sõbralikult edasi minna.³⁵⁸ Ägedale koosolekule järgnes veel kaks aastat koostööd surutud õhkkonnas.

Kahjutundega tõdetakse 1986. aasta AÜ Komitee aruandes, et õpetajatel puudub ühistegemise tahe ning seetõttu ei õnnestunud AÜ kultuurikomisjonil korraldada ühiseid kontserdi- ja teatrikülastusi ega ekskursioone.³⁵⁹ Sisepingete tõttu palus Juta Kisand vabastada end 1986. aasta septembris AÜ esimehe kohustest, sest pingeline õhustik häiris normaalset tööd. Matemaatikaõpetaja Juta Kisand oli AÜ esimehe kohustes alates 1968. aastast (kokku 18 aastat). Uueks esimeheks valiti algklasside õpetaja Leili Ansumäe.

1988/89. õppeaastal alustati tööd vähendatud koosseisuga: puudus õppealajuhataja, vene keele ja saksa keele õpetaja³⁶⁰. Ilme Vardja palus end õppealajuhataja ametist vabastada, kuna ta „ei osanud enam direktori nõudmistele vastata”³⁶¹. Näiteks heitis direktor staažikale pedagoogile ette, et tema klassis kirjutas „üks tüdruk ikka veel vasaku käega”. Ei arvestatud õpetaja põhjendust, et laps ongi vasakukäeline. Öeldi – „õpetaja peab õpetama õpilase paremakäeliseks”.³⁶² Septembris asus tööle uus saksa keele õpetaja Leida Saarik, kellel eriharidus puudus ja vene keele õpetaja Taissa Järveots, kes töötas õpetajana esimest aastat.³⁶³ 1980. aastate teisele poolele oli õpetajate puudus maakoolidele üsna omane. Sageli olid üheks aastaks ametis erihariduseta keskkooli lõpetanud, kes suundusid järgmisel aasta edasi õppima või lahkusid muudel põhjustel.

Pinged kollektiivis kulmineerusid 1988/89. õppeaastal. Õppeaasta esimeses õppenõukogus heidab direktor Iia Nilk algklassiõpetajatele ette varasemate aastate liberaalset hindamist, sest kümme õpilast jäeti klassikursust kordama. Direktori arvates pidi algklassiõpetaja jääma oma klassi kõrvale kooli lõpetamiseni.³⁶⁴ Detsembris toimus õppenõukogu koosolek koos lastevanemate komiteega. Lastevanemate komitee esimees Hallik sõnas, et Kääpa kooli kollektiiv on lõhenenud ning ta pole 15 aastat sellist asja

---

³⁵⁸ Õ/n protokoll nr 6 erakorralise koosoleku kohta, 08.04.1987.

³⁵⁹ Kääpa 8-klassilise Kooli AÜ komitee aruanne. 30.09.1986. Komisjonide tööst, lk 3.

³⁶⁰ Õ/n protokoll nr 1, 30.08.1988.

³⁶¹ Intervjuu Ilme Vardjaga. 02.05.2017.

³⁶² Samas.

³⁶³ Õ/n protokoll nr 3, 28.12.1988.

³⁶⁴ Õ/n protokoll nr 1, 30. 08.1988.

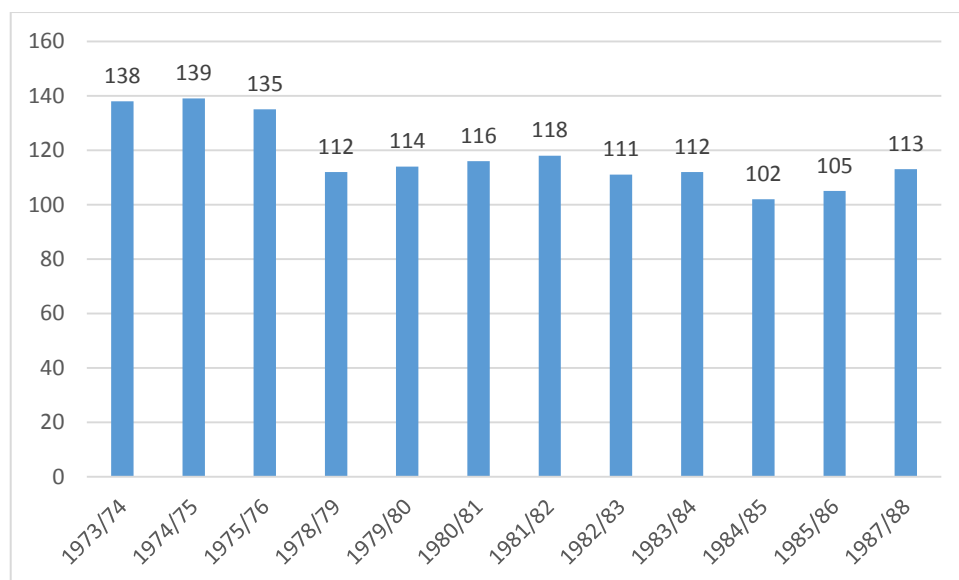
näinud. Teiste lastevanemate sõnavõttudest koorub välja, et teatud ainetes nõutakse vaid mehaanilisele mälule baseeruvaid teadmisi, mis kiiresti ununevad. Ei saadud aru, kuidas algklasside õpetajad Ilme Vardja³⁶⁵ ja Leili Ansumäe³⁶⁶ „on nüüd nii halvaks ja rumalaks läinud, et enam lapsi õpetada ei oska.”³⁶⁷

Direktori halvustavad märkused õpetajate tööle ei lõppenud, õhustik kollektiivis muutus aina teravamaks ning koostööks ei nähtud enam võimalust. Konflikt päädis uue direktori konkursi väljakuulutamisega. 1989/90. õppeaastast valiti kooli uueks direktoriks Neeme Valm.³⁶⁸

3.3.3.5. Õpilased

Õpilaste arvu muutustest saame ettekujutuse vaadeldes alljärgnevat diagrammi. Kahjuks ei õnnestunud autoril leida õpilaste arvu kõikide õppeaastate kohta. Vaatamata sellele on võimalik teatud üldistusi teha.

Joonis 5. Õpilaste arv Kääpa koolis 1973–1988

³⁶⁵ Ilme Vardja töötas Kääpa koolis 38 aastat algklasside ja käsitööõpetajana, 1980–1985

õppealajuhatajana ning hiljem raamatukoguhatajana. – autori märkus.

³⁶⁶ Leili Ansumäe töötas Kääpa koolis 1964. aastast kuni 2000. aasta kevadeni algklasside õpetajana. – autori märkus.

³⁶⁷ Õ/n protokoll nr 3, 28.12.1988.

³⁶⁸ Õ/n protokoll nr 8, 29.06.1989.

1970. aastate algus tõi kaasa mõningase õpilaste arvu kasvu. Üheks teguriks oli Tsolgo 8-klassilise kooli reorganiseerimine algkooliks. Vanemate astmete õpilased tulid Kääpa kooli. Siia ajajärku jääb ka Tsolgo piirkonnas tegutsenud Järve kolhoosi likvideerimine. Viimane liideti Kirovi-nimelise kolhoosiga, mis oli üks edukamaid Võrumaal.³⁶⁹ Ehitati uusi tootmishooneid ning uusi kortermaju, millel oli oma mõju elanikkonna kasvule. Ka langeb tõusutrend kokku Eesti üldiste demograafiliste näitajatega. Vahemikus 1959–1970 suurenes Eesti rahvastik 1,2 protsenti aastas, mis on kiireim kasv vaadeldavas ajavahemikus³⁷⁰. Samas võime täheldada 1980. aastate esimesel poolel õpilaste arvu langust Kääpa koolis. 1979–1983 valmisid viie kilomeetri kaugusel olevasse Lasva külla, mis oli kolhoosi Oktoobri lipp keskuseks, uued kortermajad. Lasva keskuse sotsiaal-majanduslik areng näitas kasvutrendi. Keskuses asus suur kultuurimaja, milles toimusid kaks korda nädalas kinoseansid, esinesid ansamblid ning külalisesinejad, kultuurielu elavnes märgatavalt. Kuna Kääpa koolis oli õpilaste arv suur, kuid koolimaja suhteliselt kitsas, otsustasid paljud panna oma lapsed Pikakannu kooli. Võib-olla veelgi olulisem oli asjaolu, et Pikakannu koolil oli internaat, mida Kääpal 1976. aasta sügisest enam polnud.

3.3. Kokkuvõte

Nõukogude perioodi iseloomustab tervikuna tugev ideologiseeritus ning tõsiasjade moonutamine. Pärast nõukogude võimu taaskehtestamist 1944. aastal asuti koheselt asendama eelnenud ühiskonna väärtusi soveti omadega. Haridussüsteem seoti tugevalt kommunistliku propagandaga, iga õppeaine pidi õpilast ideelis-poliitiliselt kasvatama. Õpetajatel oli kohustus ennast kommunistliku ideoloogiaga kurssi viia. Selleks korraldati koolis ettekandekoosolekuid, kohustati õpetajaid töötama läbi ideoloogilisi tekste. Kogu maailmavaateline töö peegeldub selgelt Kääpa kooli õppenõukogude protokollides, kus on ära toodud autorite ja pealkirjade kaupa teemad, mida koolikollektiivis ühiselt läbi töötati. Õppenõukogud lõppesid sageli hilisõhtul. Lisaks pidid õpetajad tegema selgitustööd lastevanemate hulgas ning pioneerid oma ja naabriperes. Klassijuhatajad pidid aru andma, kuidas nad on lastes nõukogulikku patriotismi kujundanud. Näiteks märkis kehalise kasvatuse õpetaja Hans Laiv 1949. aastal oma aruandes, kuidas ta on „sisendanud 3. ja 4. klassi õpilastes viha vaenlaste ja rõhujate vastu”. Kirjapandud tekst

---

³⁶⁹ Kaarna, Ivi. Mees, kes mängib kontrabassi ja kelle taskus on kolm pähklit. – Võrumaa Teataja, 21.01.2012, lk 4.

³⁷⁰ Rahvaarv 1881–2000. Statistikablogi. <https://statistikaamet.wordpress.com/tag/rahvastik/> (28.04.2017)

oli mõeldud eelkõige tõestuseks, et koolis täidetakse ülevalt poolt tulnud käske, n-ö näitamiseks kooli tööd kontrollinud ametnikele. Tegelik elu ja suhtlemine lastega oli tõenäoliselt hoopis teiselaadne. Paljud õpetajad olid 1940. aastate lõpuks õppinud selgeks mitu tihtipeale vastukäivat rolli ja suhtluskeelt. Õpetajad pidid allkirjaga tõestama, et nad on muretsenud endale Lenini teoseid. Pärast Stalini surma kaovad sissekanded ideoloogilise eneseharimise kohta õppenõukogude protokollidest, nõukogulikest tähtpäevadest tähistatakse vaid olulisemaid. Tähtsal kohal oli vene keele õppimine. Kes vene keelt ei osanud, neil oli kohustus käia kursustel. Nii käisid direktor Heino Eiche ja kehalise kasvatuse õpetaja Hans Laiv 1950ndatel Võrus vene keelt õppimas.

Kohustusliku üldhariduse sisseviimisel sai põhitüübiks 7-klassiline kool. 1946. aastast oli Kääpal seitse klassi. Õpilaste arv püsis kuni 1944. aastani 60 ringis, pärast 7-klassilisele koolikohustusele üleminekut arv tõusis ning jäi pidama saja piiresse. Ühelt poolt on see seletatav ühe klassikomplekti juurdetulekuga, teiselt poolt pidid koolis hakkama käima lapsed 7. eluaastast. Kuid oli ka neid, kellel oli sõja tõttu haridustee katkenud ning sel hetkel küpsenud soov omandada põhiharidus .

Kuigi oli kehtestatud kooliskäimise kohustus, ei jõudnud paljud lapsed siiski kooli. Majanduslikud olud oli kehvad, vanematel polnud võimalik muretseda lastele riideid ega jalatseid. Teiselt poolt olid vanema kooliastme noormehed sageli kodus ainsaks tööjõuks ning peretoeks. Eelnevast tulenevalt seati 1950ndatel üheks põhiülesandeks saavutada 100%-ne kooliskäimine. Tõhustati järelevalvet ning kodude külastamisega suudetigi see tagada. 1948/49 õppeaastal seati sisse internaat, mis tegutses 1976. aastani, kuni mindi üle kabinetisüsteemile ja ruume läks vaja õppekabinettide sisustamisel. Kabinetisüsteemile üleminek oli omane 1970. aastate esimesel poolel kogu Eestile. Ruumikitsikuse tõttu suudeti Kääpal sisustada viis kabinetti: Valdur Ansumäe kujundatud bioloogia-, keemia- ja geograafia kabinet, mida seati eeskujuks teistele Võru rajooni koolidele, eesti- ja vene keele kabinet, matemaatika kabinet ning hiljem Ilme Vardja kujundatud käsitöö kabinet, mis samuti teenis rajoonis kõrge hinnangu.

Kui 1960. aastal mindi üle 8-klassilisele koolisüsteemile, tuli leida ruum veel ühe klassi jaoks. Direktori kabinetist sai klassiruum, pioneeride toast tehti õpetajate tuba, kus töötas ka direktor. Ruumikitsikuse probleem kummitas kooli läbi nõukogude aja. Pidevalt oodati

juurdeehitust, kuid selleni ei jõutud. Põhitööd maja remontimisel ning ümbruse korrashoiul tegid õpetajad koos õpilastega, mõningast tuge saadi ka kolhoosilt.

Seitsmeklassiline koolisüsteem vajas rahvusliku algkooliga võrreldes, mil ametis oli kaks õpetajat, rohkem pedagooge. Kui 1945/46 töötas Kääpa koolis neli õpetajat, siis 1948/49 pioneerijuht ja viis õpetajat, kellest kaks olid mehed ning kolm naised. 1944–1952 juhtis kooli Eduard Palgi, kes määrati ametisse 15 aastat Eesti Vabariigi ajal Kääpa kooli juhtinud Eduard Loosi asemele. Pärast 1950. aastate kaadripuhastust ei sobinud ka Palgi enam direktoriks ning tema asemele määrati uus, juba nõukogude ajal hariduse saanud Loosi kooli õppealajuhataja Heino Eiche. Koolitatud õpetajaid oli pärast sõda vähe. Eelkõige oli see nõukoguliku kaadripuhastuse tulemus, Eesti Vabariigi aegsed õpetajad ei olnud usaldusväärsed nõukogude kodanikku koolitama. Suur osa kõrvaldati ametist kui „kodanlikud natsionalistid”. Ajastule omaselt alustasid 1940. aastate lõpul 1950ndate algul koolis õpetajana tööd keskharidusega noored. Sel ajal polnud paljudel algkooliõpetajatel isegi keskharidust ning keskkooliõpetajad olid väga oodatud. Neid käidi lausa kooli kauplemas. Peale pedagoogilise sisuga suvekursuste läbimist asuti tööle ning edasiõppimist jätkati töö kõrvalt. Kääpa kooli õpetajatest alustasid paljud oma õpetajakoolitust Tartu Õpetajate Instituudis ning jätkasid hiljem Tallinna Pedagoogilises Instituudis.

Õpetajaskond oli 1950–1960ndatel Kääpa koolis suhteliselt noor. Seda ilmestab kujukalt näide, et 1960. aastal direktoriks saanud 28aastane Asta Kala oli koolikollektiivis kõige vanem pedagoog. Ajad olid keerulised ning koolil oli majanduslikult raske toime tulla. Suureks abiks olid lapsevanemad, ka kolhoos toetas. Õpetajad tegutsesid koos, kooli ümber keerles ka kogu isiklik elu. Üheks põhjuseks oli seegi, et kool oli küla kultuurielu keskus, seal asus kultuurimaja ning raamatukogu, peeti kolhoosi pidusid, näidati kino, esineti näidendite ning kontserditega, peeti sünnipäevi ja pulmi. Kui 1956. aastal jõudis Kääpa külla elekter, valmistasid õpetajad metsas koos ette postid, kaevasid koolimaja juurde augud ning kolhoosi ehitusmehed aitasid postid üles panna ning elektrijuhtmed vedada. 1956. aasta nääripeo ajal süttisid Kääpa koolis elektrilambid, enne seda oli õppetöö toimunud petrooliumilambi valgel.

Kuueklassilise algkooli tarbeks 1939. aastal ehitatud koolimaja originaalvärv oli valge. Saksa okupatsiooni ajal värviti koolimaja kaitsevärvi laiguliseks. Hiljem ei jäänud valge

lubivärv korralikult peale, polnud ka kvaliteetseid värve ning seetõttu otsustati maja värvida pruuniks. 1980. aastatel majanduslikud olud paranesid ning hoone sai tagasi oma valge originaalvärvi. Koolimaja õnnestus ruumide ja kooli saali ümberkorraldamise tagajärjel kohandada vastavalt kasvavale õpilaste arvule. Vaatamata kõigile püüetele jäi majas valitsema ajakohast õpet takistav ruumikitsikus

1965. aastal direktoriks saanud Paul Vardja ajal oli Kääpa koolis juba palju eriharidusega spetsialiste. Koolitatud ja kogemustega pedagoogina suhtus Vardja tõsiselt õppe- ja kasvatustöö kvaliteedi tõstmisesse. Vaatluse all olevat perioodi iseloomustas kuni 1985. aastani õppe- ja kasvatustöö süsteemsus, metoodika ja lapsekesksuse rõhutamine ning õpetajate süvitsi minev eneseanalüüs. Õppe- ja kasvatustöö kvaliteet tegi läbi suure arengu paremuse suunas, mida tõestasid head esinemised rajoonis. Mitmed õpetajad asusid edasi õppima ning lõpetasid erialase kõrgema hariduse Tallinna Pedagoogilises Instituudis. Kui 1950. ja 1960. aastatel nõuti inspekteerimise aktides põhjalikumat tunni ettevalmistust, täpsemat eesmärgistamist, mitmekesisema metoodika kasutamist, siis 1970. ja 1980. aastatel annavad Kääpa kooli õpeajad „lahtisi“ tunde nii oma kooli, rajooni kui ka vabariigist tulnud delegatsioonidele. Koolis toimuvad ainepäevad, analüüsitakse põhjalikult oma tööd.

Tähtsaimaks õppetöö tulemuste ning taseme tõstmise meetodiks nõukogude koolis oli sotsialistlik võistlus. 1982. aastal sõlmiti leping Pikakannu 8-klassilise Kooliga. Võisteldi järgmistes kategooriates: õpilaste ühiskondlikult kasulikus tegevuses, metoodilises töös (korraldati ühiseid ainepäevi) ning õppetöö eesrindlaste, eeskujuliku käitumise ning suusamaratonist osavõtu protsendis. Koolidele oli peale sunnitud õppeedukuse protsent, mida oli soovitatav ületada. Nii võttis Kääpa kool pidevalt mõõtu naaberkoolidega erinevates õppetöö valdkondades.

Nõukogude perioodi üheks ilmekamaks märksõnaks on aktiivne huviharidus, kus kesksel kohal oli pioneeritöö, mille tegevus pidi toetama nõukoguliku ideoloogia ning kultuuri juurutamist. Õpilaste jaoks oli see pigem huvitav vaba aja sisustamise vorm. Siiski võib pioneeripäevikuid lugedes tajuda, et 1980. aastate pioneerid olid omaks võtnud pealesurutud ideid ning püüdsid tegutseda tublide eeskujulike pioneeridena. Suhteliselt neutraalseks tegevuseks, mille juures ei pidanud pidevalt meenutama kommunistliku

partei ja nõukogude rahva juhtivat rolli, oli loodusega seonduv. Valdur Ansumäe juhtimisel korraldati loodusmatku, tegutses loodussõprade ring.

Spordi- ja muusikainimesena asutas direktor Vardja kooli orkestri, juhatas küla segakoori ning meesansamblit, pani poisid korvpalli ja lauatennist mängima, kirjutas kooli laulu, mida lauldakse tänini. Orkestri tegevus ja kooride töö direktori juhendamisel löid muusika õpetamises ja huviringide töös uue kvaliteedi ning liitis kooliperet. Esile tõstmist väärib spordi tähtsustamine ning tõusmine väga heale tasemele, vaatamata kehvadele oludele. Märkimisväärne on asjaolu, et kool, millel polnud spordisaali ning mille poisid käisid enne tunde hommikuti Võru Spordisaalis korvpallitrennis, tulid vabariigis erinevatel aastatel nii 3. kui ka 4. kohale. Sport on sellest ajast peale olnud Kääpa kooli üks tugevusi. Ka tänapäeval suudab Võrumaa väike maakool pakkuda konkurentsi võrkpallis vabariiklikul tasemel. Praegu on treenimiseks küll oluliselt paremad tingimused. Seda enam väärib imetlust 1970.–1980. aastate noorte ja Paul Vardja entusiasm ning tahtekindlus.

1980. aastate keskpaigast muutus õhustik kollektiivis pingelisemaks. Pärast Paul Vardja pensionile suundumist 1983. aastal sai kooli direktoriks varem inspektorina töötanud Iia Nilk. Ajalooõpetajana oli Nilk hinnatud, tema tunnid olid sisukad ning tänuväärne oli kodu-uurimistöö, kuid direktorina ei suutnud ta õpetajatega head läbisaamist saavutada. Õpetajad olid kogemustega professionaalid, kes püüdsid teha oma tööd põhjalikult. Iia Nilk leidis sageli, mida ette heita, kuid teinud seda ei sõbralikult ega meeldival toonil. Pinged kulmineerusid 1987. aastal, kui õppenõukogus julgesid arvamust avaldada õpetajad ja lapsevanemad. Pärast kaheaastast tööd surutud õhkkonnas kuulutati välja uus konkurss ning direktoriks valiti Neeme Valm.

Kuigi vaadeldav periood oli okupatsiooniaeg, mil püüti peale suruda kommunistliku ideoloogiat, olid eesti rahvahariduse traditsioonid tugevad, tegeleti rahvusliku kultuuriga, käidi laulupidudel. Vaatamata vene keele pealetungile ei suudetud eesti kooli venestada. Haridus oli tasuta, laialdaselt kättesaadav ning mitmekülgne. Kääpa koolis olid head õpetajad ja eripargelised õpilased, kes tegid tööd ning püüdsid olemasolevates tingimustes toime tulla, sest teisi võimalusi see aeg ei pakkunud.

4. KÄÄPA KOOL ISESEISVUSE TAASTANUD EESTIS 1991–2017

4.1. Muutuste keerises – üheksakümnendad aastad

4.1.1. Õppe- ja kasvatustöö

Eesti iseseisvuse taastamine ja sellega seoses uue poliitilise süsteemi loomine tähendas sisuliselt uue hariduspoliitika väljaarendamist. Eesti haridussüsteemi üldpõhimõtted sõnastati 23. märtsil 1992 vastu võetud Eesti Vabariigi haridusseaduses³⁷¹. Eesmärgiks seati soodsate tingimuste loomine isiksuse, perekonna, eesti rahvuse, samuti rahvusvähemuste ja Eesti ühiskonna majandus-, poliitilise ning kultuurielu ja loodushoiu arenguks maailma majanduse ning kultuurielu kontekstis; seadusi austavate ja järgivate inimeste kujundamine; pidevõppe võimaluste loomine igapäevale. Kohustuslikuks sai põhiharidus. Koolikohustuslik oli laps, kes sai jooksva aasta 1. septembriks seitsmeaastaseks. Koolikohustus kestis ja kestab siiani põhihariduse omandamiseni või kuni 17aastaseks saamiseni.

Taasiseseisvunud Eestis tuli saavutada uus mõtteviis – erivajadustega lapsed tuli integreerida tavakooli. Enam ei pidanud Kääpa kandi lapsed minema Leevi eriinternaatkooli. Kord muutus leebemaks: riietus oli vaba, võis kanda sõrmuseid, kõrvarõngaid, kaelariste. Nõukogude õpikud ja kommunistlikku ideoloogiat sisaldav kirjandus saadeti vanapaberiks, kuid uued õpikud olid visad ilmuma.³⁷² 1989. aasta novembri õppenõukogus nendib ajalooõpetaja, et ainet on momendil raske õpetada, sest puuduvad õpikud³⁷³. Perestroikaajastu mõjul toimunud kooliuuendus aastatel 1987–1989 põhines entusiasmil ning laial ühiskondlikul alusel. Saavutati suhteline sõltumatus Nõukogude Liidu haridusinstituutsioonidest ning tekkis võimalus enesemääratluseks õppekavade ja õppekorralduse põhjal.³⁷⁴ Uus kontseptsioon ja programmid valmisid 1988. aasta lõpuks. Osaline üleminek uuele õppeprogrammile algas eesti õppekeelega koolides 1989/90. õppeaastal ning järgmisel õppeaastal mindi täielikult üle uutele programmidele. Juhendmaterjalidega toetas Eesti Õppekirjanduse Keskus, samal ajal

---

³⁷¹ Eesti Vabariigi haridusseadus. <https://www.riigiteataja.ee/akt/968165> (11.04.2017)

³⁷² Valm. Mälestusi tööaastatest Kääpa Põhikoolis. 2014. Käsikiri autori valduses.

³⁷³ Õ/n protokoll nr 3, 18.11.1989.

³⁷⁴ Oja, Mare. Muutused üldhariduskooli ajalooõpetuses alates 1987. aastast – nõukogulikust tänapäevaseks. Tallinna Ülikool. Humanitaarteaduste instituut. 2016, lk 40.

<http://www.etera.ee/zoom/22811/view?page=27&p=separate&view=0,0,2067,2834> (27.04.2017)

jätkus töö aineprogrammidega, mida pidevalt täiustati. Programmid ilmusid 1992/93. õppeaasta algul.³⁷⁵

Direktor Neeme Valm, kes õpetas ka füüsikat meenutab, et nõukogudeaegsed füüsikaõpikud olid nn üleliiduliselt koostatud vene teadlaste poolt. 9. klassi õpik käsitles dünaamikat, kinemaatikat, staatikat jm sellist, mida õpitakse praegu gümnaasiumi viimastes klassides. Paljudest asjadest ei saanud õpetaja ise ka aru, kuid püüdis selgitada õpilastele lihtsate näidetega. Kui nõukogudeaegsed õpikud kõrvaldati õpikufondist, hakkas Valm ise lüümikuid joonistama ja grafoprojektoriga näitama. Palju abi sai füüsikaõpetaja oma naiseõelt, kes oli kõrgharidusega füüsik. Ta muretses õpetajale komplekti Soome õpikuid, mida Eesti autorid võtsid eeskujuks. Edasi oli juba kergem tundi organiseerida.³⁷⁶

Riiklike õppekavade väljatöötamine algas haridusministeeriumi algatusel Pedagoogika Teadusliku Uurimise Instituudis kohe pärast iseseisvuse taastamist 1991. aastal. Pärast PTUI sulgemist jätkus see Tallinna Pedagoogikaülikoolis ning paralleelselt Eesti Hariduse Arenduskeskuses, 1993 Riigi Kooliametis, 1996. aastast haridusministeeriumis.³⁷⁷ 2009. aasta suvel moodustati Haridus- ja Teadusministeeriumi üldhariduse osakonna koosseisus õppekava arendustööde koordineerimiseks õppekava talitus. Õppekavaarenduse töörühmade tööd koordineerisid ja toetavaid ülesandeid täitsid veel Tartu Ülikool ja Riiklik Eksami- ja Kvalifikatsioonikeskus.³⁷⁸

Põhikooli ja gümnaasiumi riiklik õppekava kinnitati Vabariigi Valitsuse määrusega 1996. aastal, millega kehtestati õpetuse aluspõhimõtted kõigile üldhariduskoolidele ning määrati õpitulemused, mida tuleb iga õppeaasta ja kooliastme lõpuks saavutada. Algas üleminek õpilaskeskele koolile. Kuigi õppekava üldosa tugevaks küljeks oli orienteeritus uuele, olid ainekavade vormistuses (teemade loendis) sarnast endiste programmidega. Ainesisu oli uuendatud. Riikliku õppekava alusel koostasid koolid omad õppekavad.³⁷⁹

---

³⁷⁵ Oja, Mare. Muutused üldhariduskooli ajalooõpetuses alates 1987. aastast, lk 46–47.

<http://www.etera.ee/zoom/22811/view?page=27&p=separate&view=0,0,2067,2834> (27.04.2017)

³⁷⁶ Valm, Neeme. Mälestusi tööaastatest Kääpa Põhikoolis. 2014.

³⁷⁷ Tallinna hariduselu 1918–2010, lk 551.

³⁷⁸ Oja, Mare. Muutused üldhariduskooli ajalooõpetuses alates 1987. aastast, lk 44.

³⁷⁹ Tallinna hariduselu 1918–2010, lk 551.

1996/97 algas üleminek uuele õppekavale ka Kääpa koolis. Õppeaastale püstitati järgmised eesmärgid: „tööd olgu suunatud arengule, olulisim on head suhted, õpetajate partnerlus, edutunde kogemine, initsiatiivi hindamine, kodu ja kooli koostöö. Eriti vajalik oli õpilaste vastutustunde tõstmine, õppeprotsessis ainete vaheliste seoste loomine”³⁸⁰. Seatud eesmärgid hakkasid vilja kandma ning on jäänud tähtsateks märksõnadeks Kääpa koolis tänaseni. 1996. aastal direktoriks valitud Enn Viitkini kindlakäelisel ning õppealajuhataja Helbe Kitse tasakaalukal juhtimisel suudeti kujundada koolis üksteist toetavad ning sõbralikud suhted.

1994/95. õppeaasta õppe- ja kasvatustöö tulemuste kokkuvõttes tõdetakse, et võeti küll osa maakonna poolt korraldatud konkurssidest, kuid tulemused olid keskmised³⁸¹. Järgmiseks õppeaastaks tehti ettepanek võtta rohkem osa maakonnas korraldatavatest olümpiaadidest, võistlustest ja konkurssidest³⁸². Kuid ka järgmisel õppeaastal märgiti, et aineolümpiaadidest võetakse vähe osa.

1994/95 alustati ainekomisjonide tööd koos Pikakannu ja Tsolgo õpetajatega. Toimused töökoosolekud ning viidi läbi tasemetöid, korraldati koos üritusi. Näiteks toimus kõikide koolidega koos aabitsapidu ja lahtine kunstiõpetuse tund. Samal õppeaastal kontrollis kooli tööd Võru maavalitsuse haridusosakond. Külastatud tundidega jäädi rahule, eriti tõsteti esile Helbe Kitse tööd klassiga.³⁸³

Tunnistati, et distsipliiniga esineb probleeme. Korrarikkumiste teema oli aastatel 1990–2005 pidevalt päevakorras. Üldine vabanemine ühiskonnas, uued võimalused, vanemate välismaale tööleminek ning laste õiguste rõhutamine mõjusid distsipliinile. Probleeme püüti lahendada vestluses perega, oma roll oli direktor Viitkini nõudlikkusel ja autoriteedil.

1999/2000. õppeaastal leiti, et tundide külastamine sisehindamise eesmärgil on aegunud, pigem on objektiivsemateks näitajateks õpilaste esinemine olümpiaadidel ja võistlustel ning tasemetööde ja eksamite tulemused.³⁸⁴

---

³⁸⁰ Õ/n protokoll nr 1, august 1997.

³⁸¹ Kääpa Põhikooli õppe- ja kasvatustöö plaanid 1994/1995.

³⁸² Õ/n protokoll nr 2, 12.10.1995.

³⁸³ Samas.

³⁸⁴ Õ/n protokoll nr 3. 09.03.2000.

Koolielu korraldamisele seadis omad tingimused õppetöö toimumine kahes majas. Tunniplaani koostamisel pidi arvestama, et õpetaja jõuaks ühest majast teise tundi (koolimajade kaugus oli 700 m). Õpetajate tööd raskendas ruumikitsikus, klassiruumide suurus ei vastanud õpilaste arvule ning kaks klassi olid läbikäidavad. Seinad kostsid läbi. Maakoolina pidi arvestama asjaoluga, et tunnid ja üritused lõpeks sellistel kellaaegadel, et õpilased jõuaksid bussidega koju.

Taasiseseisvumisperioodi iseloomustab info- ja kommunikatsioonitehnoloogia võidukäik, seda ka hariduses. 1990ndate esimesel poolel viis haridusministeerium läbi kooliarvuti konkursse, mille raames jagati igal aastal koolidele IT-vahendeid. 1996. aasta veebruaris kuulutas president Lennart Meri välja Tiigrihüppe programmi kaasajastamiseks Eesti haridussüsteemi ning loomaks tingimusi avatud õppekeskkonna kujunemiseks.³⁸⁵

Tiigrihüppe programmi kaudu said kõik Võru maakonna kesk- ja põhikoolid 1997. aastal kaks arvutit. Kalle Jõgeva, kes töötas toona maavalitsuses, oli otsustajate hulgas ning meenutab, et valida oli kahe variandi vahel: kas ühele (Kreutzwaldile) terve klass või kõigile koolidele midagi. Kuna Kreutzwaldi kool oli saanud suurema osa muust projektist, siis oldi nõus jagamisega koolide ja mitte õpilaste arvu järgi. Kõigile koolidele jaotamise põhimõte oli, et inimesed saaksid isiklikud kogemused. Tollesse aega jääb ka tähelepanek, et ühes koolis olid arvutid kastidega mõni kuu peale saamist veel direktori kabinetis nurgas. Sest „äkki keegi rikub kallid aparaadid ära”. Oskajaid, kes ise oleksid enne iseseisvalt arvutiga hakkama saanud, paljudes koolides ei olnud.³⁸⁶

Internetiühendus oli Kääpa koolis korraldatud esialgu järgmiselt: üks koolis olev arvuti, mille sees oli modem, helistas vastava programmi käivitamisel Võrus või Tallinnas kindlas sidefirmas paiknevale teisele arvutile (nn sissehelistamisega ühendus). Tüüpilised kiirused olid vahemikus 0,014–0,064 mbps (megabitti sekundis). 1999. aasta detsembris tõi üleriigiline projekt „Külatee” püsiühenduse Kääpa koolini. Võrumaa oli ka esimeste seas, kus kõigile maakonna koolidele püsiühendus loodud sai. Maakonna peale oli kokku 30 püsiühendust, millega varustati põhiliselt valla- ja koolimajad ning paar raamatukogu.

---

³⁸⁵ Tallinna hariduselu 1918–2010, lk 550–551.

³⁸⁶ Kalle Jõgeva e-kiri Merike Värsile. 07.05.2017.

Ühenduse kiirus oli kõigil sama – 0,512 mbps. Aastast 2012 on koolimajas valguskaabel, hetkel ühenduskiirusega 1000 mbps.³⁸⁷

4.1.2. Kooli majanduslik olukord

Iseseisvasse Eesti Vabariiki astus Kääpa kool 1991. aasta sügisel varasemast iseseisvusajast päritud kaunis, kuid lootusetult kitsaks jäänud koolimajas. Üleminekuperioodil oli koolil raske majanduslikult toime tulla. Neil keerulistel aegadel oli direktoriks Neeme Valm (1989–1996). „Käsi peseb kätt” meetodil, mis oli tollal tavapärane, tuldi ots otsaga kokku. Tol ajal saabus humanitaarabi Rootsist, mis aitas paljudel peredel paremini hakkama saada: lapsed said riideid ja jalanõusid.

Küttepuude varumine toimus lastevanemate toel n-ö talgu korras. Kergematel töödel olid abiks ka lapsed. Iseseisvuse taastanud Eestis keelati laste töö ära. Majandusprobleemide lahendamisel oli abiks ka kolhoos, selle likvideerimise järel OÜ Kapa Puit.³⁸⁸ Neeme Valmi juhtimise ajal paigaldati majja kanalisatsioon (1994/95. õa), uuendati elektrijuhtmestik ning rajati uuesti õunaaed³⁸⁹. Kooli ja küla vahelise tee äärde istutasid 28. aprillil 1993 üheksanda klassi õpilased Asta Kala, Valdur Ansumäe ja Neeme Valmi juhendamisel kased. Kõik istutajad said endale nimelise puu.³⁹⁰ Tänapäevaks on kased juba üsna suureks ning tugevaks kasvanud ning rõõmustavad kooliskäijaid kooliteel.

Üheks oluliseks tööks kujunes saali ehk aula ümberehitamine võimlaks. Saali laest võeti maha valgustid-lühtrid, viidi välja ca 60 tooli, aknad kaitsti võrkudega ning laest kraabiti maha paks pitskrohvi kiht. Viimase töö tegi direktor isiklikult, sest remondimehel oli „sinine leht”, milleks nimetati haiguslehte selle sinise paberi tõttu. Sellega sai kool suure toa, kus oli võimalik rahvastepalli ning madalat võrkpalli mängida. Korvpalli mängimiseks asetati korvirõngas koos tagalauaga varbseina külge. Kooli võistkonnad hakkasid jälle esinema rajooni esivõistlustel. Spordiplats korrastati õpilaste abiga ning majandi tehnikat kasutades. Paigaldati korvpallipostid. Direktor käis Võru betoonitehasest vajalikku materjali palumas ning metallitöö tegid majandi keevitajad.³⁹¹

---

³⁸⁷ Samas.

³⁸⁸ Valm. Mälestusi tööaastatest Kääpa Põhikoolis.

³⁸⁹ Õ/n protokoll nr 7, 11.06.1996.

³⁹⁰ Valm. Mälestusi tööaastatest Kääpa Põhikoolis.

³⁹¹ Samas.

Neeme Valmi direktoriks oleku ajal viidi sisse pesaklasside süsteem: õpilastel oli oma klass ning õpetajad käisid erinevates klassides tunde andmas. Direktori hinnangul tõusis nii vastutus inventari eest ning süvenes kollektiivsustunne.

1990ndate alguses oli defitsiit igas valdkonnas. Näiteks pidi põrandavärvi hankimiseks direktor Valm „pudel põues pöörduma kaupluse juhataja poole”. Riigitöötajad, sh õpetajad olid kindlustatud kuupalgaga, aga midagi polnud osta. Kellel oli kaubanduses tutvusi, sellel oli lootust midagi vajalikku saada. Rahareformieelsest ajast meenutab Valm, et „üks mu tuttav ostis kaks klaverit, teine 30 meetrit sitsiriet – peaasi, et raha saaks kulutatud.” Kool pidi tol korral tegelema kõikvõimalike asjadega. Kord eraldati koolitöötajatele ja nende pereliikmetele suurtes kottides 100 kg nisupüüli. See tuli proportsionaalselt pere liikmete jaoks n-ö lahti kaaluda, siis raha koguda ning linna viia.³⁹²

Tähtis küsimus koolile oli õpilaste toitlustamine. Seoses Tarbijate Ühistu söökla sulgemisega ning AS Valgus kõrgete hindadega, tuli koolil lahendada laste toitlustamise küsimus. Selleks kohandati koolis ümber kaks abiruumi ja üks õppeklass. Muretseti elektripliidid ning muu vajalik inventar. Taldrikud ja lusikad tõid õpilased kodust ise. See oli aeg, kus kaupluse letid olid tühjad, leivajärjekorras tuli seista tund, kolhoos oli laiali läinud ning rahvas elas suhteliselt vaeselt. Neeme Valm nimetab „päästjateks ja võlurkookkadeks” Kaja Viirat ja Astra Lehistet, kes keetsid odavaid ent maitsvaid suppe ning pälvisid tänu kõikidelt sööjatelt. Kord nädalas käidi Neeme Valmi isikliku autoga Võru lihakombinaadis ning osteti ca 20 kg looma- ja seakonte. Paljud vanemad tõid tasuta kartuleid. Rootsi humanitaarabist saadi tangaineid, jahu, suhkrut jm. Lastevanemate komitee tegi ettepaneku sõlmida maakasutusleping, et kool hakkaks juur- ja aedvilju ning marju kasvatama. Direktor Valm keeldus, sõnades: „Kool on haridusasutus, mitte põllumajandusettevõtte.”³⁹³ 1994. aasta sügisest kuni 1995. aasta kevadeni tegid kokad süüa koolimajas. Kui 1995. aasta märtsis valmis küla keskusesse Kääpa sotsiaalkeskus, hakati toitlustama lapsi seal.³⁹⁴ Õpilased käisid kahe maja vahet kuni 2002. aasta kevadeni, mil reorganiseeriti 1939. aastal ehitatud koolimaja ning valmis juurdeehitus.

---

³⁹² Samas.

³⁹³ Samas.

³⁹⁴ Intervjuu Kaja Viiraga. 08.05.2017.

1996. aastal tegi kooli hoolekogu liige Arno Kirsimägi ettepaneku innustada õpilasi paremini teadmisi omandama rahalise preemia kaudu. 1996/97. õppeaastast autasustab AS Kapa kiituskirjaga lõpetanud rahalise preemiaga.³⁹⁵ Nii on see jätkunud tänaseni.

1996. aastal sai Kääpa kooli uueks direktoriks Enn Viitkin, kes alustas Kääpal tööd 1994. aastal õppealajuhatajana. Direktoriks kandideerimise konkursil selgitas Enn Viitkin oma nägemust Kääpa Põhikooli arengust ning ütles: „Perspektiivis näen uut koolimaja³⁹⁶.” Halvas olukorras oli algklasside maja, ka suures majas oli ruumikitsikus. Koostöös vallavanem Jüri Nassariga otsiti Kääpa kooli rekonstrueerimiseks ja juurdeehituseks võimalusi.

2003/04. õppeaastal likvideeriti kooli katseaed. Osad lilled paigutati laikudena muru sisse. Endise katseaia asemele külvati muru ning õpilased ei pidanud enam suviti tegema aiapäevi.³⁹⁷

Üheksakümnen datel aastatel käis Eesti haridusmaastiku korrastamine, renoveeriti olemasolevaid ning ehitati uusi kaasaja nõuetele vastavaid koole. Ka Võrumaal käis aktiivne koolimajade rekonstrueerimine. Märkata oli tendentsi, mida hiljem kool ümber ehitati, seda kvaliteetsem tulemus oli.

1990ndatel oli Lasva vallas kaks põhikooli: Kääpa ja Pikakannu ning kaks algkooli: Lasva ja Tsolgo. Pikakannul ja Kääpal toimus õppetöö kahes majas: suures ja väikeses. Viimased olid ehitatud 19. sajandi keskpaigas. Suured kivimajad valmisid mõlemad 1939. aastal. Ruumikitsikuse probleemi lahendamiseks hakkasid direktor Enn Viitkin ja vallavanem Jüri Nassar lahendusi otsima. Paralleelselt sellega otsis vallavanem võimalust korrastada kohalik haridusmaastik, sest laste arv pidevalt vähenes ning nelja kooli ülalpidamine käis ühel vallal üle jõu.

Endise Kääpa kooli vilistlase ja Lasva vallavanema³⁹⁸ Jüri Nassari sõnul on hariduse teema talle alati südamelähedane olnud. Juba vallajuhi koolipoisipõlves (1967–1971) räägiti koolimaja juurdeehitusest ja renoveerimisest, sest ka tollal oli koolimaja kitsas.

---

³⁹⁵ Kääpa kooli kroonika. 1996/97. õppeaasta.

³⁹⁶ Samas.

³⁹⁷ Kääpa kooli kroonika. 2003/04. õppeaasta.

³⁹⁸ Jüri Nassar oli Lasva valla vallavanem aastatel 1993–2009.

Meenutagem siinkohal, et koolimaja valmis 1939. aastal Kääpa 6-klassilise algkooli tarvis, mis pidi mahutama kuni 80 õpilast ning õpetajate pered. Kuna 35 aasta jooksul suuremat ehitustööd ei toimunud ning kool vaevles ruumipuuduses, võttis Jüri Nassar valla koolivõrgu korrastamise oma prioriteediks. Plaanidele eelnes põhjalik valla elanikkonna demograafiliste näitajate ja elamis- ning liikumissuundade analüüs. Demograafiline areng näitas, et õpilaste arvu vähenemine on kiire ning mida keskusest kaugemal, seda kiirem see on. Aastast 1998 kuni aastani 2004 langes õpilaste arv Lasva vallas 240lt 201ni³⁹⁹. 1998. aastal õppis vallas 248 õpilast⁴⁰⁰.

1998. aastal moodustati valla hariduskorralduse kava väljatöötamiseks töörühm, kuhu kuulusid Aini Järvpõld (töörühma juht), Mati Hurt, Paul Vardja ja Väino Kuljus. Sel ajal oli kavas ruumikitsikuse probleemi lahendamiseks ehitada välja mõlema valla põhikooli (Kääpa ja Pikakannu) katusealused.⁴⁰¹ Volikogu pidi võtma seisukoha küsimuses, kuidas tagada õpetajatele normaalne töötasu. Arvestused näitasid, et pearaha alusel eraldatud summast ei jätku tarifytseerimisjärgse palga väljamaksmiseks. Palgavahendite puudujääk 1998. aastal oli enam kui kakssada tuhat krooni⁴⁰². Valikuid oli tol korral neli: jätkata hariduse andmist kahe põhikooli baasil; ehitada välja üks vallakeskne kool Lasvale ning säilitada algkool Tsolgos; ehitada välja vallakeskne kool Kääpale, säilitades algkool Tsolgos ja Pikakannul; ehitada välja üks vallakeskne põhikool Kääpale, säilitades algkooli Tsolgos.

Tsolgo algkool oli tol ajal kolmeklassiline ühe õpetajaga kool. Võõrkeelee tundides käidi Kääpa Põhikoolis. Kuna õpilaste arv vähenes ning õppetöö korraldamine võõrkeelee õpetamisel oli komplitseeritud, otsustati kool 2001. aastal sulgeda. Vallavanema arvates oli kooli sulgemise otsus laste seisukohalt parim. Täna võib hinnata otsust õigeaks, sest Tsolgo piirkonna laste kooliskäimine on valla poolt hästi organiseeritud.⁴⁰³

Kui 1988. aastal mindi üle 9-klassilisele koolisüsteemile, süvenes ruumikitsikuse probleem veelgi. 1995. aastast kuni aastani 2002 käisid õpilased söömas Lasva valla

---

³⁹⁹ Lasva vallavolikogu istungite protokoll 28.08.1998, nr 7, lk 93.

⁴⁰⁰ Lasva vallavolikogu istungite protokoll. 29.10.1998, nr 8, lk 111–113.

⁴⁰¹ Vallavolikogu istungi protokoll 14.04.1998 nr 4. Vallavolikogu istungite protokollid nr 1–10, määrused ja otsused. 29.01–18.12.1998, nim 1, toimik 96, lk 57.

⁴⁰² Lasva vallavolikogu istungite protokoll. 29.10.1998, nr 8, lk 113.

⁴⁰³ Intervjuu Jüri Nassariga. 01.04.2017.

sotsiaalkeskuse sööklas, mis asub ca 600 m kaugusel peamajast. Algklassid (1.–3. klass) õppisid 19. sajandi keskel ehitatud vanas koolimajas. Seega toimus õppetöö kahes erinevas majas ning söömas käidi kolmandas hoones. Jüri Nassar hakkas 1990ndate keskel ette valmistama kooli juurdeehitust. Visiooniks oli kujundada ümber kohalik haridusvõrk, kus Lasva vallal oleks üks vallakeskne kool. Kaaluti läbi erinevad võimalused: põhikool Lasva külla, Pikakannu kooli renoveerimine, Kääpa kooli renoveerimine. Pooltargumentide kaalukauss kaldus Kääpa kooli kasuks: asub Võru linnast seitsme kilomeetri kaugusel, paljud lapsed käivad Võrus huviringis ja mitmed vanemad linnas tööl ning Kääpalt on logistikat kergem organiseerida. Seevastu Pikakannu jääb juba 12 km kaugusele ning ka teeolud pole väga head (Lasva-Pikakannu teelõik on kruusakattega). Uue koolihoone rajamine Lasvale oleks muutnud keerulisemaks Kääpa ja Tsolgo laste koolitee ning paljud pered oleks oma lapsed Võru linna koolidesse viinud. Seega tehti kohalikus omavalitsuses otsus, et juurdehituse ning renoveerimise saab Kääpa kool. Otsustati kinnitada Kääpa koolimaja projekteerimistingimused ning kuulutada välja riigihange Kääpa koolimaja projekti saamiseks.⁴⁰⁴

Tollane Võru maavanem Robert Lepikson⁴⁰⁵ ning haridusosakonna juhataja Georg Aher toetasid kooli ehitamist. Järgmise sammuna tuli vallal raha taotleda Võrumaa Omavalitsuste Liidust (VOL). See kujunes keerukaks, kuna paljud vallad taotlesid oma kooli renoveerimiseks investeeringut. 1999. aasta VOL majanduskoosolekul arutati, kellele raha anda. Mitmed vallavanemad kirjutasid alla otsusele Lasva vallale mitte raha anda. Sellega peatati rahastamisprotsess. Mingil põhjusel mõtles Sõmerpalu vallavanem Lenhard Ermel ümber ning lõikas kääridega oma allkirja otsusest välja. Eelpoolkirjeldatud samm andis Kääpa kooli ümber- ja juurdeehitusele „rohelise tule”.⁴⁰⁶ Võrumaa Omavalitsuste Liidu juhatuse otsusega kinnitati 24.05.2000 Võru maakonna haridusobjektide riiklike investeeringute järjestus aastaks 2001, kus Kääpa Põhikool oli esimesel kohal.⁴⁰⁷

---

⁴⁰⁴ Lasva vallavolikogu otsus 09.06.2000 nr 13. Volikogu istungite protokollid nr 1–8 ja määrused ning otsused. 28.01–13.10.2000, n nr 1, toimik 126, lk 150.

⁴⁰⁵ Võru maavanem aastatel 1998–2000. – autori märkus.

⁴⁰⁶ Intervjuu Jüri Nassariga. 01.04.2017.

⁴⁰⁷ Võrumaa Omavalitsuste Liidu juhatuse otsus 24.05.2000 nr 1. Volikogu istungite protokollid nr 1–8 ja määrused ning otsused.

Maja ümberehitamise projekti koostas arhitekt Maarja Nummert. Koos direktor Enn Viitkiniga otsustati kooli ruumiline paigutus. Tänane koolimaja on esialgse projekti väike kitsas mudel, kuna mõne teise vallavanema aktiivse tegevuse tõttu otsustati ehituseks ette nähtud rahasid vähendada. Planeeritud oli ehitada eraldi juurdeehitusena poiste tehnoloogia ning tüdrukute käsitöö ja kodunduse kabinet, teisele korrusele olid ette nähtud õpetajate tööruumid, võimla oli planeeritud suurem. Kuna VOL otsustas rahasid vähendada, siis jäid eelpoolnimetatud ruumilahendused vähendatud projektist välja. Vallavanem Jüri Nassar seisis küsimuse ees, kas ehitada koolimaja vähendatud võimalustega või üldse mitte ehitada. Otsustati esimese kasuks.⁴⁰⁸ 2002. aastal valmis Kääpa põhikooli juurdeehitus ning lõpetati 1939. aastal ehitatud maja ümberehitustööd

4.1.3. Huvitegevus

Huviringide arv suurenes sel perioodil aasta aastalt. Kui 1994/95. õppeaastal töötas koolis kaheksa huviringi (tantsuring, muusikaring, võimlemisring, kodulooring, tööõpetuse ja saksa keele ring, koorid)⁴⁰⁹, siis 1996/97. õppeaastal üheksa huviringi. 1994/95 õppeaastal sai Kai Järvpõllu juhendatud lastekoor õiguse osaleda Tallinnas üldlaulupeol. Tööd alustas inglise keele ring, mis oli esialgu mõeldud 9. klassile. Klasside üritustest domineerisid klassiõhtud, kuid ka matkad, näituste külastamised, teatrietenduste vaatamine (Võrus ja Tartus).

Õpilasmavalitsus tegi koostööd vallaga, korraldati küsitlusi, kuidas muuta õpilaste elu turvalisemaks ja huvitavamaks. Traditsioonilistest üritustest toimusid sel perioodil sügise sünnipäeva tähistamine, matkapäev, õpetajate päev, jõulupeod, vabariigi aastapäeva tähistamine, osalemine Mõniste talurahvamuuseumis korraldatud üritustel (linapäev, leivapäev jne).

1997/98. õppeaastal korraldati esimest korda kooli ajaloos ekskursioon välisriiki: sügisel Serena veeparki Soomes ja kevadel Rootsi. Väljasõitude organiseerijaks oli direktor Enn Viitkin.

---

⁴⁰⁸ Samas.

⁴⁰⁹ Õ/n protokoll nr 2, 12.okt 1995.

1997/98. õppeaastal alustas koolis tegevust noorkotkaste ja kodutütarde rühm, mille loomise algatajaks oli endine noorkotkas ja aktiivne ühiskonnaelu tegelane Kalle Arumäe, kes koos huvijuht Jana Kähriga alustas koolis noorsoo organisatsioonide tutvustamist. Kääpa Põhikooli kodutütarde ja noorkotkaste organisatsiooni asutamise koosolek toimus 12. novembril 1997 koolimajas. Järgnes viis koondust, millest võttis osa päris suur hulk õpilasi. 23. veebruaril 1998. aastal sai teoks pidulik Kääpa rühma koondus, mil töotuse andsid kuus noorkotkast ja kaks kodutütart. Järgnevatel aastatel rühma liikmete arv kasvas.⁴¹⁰

4.1.4. Õpetajad

Vaadeldaval perioodil oli Kääpa koolil kaks meesdirektorit: Neeme Valm (1989–1996) ja Enn Viitkin (1996–2013). (vt lisa 3) Neeme Valm juhtis kooli väga keerulisel perioodil: nii poliitilised kui majanduslikud olud Eestis olid rasked. Kõik see mõjutas hariduses toimuvat. Ka võttis Neeme Valm kooli juhtida ajal, mil õpetajaskond oli lõhenenud ning kollektiivis valitsesid pinged. Direktoril õnnestus kollektiivis saavutada töörahu ning koos püüti sel keerulisel perioodil edasi minna.

1996. aastal direktoriks valitud Enn Viitkin on Peeter Rinne (47 aastat) ja Paul Vardja (18 aastat) järel üks pikaajalisemaid Kääpa kooli juhte (16 aastat). Siinkohal on sobiv hetk heita pilk värvika ja tegusa koolimehe elukäigule.

Enn Viitkin sündis 26. novembri 1947 aastal Piusa jõe ürgorus Jõeveere talus Võru maakonnas. Oma kooliteed alustas ta Tabina algkoolis (1954) ning jätkas Vastseliina keskkoolis (1959–1963), kus direktoriks oli Paul Vardja. Ka Enn Viitkin laulis Vardja juhendatud poistekooris, mis saavutas laulukonkurssidel Tallinnas kõrgeid kohti. Pärast 8. klassi lõpetamist suundus Enn Viitkin 15aastase poisina Tartusse, et alustada õpinguid Tartu Pedagoogilises Koolis ning lõpetas selle 1967. aastal algklasside õpetajana. Oma õpinguid jätkas Viitkin Tallinna Pedagoogilises Instituudis, kus omandas vene keele ja kirjanduse õpetaja eriala. Ta on töötanud Are ja Mõniste koolis, Võru Rajoonikomitees erinevates ametites ning Väimela kutsekoolis. 1994. aastast alustas Enn Viitkin Kääpa Põhikoolis tööd vene keele õpetaja ning õppealajuhatajana. 1996. aastast asus ametisse

---

⁴¹⁰ Intervjuu Jana Kähriga. 21.04.2017.

direktorina, andes aastani 2009 ka vene keele tunde.⁴¹¹ Kääpa kooli õpetajad on hinnanud Enn Viitkini direktoriks oleku aega järgmiselt: „Enn Viitkin pühendas ennast täielikult koolile, hindas väga korda ja puhtust, tema ajal paranes distsipliin. Enn Viitkin on erudeeritud, laia silmaringiga, palju reisinud, otsekohene ja aus juht. Oma tegemistes oli Viitkin äärmiselt korrektne ja täpne, ei unustanud ise kunagi midagi ning nõudis ka teistelt korda ja tähtaegadest kinnipidamist. Kuigi vahel võis tunduda, et direktor on karm, teadsid siiski kõik, et ta tegelikult hoiab oma õpetajaid ning seisab nende eest.”⁴¹² Õpilased austasid alati korrektse välimuse ja range hoiakuga, kuid huumorimeelset direktorit.

Enn Viitkin on Kääpa kooli arengut väga palju mõjutanud. Tema ajal alustati rahvusvahelisi projekte, mille käigus pandi alus tänase päevani kehtivatele sõprusühetele. Nende käigus on Kääpa kooli õpetajad ning õpilased saanud reisida ning korjanud kogemusi rahvusvahelisest koostööst. Direktor valdas võõrkeeli ning oli sellega teistele eeskujuks. Suureks ettevõtmiseks oli koostöös vallajuhtidega koolimaja vana osa renoveerimine ja koolimaja 2002. aastal valminud juurdeehitus. Koolimajast sai kaasaegne, hubane ning armas maja, kuhu on alati mõnus tulla. Direktor pööras pidevalt tähelepanu, et lapsed ei määriks seinu ning hoiaksid põrandad puhtad, õpetades sel moel õpilasi oma koolist ning kooli inventarist hoolima.

Aastate jooksul õnnestus Enn Viitkinil komplekteerida kvalifitseeritud ja hästitoimiv kaader, mis oli suhteliselt püsiv. See aitas tagada Kääpa koolis kõrge õpetamise kvaliteedi, mille tõestuseks on head tulemused olümpiaadidel, spordivõistlustel, erinevatel konkurssidel, õpilaste edasiõppimine Eesti parimates gümnaasiumides.

Enn Viitkini eestvõttel korraldati õppeaasta lõpul või vaheaegadel õpetajatele väljasõite, mille ajal ühendati koolitus kultuurielamuse ja lõõgastusega. See liitis õpetajaid. Suhted kollektiivis olid aastaid usalduslikud, sõbralikud, teineteist toetavad.⁴¹³ Ka õpilastele korraldas Enn Viitkin silmaringi avardavaid reise. Esimesed välisreisid olid just direktori algatatud.

---

⁴¹¹ Intervjuu Enn Viitkiniga. 17.03.2017.

⁴¹² Ivanova, Signe. Enn Viitkini elulugu. Uurimistöö, Kääpa 2017

⁴¹³ Samas

Meenutades tööaastaid Kääpa koolis, iseloomustas Enn Viitkin õpetajaid järgmiselt: „... nad on väga tublid, töökad, sõbralikud, abivalmid, energilised, rahulikud, hakkajad, edasipüüdlikud, täpsed ja head suhtlejad. Õpetajate peale võis alati loota /..../. Õpetajad andsid endast alati parima ja panustasid oma töösse väga palju. Mitmed õppisid vastu vaidlemata lisaeriala.”⁴¹⁴

Enn Viitkinil oli kindel nägemus, kuidas juhtida sellist maakooli nagu Kääpa. Õpetajate koolituste planeerimisel ühendati õpetajate soovid kooli vajadustega. 2000. aastate alguses seati õpetajate enesetäiendamise prioriteetideks inglise keele lisaeriala omandamine ning arvutiõpetus. Inglise keele kallakuga kooli lõpetanud bioloogia- ja keemiaõpetaja Aiki Jõgeva omandas Tartu Ülikoolis inglise keele lisaeriala ning oli direktor Viitkinile projektide kirjutamisel suureks toeks. 1999. aasta õppenõukogus tänab direktor enda ja kogu kooli poolt Aiki Jõgevat. Samuti tänatakse kehalise kasvatuses õpetajat Ülle Viitkinit, kelle juhendatud võrkpallivõistkond saavutas vabariiklikel finaali võistlustel 3. koha.⁴¹⁵

1999. aasta detsembris toimunud inspekteerimise tulemusel toodi kaadri analüüsis hariduse, soo ja vanuse järgi välja, et üheksa õpetajat on üle 50 aasta, neist kaheksa pensionieas.⁴¹⁶ Enn Viitkin võttis ülesandeks õpetajate kaadri uuendamise. Kuulutas välja konkursid ning lubas väljateenitud pensionile minna aastaid Kääpa kooli heaks panustanud pedagoogidel, kellega hoitakse sidet tänaseni, kutsutakse ühisüritustele ning juubelitele. 1999–2001 siirdus pensionile kuus õpetajat, kelle asemele võeti konkursi korras tööle uued eriharidusega pedagoogid.

---

⁴¹⁴ Ivanova, Signe. Enn Viitkini elulugu. Uurimistöö. Kääpa 2017.

⁴¹⁵ Õ/n protokoll nr 1, 30.08.1999.

⁴¹⁶ Õ/n protokoll nr 7, 11.06.1996.

4.2. Kääpa kool 21. sajandi esimesel veerandil

4.2.1. Õppetöö

Tänapäeva kiirelt arenev keskkond esitab koolile suuri väljakutseid. Kool peab muutumas ühiskonnas pidevalt arenema, olema jätkusuutlik ning valmistama noori ette iseseisvaks eluks. Õppimine peab olema õppijakeskne, oluline on tähtsustada eelkõige õppimisprotsessi, mitte niivõrd tulemust. Kuna laste arv väheneb, peab iga kool pingutama oma taseme ning maine nimel. Tuleb teha sisulist, eesmärgistatud ning kvaliteetset õppe- ja kasvatustööd, olla sealjuures omanäoline ning pakkuda lisaväärtust.

2010. aastal vastu võetud seaduses fikseeriti riikliku õppekava tähtsamad aluspõhimõtted ning lahutati põhikooli ning gümnaasiumi õppekavad. Vajadus lahutada põhikoolid ja gümnaasiumid oli tingitud õpilaste arvu vähenemisest kogu riigis, vajadus tagada tugev põhikoolide võrk ning kvaliteetne gümnaasiumiõpe.⁴¹⁷ Kääpa kool on oma arengus seadnud esikohale kindlustada lastele konkurentsivõimeline, võimetekohane ning mitmekülgne põhiharidus.

1999/2000. õppeaastast algas Kääpa koolis üleminek inglise keele kui A-võõrkeele õpetamisele, B-keeleks jäi vene keel. Kuna Aiki Jõgeva lõpetas Tartu Ülikoolis teise erialana inglise keele, siis langes koolil ära inglise keele õpetaja leidmise raskus. Samal ajal oli see teistes koolides üsna suureks probleemiks.

2003. aasta sügisest alustati arenguvestlustega. Leitakse parimad võimalused lapse arengule soodsate tingimuste loomiseks ning kasutatakse maksimaalselt ära lapse arengupotentsiaal. Ennetatakse võimalikke õppimis- ja käitumisraskusi ning rõhutatakse koolipoolset positiivset hoiakut ja igakülgset abi õpilasele. Kääpa koolis viivad kõik õpetajad lisaks lastevanemate koosolekutele läbi arenguvestlusi. See on aidanud saavutada paremat kontakti koduga. Probleemsete kodude ja õpilaste puhul on kutsutud kokku ümarlaud, kus osaleb laps, lapsevanem, sotsiaaltöötaja, eripedagoog, klassijuhataja ja aineõpetajad. See on tugevaim mõjutusvahend hetkel, kuid kahjuks jäävad ka siin kooli pingutused tulemusteta, kui kodu ise ei püüa panustada. Kahjuks on tihti kannatajaks just lapsed. Väikese kooli eeliseks on asjaolu, et õpetajad tunnevad lapsi ning lapsevanemaid.

---

⁴¹⁷ Tallinna hariduselu 1918–2010, lk 545–547.

Esmaste ohumärkide ilmnemisel (puudumised, korrarikkumised, kiusamised) asutakse kohe probleemi lahendama. Toeks on eripedagoog ning abiõpetaja, sageli valla sotsiaaltöötaja. Kääpa koolis esineb distsipliiniprobleeme väga harva. See on pikaajalise, süsteemse ning õpilasesõbraliku tegevuse tulemus. Õpetajatel on hoiak, et kõik täiskasvanud käivad koolis lahtiste silmadega ringi ning on ühtmoodi nõudlikud korra, viisaka käitumise ning riietuse suhtes. Kääpa koolis on kokku lepitud, et dress pole igapäevane kooliriietus ning koolipeod eeldavad pidulikumat rõivastust.

Algklassides on õppinud käsitletaval perioodil palju häid õpilasi. Õppealajuhataja ei näe põhjust selles, et algastmes oleks kerge õppida või õpetajad hindaksid üle, vaid tulemused saavutatakse õpetaja paindliku töökorraldusega. Olles terve päeva oma klassiga, leiab õpetaja iga päev võimalusi õpilase abistamiseks ning lisaõppeks. Kuna koolis töötab pikapäevarühm ning enamus lapsi võtab sellest osa, tehakse suur töö ära pikapäevarühmas ning enamasti on pikapäevarühma õpetajateks just klassiõpetajad. Head tulemused on tänu tööle. Teises ja kolmandas kooliastmes ei suuda paljud lapsed õppimise vajalikkust endale teadvustada. Õpetaja initsiatiiv ja heatahtlik abistamine aitab õpitulemusi parandada. Nii kahe kui viie väljapanekul peab õpetaja mõtlema, mitu protsenti hindest kuulub temale.⁴¹⁸

Igapäevase õppetöö kõrvalt panevad Kääpa kooli õpilased end proovile olümpiaadidel ja konkurssidel, uurimistööde võistlustel. Kui 2000/2001. õppeaasta kokkuvõttes tuuakse vajakajäämisena välja, et õpilasi ei ole suudetud välja viia kõigile olümpiaadidele, siis järgnevatel aastatel näeme olümpiaadidest ning konkurssidest osavõtmise pidevat suurenemist. Kogemustega tulid ka tulemused. 2009/2010 osalesid õpilased kaheteistkümnel erineval olümpiaadil. Individuaalselt osales 16 õpilast (osaluskordi kokku 25), võistkondlikult 15 õpilast (osaluskordi 17). Kokku osales olümpiaadidel 31 õpilast (osaluskordi kokku 42). Kohti esikolmikus saavutati kümme.⁴¹⁹ 2014/15. õppeaastal oli olümpiaadidel osalejaid kokku 39 ning saavutati kümme kohta esikolmikus.⁴²⁰ 2015/16. õppeaastal viidi lapsed kaheksale erinevale olümpiaadile, osales

---

⁴¹⁸ Kokkuvõte 2000/2001 õppeaasta õppe- ja kasvatustöö ülesannetest. Õppealajuhataja Helbe Kitse kokkuvõte.

⁴¹⁹ Õppeaasta analüüs 2009/10.

⁴²⁰ Samas, lk 14.

23 õpilast, neist 13 õpilast saavutasid maakonnas koha esikolmikus ning bioloogias, geograafias ja ajaloo esindas Kääpa kooli õpilane Võru maakonda üleriigilises voorus.⁴²¹ Teaduslahingu võistluse maakonnavoorus 2015/16. õppeaastal osales kaks võistkonda: üks saavutas teise koha, teine võistkond esimese koha ning pääses edasi üleriigilisse lõppvooru, kus saavutati neljas koht. Raido Kiss sai oma uurimistööga „Õhu ammoniaagisisaldusest Kääpa kooli ümbruses” õpilaste teadustööde riikliku konkursi lõppvooru ja sama tööga saavutas GLOBE õpilasuuringute konkursil kolmanda koha. Osaleti GLOBE programmi õhu tahmasisalduse mõõtmise kampaanias.⁴²²

Kooli eripäraks on inglise ja vene keele õpetamine osaliselt rühmaõppes, mis õpetajate arvates on tõhus õppevorm. Õppetundides kasutatakse infotehnoloogilisi vahendeid ja aktiivõppemeetodeid. Õpetajad koostavad esitlusi ja töölehti, vaadatakse videofilme. Tunde viiakse läbi õues ning käiakse õppekäikudel. Oluliselt aitavad õpilaste silmaringi avardada ning õpikeskkonda laiendada erinevate projektidega rahastatud õppekäigud. Kasutatakse õpimappi ja ainete vahelist lõimingut. Kooli suurus lubab korraldada ülekoolilisi lõimitud õppepäevi, nagu näiteks 2015/16. õppeaasta sügisel organiseeriti Meenikunno rabas. Kogu kool oli jaotatud võistkondadeks ning rühmad pidid läbima rajal kontrollpunkte, mida erinevate ainete õpetajad oma aimest lähtuvalt raba või soo teemaga integreerisid.

Viimase seitsme aasta jooksul on tõsiselt arvestatud ja tegeldud õpilastega individuaalselt. On tagatud HEV õpilaste arendamine (nii nõrgemad kui tugevamad). Nõrgematele õpilastele on rakendatud tugisüsteemid ning töötatakse väikestes gruppides, tugevatega töötatakse individuaalselt või projektitöö raames. Töö on tulemuslik, seda tõestavad edukad esinemised konkurssidel ning olümpiaadidel.

Iga õppeaasta lõpul koostab õppealajuhataja aruande, mille põhimõtteks on eneseanalüüs ja võrdleval analüüsil põhinev hindamine. Olulisemad aruanded on õpetajate töö- ja eneseanalüüsid õppeaasta lõpus, prioriteetsete eesmärkide täitmise analüüsid, koolituste analüüsid, õppe- ja kasvatustöö tulemuste analüüs tegevusnäitajate põhjal ning võrdlus eelnevate aastate ja riikliku grupi keskmise tulemustega.

---

⁴²¹ 2015/16. õppeaasta kokkuvõte.

⁴²² Samas.

4.2.2. Kooli majanduslik olukord

Sel perioodil alustati aktiivset projektitegevust, mis oluliselt laiendas kooli võimalusi nii majanduslikeks kui õppetöölaseks tegevusteks. Direktor Enn Viitkini ja Aiki Jõgeva eestvõttel kirjutati mitmeid projekte, mis töid koolile lisaraha, näiteks Tiigrihüppe projektist, vene keele laagrite korraldamisest, Comeniuselt ning Philip Morriselt. Kokku tõi kool 2000/2001. õppeaastal ise raha oma eelarvesse 144 000 krooni. Tänu projektirahadele saadi uus kate korvpalli- ja võrkpalliväljakule, osteti koolile kaks arvutit, puudust ei olnud paberist, toonerist ega teistest kantseleitarvetest. Tublisid võrkpallureid, kes saavutasid 2001. aastal vabariigis teise koha, premeeriti Praha reisiga. Alustati koolimööbli väljavahetamist klassikomplektide kaupa.⁴²³

Uue sajandi alguses oli kooli põhiülesandeks lahendada ruumikitsikuse probleem. Direktor Enn Viitkini ja vallavanem Jüri Nassari koostöö tulemusena valmis 2002. aasta septembriks Kääpa kooli rekonstrueeritud ja juurdeehitusega koolimaja. Uues koolihoones said kõik klassid uue õpilasmööbli, sööklale osteti uued laudad ja toolid, aknad said rulood või kardinad, osteti kuus uut klassitahvli. Uuendati kooli arvutivõrku. Tiigrihüppe konkursiga saadi kooli juurde kolm arvutit, server ning arvuti raamatukogule. Rajamist ootas spordiväljak.

Valdavalt sõltus majandustegevus valla poolt eraldatavast rahast kooli eelarvesse, kuid endiselt toodi üsna palju lisaraha eelarvesse projektide näol: SA Archimedes büroolt Comenius projekti läbiviimiseks tööpraktika korraldamiseks Saksamaal, Mitte-eestlaste Integratsiooni Sihtasutuse kaudu viidi läbi kaks keelelaagrit Narva õpilastele, Keskkonnainvesteeringute Keskuselt saadud 21 000 krooniga viidi läbi rahvusvaheline looduslaager Soome Vaala kooli ja Kääpa kooli õpilastele. Toimus tugev sisuline töö.⁴²⁴

Uuendatud koolimaja avamine lubas puhkusele saata ja muuseumiks kohandada 19. sajandi keskpaigas ehitatud vana koolimaja. Puhkus sai kesta kümmekond aastat – renoveeritud hoones on nüüd noortekeskus.

Koolisõbralikult tegutses 2000 esimesel kümnendil Jüri Nassari juhitud vallavalitsus, kelle abil lahendati hulk finantsprobleeme. Valla raamatupidamise kaudu liikusid saadud

---

⁴²³ Kokkuvõtte 2001/2002 õppeaasta õppe- ja kasvatustöö ülesannetest. Majandustegevus.

⁴²⁴ Samas.

projektirahad, valla abil lahendati transpordiküsimused õpilaste kooliveoks ning kooliväliseks tegevuseks. Töötasud maksti vastavalt tarifikatsioonile õigeaegselt.⁴²⁵

2014. aasta suvel alustati Kadri Nassari eestvõttel kooli staadioni korrastustööd. Näidates üles kodanikuaktiivsust, rääkis Kadri Nassar läbi kohalike ettevõtjatega, kes abistasid tehnikaga: rajati uus murukate, puhastati staadioniring ning taastati selle kattekiht, tehti korda kaugushüppekast ning 2015. aasta kevadel sai uuel korrastatud staadionil korraldada juba Kääpa kooli olümpiamänge.

Vaatamata sellele, et koolimaja jätab nii seest kui väljast vaadatuna kena ning hubase mulje, seisab hoone siiski silmitsi mitmete probleemidega. Kaasaegsetele nõuetele mittevastavad on keemia-, poiste tehnoloogia ja tüdrukute käsitöökabinet. Mittesobilikes ruumides asub raamatukogu ja arvutiklass. Esialgse koolimaja rekonstrueerimise ja juurdeehituse projektirahade vähendamine ning algselt kavandatud projekti n-ö kokkutõmbamine vallajuhtide omavahelise „võitluse” tagajärjel annab koolis hetkel ruumiprobleemi näol valusalt tunda.

4.2.3. Huvitegevus

Tänast huvitegevust iseloomustab mitmekesisus. Ringide töölerakendamisel arvestatakse õpilaste huvisid ja soove. Iga laps on endale leidnud meelepärase vaba aja sisustamise vormi erinevate ringide või õpilasesinduse töös, projektitegevuses või noorkotkaste ja kodutütarde organisatsioonis. Välja on kujunenud traditsioonilised üritused, mille eestvedajateks on just õpilased õpetajate toel: sügise sünnipäev, mardilaat, jõulupidu, sõbrapäev, vabariigi sünnipäeva tähistamine, küpsetiste päev, emade- ja isadepäev, tutipäev, erinevate rahvakalendritähtpäevade tähistamised.

Õpilasesinduse eestvõttel on koolil oma logoga päevik, pakutakse hommikuputru ning ilmus kuni eelmise õppeaastani ajaleht „Kooli silm”. 2017/18. õppeaastast on plaanis hakata toimetama veebilehte. 2015. aastal vedas õpilasesindus kooli kuuri värvimist: otsiti sponsor ja hangiti värv. Edasi toimetasid õpilased ise – värvijad seisis järjekorras ning sügiseste vihmade tõttu katkenud töö lõpetati kevadel. Õpilasesinduse ettepanekul

---

⁴²⁵ Kokkuvõtte 2000/2001 õppeaasta õppe- ja kasvatustöö ülesannetest.

on koristatud „Teeme ära” projekti raames kooli ümbrus ja õpilaste tee koolist koduni mitmete aastate vältel.⁴²⁶

Aastakümneid on koolis väga populaarne sport. Õpilased on aastaid püsinud maakonna esimeste seas ja üleriigilises konkurentsisis nii rahvastepallis kui ka võrkpallis. Näiteks saavutati võrkpallis 2001. aastal maakoolide seas 1. koht ning vabariiklikel võistlustel 2. koht⁴²⁷. 2015. aastal saavutasid 6. klassi võrkpallipoisid Miniliiga finaaltourniiril vabariigis 2. koha ning U14 klassi Eesti Meistrivõistlustel 3. koha. Samuti saavutatakse igal aastal auhinnalisi kohti kergejõustikus.

Käesoleval hetkel tegutseb koolis 15 ringi: lastekoor, ansambel, võrkpall, korvpall, jalgpall, jõuharjutused (jõusaalis), spordiring algklassidele, tantsuring, kokandusring, pärimusring, robootika, kunstiring, arvutiring, näitering. Lisaks tegutseb huvijuhi juhendamisel kodutütarde ja noorkotkaste organisatsioon. Kõiki ringe, v.a jalgpall, juhendavad Kääpa kooli õpetajad. 2005. aastast tegutseb klassi- ja geograafiaõpetaja Aiva Ladva juhendamisel mitu tantsuringi, mille emotsionaalse esinemiseta ei möödu ühtki kooli- ega vallapidu. Juhendaja on ise koostanud kavad ja disaininud ning õmmelnud esinemisriided.

Koolis tegutsevate ringidega on hõivatud üle 90 protsendi õpilastest, lisaks käivad paljud lapsed Võru spordikoolis, kunsti- ja muusikakoolis, erinevates tantsustuudiotest ning teistes ringides. Enam õpilasi osaleb spordiringides. Kõik ringid töötavad hästi, näidates oma tulemusi kooli üritustel, seinalehes, väljaspool kooli.

4.2.4. Õpetajad

Direktor Enn Viitkin hindas kooli õpetajate kaadrit tugevaks. Konkursi korras võeti teenekate pensionile läinud pedagoogide asemele tööle noored. Õpetajate koolitamisel seati 2000. aasta algul prioriteetideks inglise keel ning arvutiõpetus. Mõlemad olid olulised kooli konkurentsisis püsimiseks, et vanem otsustaks panna lapse just Kääpa kooli.

---

⁴²⁶ Kähr, Jana. Huvitegevus. Kääpa kool 180. Koostaja Kalle Jõgeva. Kääpa Põhikool, 2015, lk 16.

⁴²⁷ Kokkuvõte 2000/2001 õppeaasta õppe- ja kasvatustöö ülesannetest.

2000. aastate algusele olid omased õpetajate kollektiivsed arvutialased koolitused. Käidi kogu õpetajaskonnaga pärast koolipäeva Võru Kreutzwaldi Gümnaasiumi arvutitundidesse.

2001. aastal töötas koolis põhikohaga 12 õpetajat, kohakaaslusega üks õpetaja ning tunniandjatena kaks õpetajat. Põhikohaga pedagoogide keskmine vanus oli vaadeldaval aastal 41 aastat. Pedagoogilist kõrgharidust omas kaheksa õpetajat, pedagoogilist kesk-eriharidust viis õpetajat ning keskharidust üks õpetaja (poiste tööõpetuse õpetaja).⁴²⁸ Erialaspetsialisti leidmine poiste tööõpetuse õpetaja kohale on kogu perioodi vältel raskusi põhjustanud. Tendents on omane kogu vabariigile.

Kuna maakooli tingimustes oli klassiõpetajatel keeruline täiskoormust pakkuda, tegi direktor Enn Viitkin ettepaneku õppida juurde lisaeriala. Nii omandasid klassiõpetajad alates 2001. aastast vajaliku kõrvaleriala: Aiva Ladva Tartu Ülikoolis loodusainete õpetaja ning Piret Kahre⁴²⁹ eripedagoogi eriala, Merike Värs ajaloo ja ühiskonnaõpetuse õpetaja kutse, algul küll Tallinna Ülikoolis täiendõppekursustel, millele järgnesid õpingud Tartu Ülikooli ajaloo- ja arheoloogia osakonnas ning edasi Tallinna Ülikooli ajaloo- ja ühiskonnaõpetuse õpetaja magistriõppes. Kunstiõpetajana tööle asunud Ülle Lepiku alustas õpinguid Tallinna Pedagoogikaülikoolis kunstiõpetuse erialal. Tänapäeval on kõigil kõrgharidus omandatud. Seega on kool 15 aasta jooksul koolitanud kaadri olemasolevate inimeste seast. 2009. ja 2010. aastal võeti konkursi korras tööle eesti keele (Hele Aidma suundus pensionile) ja vene keele õpetaja. Kandideerijate arv on olnud üsna suur (eesti keele õpetaja koha peale laekus 2009 aastal üheksa avaldust). Põhjenduseks võime pidada kooli soodsat asukohta, head mainet ning jätkusuutlikku perspektiivi.

2010. aastal ületas täienduskoolituste maht kvalifikatsiooninõuetes esitatava normi kõigil õpetajatel. Juhtkond oli kompetentne ning suurte kogemustega.⁴³⁰

Direktor, õpetajad ja koolitöötajad tegutsesid ühise meeskonnana. Õpetajatevaheline koostöö ning läbisaamine oli väga hea. Direktor Enn Viitkini konkreetsus ja nõudlikkus ning õppealajuhataja Helbe Kitse tasakaalukus, analüütilisus ning õpetajameisterlikkus

---

⁴²⁸ Samas.

⁴²⁹ Piret Kahre ei tööta 2015. aastast enam Kääpa koolis. – autori märkus.

⁴³⁰ Kääpa Põhikooli sisehindamise aruanne 2010

moodustasid kindla tandemi, mis vedas kooli aina ülesmäge. Helbe Kitsele oli omistatud vanemõpetaja ametijärk, tunnustatud aasta õpetaja tiitliga, õppealajuhatajate aineseksioonis seati teda teistele eeskujuks. Koolis tehti tööd, nauditi kooliürituste korraldamist ja ühiseid vaba aja veetmise võimalusi: väljasõidud koos tööseminaridega, teatris käigud, jõulupeod, õpetajate päevad, kolleegide isiklikud tähtpäevad. Kutsutud olid alati endised õpetajad ning koolitöötajad. (vt lisa 13)

Koostööd nautivad inimesed suutsid rohkem panustada. Tekkis sünergia. Kõik olid motiveeritud. Tunnustati üksteise erisusi ning omapära. Toetati, aidati ning areneti koostöö käigus. Mitmed õpetajad õppisid samaaegselt kõrgkoolis, omandasid nõutud tasemeharidust või hoopis lisaeriala.

Koolimeeskonna „meie” tunne aitas jõuda eesmärkideni. Koolis töötas püsiv professionaalne kaader. Rahul olid õpilased, lapsevanemad ning kogukond. Õpilased saavutasid häid tulemusi maakondlikel ja üleriigilistel olümpiaadidel. Kooli tööd hindasid ja tunnustasid maakonna haridusjuhid.

Detsembris 2012 siirdus direktor Enn Viitkin pensionile. Lasva Vallavalitsus korraldas konkursi Kääpa kooli direktori ametikoha täitmiseks. Laekus seitse avaldust. Väljavalituks osutus endine Meremäe kooli direktor Igmarr Matto. Kollektiiv võttis uue direktori vastu positiivselt, toetavalt ning eelarvamusteta. Mõisteti, et inimene vajab sisseelamisega. Töö käis, kõik teadsid oma kohustusi ja panustasid maksimaalselt. Kuid direktor ei võtnud vastutust koolijuhina ja jäigi kõrvaltvaatajaks. Direktori tegevusetust hakkasid eelkõige tunnetama kooli juhtkonna teised liikmed, kellele langes suur lisakoormus. Ebakõlade ilmnemisel ei otsinud direktor lahendusi, vaid hakkas end kehtestama jõupositsioonilt.⁴³¹

Seda perioodi iseloomustavad töölt lahkumised ja vallandamised: 2015. aastal lahkusid eesti keele õpetaja ning klassiõpetaja-eripedagoog. Sama aasta detsembris vallandas direktor kümme aastat koolis töötanud majandusjuhataja. Vallandamine tunnistati töövaidluskomisjoni poolt õigustühiseks ja mõisteti töötaja kasuks välja rahaline kompensatsioon.

---

⁴³¹ Intervjuu Helbe Kitsega. 14.02.2017.

2016. aasta jaanuaris vallandas⁴³² Igmarr Matto õppealajuhataja Helbe Kitse, kes oli töötanud Kääpa koolis 29 aastat, sellest õppealajuhatajana 17 aastat. Eesti Haridustöötajate Liidu jurist hindas vallandamise õigustühiseks. Nädala pärast tühistas⁴³³ direktor vallandamiskäskkirja ja õppealajuhataja jäi edasi tööle. 2016. aasta märtsis vallandas Igmarr Matto uuesti õppealajuhataja Helbe Kitse⁴³⁴. Vallandamine tunnistati töövaidluskomisjoni poolt õigustühiseks ja töötaja kasuks mõisteti välja rahaline kompensatsioon⁴³⁵.

Koolis valitsevast olukorrast teavitasid osad kooli töötajad 2015. aasta novembris Lasva vallavanemat Juris Juhansood. Vallavanem tõlgendas töötajate pöördumist kaebamisena ja „võimu” (direktori ning vallavanema) vastu hakkamisena. Juris Juhansoo osales ise aktiivselt õppealajuhataja vallandamisel. Suutmata olukorda süveneda, tuli vallavanem koos direktoriga õppealajuhatajale üle andma õigustühist vallandamiskäskkirja. Lõpuks, 2016. aasta juulis oli sunnitud töölt lahkuma ka direktor Matto. Sellele olid eelnenud lastevanemate ja õpilaste kaebused Igmarr Matto töö kohta tehnoloogiaõpetajana. Kolme ja poole õppeaastaga oli lammutatud ja lõhestatud pikka aega tõhusalt töötav koolimeeskond.

2016/17. õppeaastast juhib kooli Rait Laatsit. Samast õppeaastast lisandusid uute pedagoogidena õppealajuhataja ning kolm klassiõpetajat. Kollektiivis on taastunud rahu ning püütakse koos edasi minna.

2017. aasta seisuga töötab Kääpa koolis 23 pedagoogi. Personali näitajad olid kuni 2015. aastani stabiilsed, liikuvus pedagoogide hulgas väike (pensionile või lapsepuhkusele minek).

Eesmärgiks on, et koolis oleks nii õpetajate vanuseline kui ka sooline jaotus proportsioonis. Vanuseliselt on kõik õpetajad heas töövõimelises eas. 50% õpetajatest on vanuses 40–49, 23 protsenti on nooremaid ja 27 protsenti vanemaid. Pensionieas on üks õpetaja. Naisõpetajate ülekaal on suur, koolis töötab ainult kaks meesõpetajat.

---

⁴³² Kääpa Põhikool. Direktori käskkirj 08.01.2016 nr 6-1/1 ja 11.01.2016 nr 6-1/2.

⁴³³ Kääpa Põhikool. Direktori käskkirj 15.01.2016 nr 6-1/4.

⁴³⁴ Kääpa Põhikool. Direktori käskkirj 16.03.2016 nr 6-1/6.

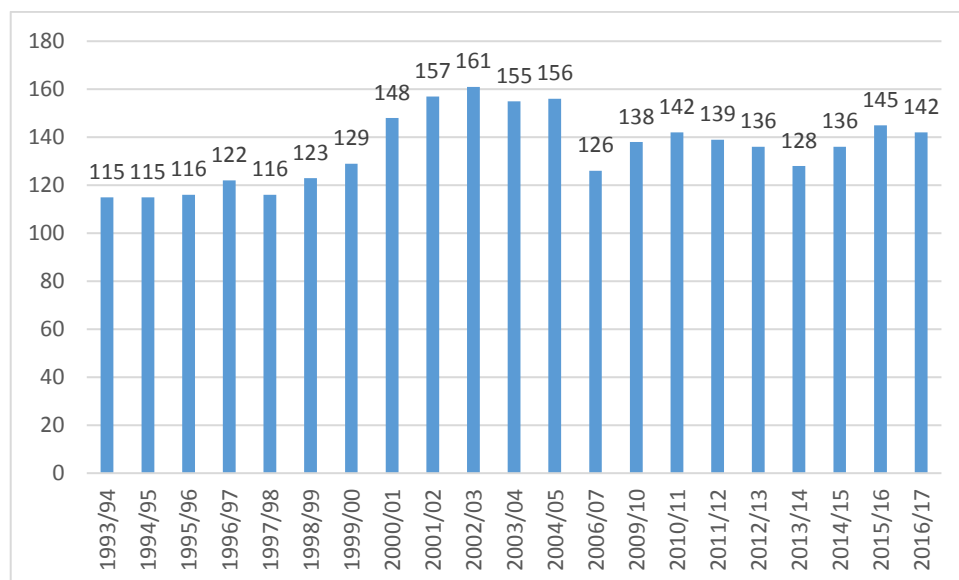
⁴³⁵ Töövaidluskomisjoni otsus 4-1/806/16. 07.09.2016

4.2.5. Õpilased

Kui 1990ndate teisel poolel hakati Lasva valla hariduselu ümber korraldama, lähtuti tõsiasjast, et laste arv pidevalt väheneb ning vallal ei ole rahaliselt võimalik hallata nelja kooli. Õpilaste arvu vähenemise tendents oli ja on iseloomulik kogu Võrumaale. Sündimuse vähenemises nähti seost perede väikeste sissetulekutega ning töökohtade vähesusega maapiirkonnas. Aastatel 2006–2010 vähenes õpilaste arv Võrumaa üldhariduskoolides 23,3%⁴³⁶. Kui enamus koolide õpilaste arvu muutust tähistati ajavahemikus 2006–2010 miinusega, siis Kääpa ja Võru Täiskasvanute Gümnaasium oli plussis, st õpilaste arv suurenes. Kääpal oli see pluss 16.⁴³⁷

Õpilaste arvu muutustest annab ülevaate alljärgnev diagramm.

Joonis 6. Õpilaste arv Kääpa Põhikoolis aastatel 1993–2017

Jooniselt nähtuv langeb kokku üldiste demograafiliste näitajatega Eesti kohta. Demograafid täheldavad seost majandusliku olukorra ja sündimuse vahel. Halvemates majanduslikes tingimustes saadakse mõnevõrra vähem lapsi kui majanduskasvu tingimustes. Seoses taasiseseisvumisega muutusid inimeste majanduslikud olud keerulisemaks, riik ei taganud enam töökohta ega korterit. Sarnased demograafilised protsessid toimusid kogu Ida-Euroopas ning seda nimetatakse siirdešokiks.⁴³⁸ 2000.

⁴³⁶ Võrumaa munitsipaalkoolide arengustrateegia 2011–2019, lk 15.

<https://voru.maavalitsus.ee/documents/181637/6358001/Koolidestrateegia2019.pdf/e1ae31d2-ef93-4f6a-8426-18c79e4554a5> (30.04.2017)

⁴³⁷ Samas, lk 20.

⁴³⁸ Tammur, Alis. Noppeid ajaloost. Sündimus. Statistika blogi.

<https://statistikaamet.wordpress.com/tag/sundimus/> (03.05.2017)

aastate teine pool oli Eesti majandusele soodne, 2004. aastal kehtestati vanemahüvitis ning inimestel tekkis suurem kindlus. Kääpa kooli õpilaste arvus peegeldub mõningane tõus alates 2015. aastast. Kartused, et õpilaste arv iga aastaga väheneb, ei olnud Kääpa kooli puhul põhjendatud. Ei olnud isegi liitklasside moodustamise vajadust. Kui 1999. aasta 1. septembri seisuga oli koolis 129 õpilast, siis aastast 2000, asus koolis õppima 148 õpilast. 1990ndate teisel poolel võime täheldada Kääpa koolis õpilaste arvu tõusu. Ühelt poolt on see seotud laulva revolutsiooni laste koolijõudmisega, teiselt poolt oli üheks õpilaskonna arvu suurenemise põhjuseks asjaolu, et Vastseliina valla Loosi Põhikool suleti aastal 2000⁴³⁹ ning Lasva valla lapsed, kes elasid lähedal, siirdusid Kääpa kooli. Paljud lapsed tulid Kääpale ka Võru linnast, sest vanemad eelistasid linnakoolile väiksemaid klassikomplekte. Kääpale tuldi ka teise Lasva valla kooli, Pikakannu kooli piirkonnast. Direktor nägi ühe põhjusena kooli maine pidevat tõusu, millele aitasid kaasa osalemine erinevates projektides. Rahvusvahelised sidemed võimaldasid õpilastel käia välismaal õppekäikudel ja laagrites.⁴⁴⁰

Õpilaste arv on viimase kümne aasta jooksul püsinud 130–150 vahel. Edaspidiseks prognoositakse 140–150 õpilast. Kooli jätkusuutlikkuse tagavad õpilased, kvalifitseeritud kaader, soodne asend ning õpikeskkond.⁴⁴¹

4.3. Kääpa kooli koht tänapäeval haridusmaastikul

4.3.1. Kooli eripära Eesti põhikoolide keskel

Kääpa põhikool on Puiga ja Rõuge kooli järel suuruselt kolmas maa põhikool Võrumaal.⁴⁴² Asudes seitsme kilomeetri kaugusel Võru linnast on lastel võimalus käia maakonnakeskuses erinevates huviringides (spordikool, muusikakool, tantsu- ja kunstikool jt).

Kääpa kooli õpilaste enamus elab Lasva vallas, mõned Võru vallas ja Võru linnas. Õpilaste koolitee pikkus on kuni 20 km. Õpilastele on tagatud transport sõiduks kooli ja

---

⁴³⁹ Väikeste maakoolide perspektiivid lähitulevikus. https://www.riigikogu.ee/msi_arhiiv/tell24.html (03.05.2017)

⁴⁴⁰ Kääpa kooli arengukava aastateks 1999–2004.

⁴⁴¹ Kääpa Põhikooli arengukava 2011–2013. Pedagoogiline personal ja õpilaskond, lk 2.

⁴⁴² Võru maakonna koolid. Võrumaa Omavalitsuste Liit. <http://vorumaa.ee/wp-content/uploads/2017/03/V%C3%B5ru-maakonna-koolide-%C3%B5pilased-09.09.2016-seisuga.pdf> (25.04.2017)

koju. Alates 2012. aasta septembrist ei pea liinibussi kasutavad õpilased sularahaga pileteid ostma, Lasva vallal on tellitud õpilastele sõidukaardid.⁴⁴³

Õpilaste ja õpetajate jaoks teevad Kääpa koolist oma kooli hubane koolimaja, parajalt lapsi (ca 140), keda õpetajad tunnevad ning kelle peresid teatakse; maitsev ja tervislik koolitoit, teotahtelised, toetavad ning avara silmavaatega õpetajad. Lapsed on viisakad ja sõbralikud. Sellist tagasisidet õpilaste kohta saavad õpetajad väljasõitudel nii Eestis kui ka välismaal. Suhted õpetajate ja õpilaste vahel on vastastikku lugupidavad ning koostöised. Laste ja õpetajate omavahelist sooja suhtlemist on tõstnud esile ka Kääpa kooli välispartnerid. Positiivsete suhete olemasolu õpetajate ja õpilaste vahel leiab kinnitust 8. klassi õpilase Randel Päästeli 2017 aprillis valminud õpilasuurimistöös „14–16aastaste noorte elustiili võrdlev uuring partnerkoolide näitel”⁴⁴⁴. Uurimuses osales viis Erasmus+ projekti⁴⁴⁵ partnerkooli viiest erinevast riigist – Hispaaniast, Horvaatiast, Saksamaalt, Soomest ja Eestist. Eesti lapsed tundsid võrreldes teiste riikide õpilastega õpetajate suuremat hoolivust enda suhtes, ka usaldasid meie kooli õpilased võrdluses teiste riikidega õpetajaid rohkem.

Oma mõju suhete arengule on kahtlemata tänaseks juba 18 aastat kestnud rahvusvahelisel projektitööl. Suhted õpetaja ja õpilase vahel, õpetajate koostöö ning õpilaste vahelised suhted saavad sellises tegutsemises uue mõõtme. Erinevad olukorrad loovad uusi võimalusi teineteisemõistmiseks, kooliväliselt koos veedetud aeg võimaldab üksteist paremini tundma õppida.⁴⁴⁶

Kääpa kooli missiooniks on tagada õpilastele võimalus omandada laiapõhjaline, õpilaste huve ja paikkonna eripära arvestav põhiharidus tema elukoha lähedal, mis võimaldab konkurentsivõimelisena jätkata õpinguid ja annab oskuse ühiskonnas toime tulla. Kääpa kool lähtub nüüdisaegsest õpikäsitlest, kus olulisim on õppijakesksus. Väärtuste keskmes on õpilane, keda toetavad oma teadmistega haridusasutuse töötajad, ettevõtlikud lapsevanemad ja koostööpartnerid. Väärtuste kujundamine toimub tasakaalustatult läbi eesmärgistatud tegevuste, kus olulisteks märksõnadeks on keskkond, kultuur, teadmised,

---

⁴⁴³ Kits, Helbe. Kääpa Põhikooli õppe-kasvatustöö aruanne. 2012/13 õppeaasta.

⁴⁴⁴ Päästel, Randel. 14–16aastaste noorte elustiili võrdlev uuring partnerkoolide näitel. Uurimistö. Kääpa, 2017.

⁴⁴⁵ Erasmus+ projekt Inspireerivad õpingud ja tuleviku karjäär. 2014–2017

⁴⁴⁶ Kits, Helbe. Kääpa Põhikooli edulugu. – Võrumaa Teataja, 10.04.2014, lk 5.

kodu, tervis, loovus ja koostöö. Iga märksõna taha jäävad mõtestatud tegevused, mis aitavad arendada õpilastel meie ühiskonna ja koolikultuuri väärtusi.⁴⁴⁷ Kääpa kooli lõpetaja on eetiliste tõekspidamistega hooliv kodanik, iseseisev kriitiline mõtleja, laia silmaringiga hea suhtleja, kes väärtustab elukestvat õpet ning jätkab oma teed gümnaasiumis või ametikoolis. Enam väärtustatakse Kääpa koolis heatasemelist lapse individuaalsust arvestavat põhiharidust, teadmishimu, initsiatiivi, loovust, viisakust, hoolivust, kodanikuvastutust ja meeskonnatööd. Koolis toimib süsteemne tugiõpe: õpilaste individuaalset arengut toetavad abiõpetaja, eripedagoog ja täiskohaga logopeed, töötab väikeklass.

Kääpa kool paistab silma heade tulemustega õppetöös ja ainealastel olümpiaadidel. Eksami- ja tasemetööde keskmised hinded on olnud viimase viie aasta jooksul maakonnas võrreldavad teiste koolide tulemustega ning on kõrgemad vabariigi keskmistest tulemustest⁴⁴⁸. Olümpiaadide tulemuste koondtabeli on maakonna haridusosakond saatnud igal aastal kooli ja Kääpa kooli tulemused olid maapõhikoolidest tavaliselt esimesed⁴⁴⁹. Olümpiaadidest osavõtt on populaarne, jõutakse edasi vabariiklikku vooru. See on olnud abiks õpingute jätkamisel mainekates gümnaasiumides Tartus, ka Tallinnas. Edukat esinemist aineolümpiaadidel ja konkurssidel märgitakse õppeasutuse eripärana ka 2010. aastal Haridus- ja Teadusministeeriumi nõuniku tagasisides kooli sisehindamise aruandes.⁴⁵⁰

Kääpa kool on läbi aegade olnud ettevõtlik ja tegus. Mitmekesised üritused on toimunud nii õpetajate kui ka õpilaste eestvedamisel. Õpilaste ettepanekud erinevate ürituste korraldamiseks tehakse tavaliselt õpilasesinduse kaudu. Seal osalevad noored alates 5. klassist. Õpilased julgevad ja tahavad oma mõtteid teostada. Välja on kujunenud traditsioonilised üritused, mille eestvedajateks on õpilased ise. Omanäolised on Kääpa kooli jõulupeod, mis toimuvad kahes jaos: algklassidele (1.–4. klass) ja põhikooli teisele ja kolmandale kooliastmele (5.–9. klass). Põhimõtteks on, et kõik lapsed saaksid esineda. Jõulupeo kava kokku panijateks on 9. klass koos huvijuhi ja klassijuhatajaga. Õpilaste isetegemise ja huvitöö korraldamisel on tähtis roll huvijuhil. Kääpa kooli huvijuht on

---

⁴⁴⁷ Kääpa Põhikooli arengukava 2017–2023.

⁴⁴⁸ Kääpa Põhikooli arengukava 2011–2015, lk 7.

⁴⁴⁹ Intervjuu Helbe Kitsega. 14.02.2017.

⁴⁵⁰ HTM nõuniku tagasiside Kääpa Põhikoolile, 14.10.2010.

aastast 1991 Jana Kähr, keda lapsed usaldavad ning kellega julgetakse uusi ideid välja pakkuda. Huvijuhi ametikoha (koormusega 1,0) loomise eest seisis direktor Enn Viitkin.

Sport on kahtlemata üks Kääpa kooli märksõnadest. Koolil on tugev võrkpallimeeskond ja rahvastepallivõistkond (maakondlikud ja riiklikud esikohad). Linnalähedane asukoht soosib osavõttu spordikoolidest. Võidukarikate mahutamiseks tellitud kapp jääb saavutuste eksponeerimiseks kitsaks. Püsivalt heades spordisaavutustes on suur roll Kääpa kooli kauaaegsel kehalise kasvatuse õpetajal Ülle Viitkinil, kes pälvis 2017. aastal valla tänukirja pikaajalise ja silmapaistva tegevuse eest valla spordi ja hariduselu edendamisel.

Koolis töötavad spordiringid (võrkpall, korvpall, jalgpall, rahvastepall, üldtreening), lastekoor, kunstiring, saviring, tantsuring, pärimuskultuuriring, näitering, informaatikaring, robotikaring, kokandusring. Kooli mudilaskoor ja lastekoor on osalenud järjepidevalt nii üld- kui ka noorte laulupidudel. Siinkohal on oluline roll Kääpa kooli endisel vilistlasel ning pikaajasel muusikaõpetajal Kai Järvpõllul, kes töötab koolis 1990. aasta augustist.

Aktiivselt tegutsevad noorkotkaste ja kodutütarde organisatsiooni liikmed. Kääpa rühm on maakonna suurimatest, olles Rõuge kooli järel liikmete arvult teine. 2016/17. õppeaastal on rühmas 25 poissi ja 29 tüdrukut, rohkem kui kolmandik õpilaste koguarvust. Rühma asutajaliige Kalle Arumäe viibib hetkel Kääpa hooldekodus. Rühma liikmed käivad tal külas ning kuulavad vanahärra jutustusi, mida saab integreerida ajaloo ja ühiskonnaõpetuse tundidesse. Aastate jooksul on olnud organisatsiooniga seotud 160 noort inimest. Äramärkimist väärib on tõsiasi, et 2010. aastal tunnustati Kääpa rühma kodutütart Eilika Bendit aasta kodutütre tiitliga, 2015. aastal Kaisa Kahret sama tiitliga ning 2016. aastal pärjati Kääpa kooli noormees Jarko Nassar aasta noorkotka tiitliga. Rühma üheks põhieesmärgiks on isamaalisuse ja patriotismi kujundamine, tähistatakse kodumaa ajaloos olulisi sündmusi. Kääpa rühma aukohuseks on kapten Vreemanni haua korrashoid Lasva surnuaial ning igal aastal peetakse meeles vabadusvõitleja sünniaastapäeva. Tihe koostöö on Võrumaa Kaitseliiduga, noored osalevad aktiivselt

laagrites, matkamängul, kabe- ja malevõistlustel, suusavõistlustel, paraadil, mitmesugustel õppepäevadel, rännakutel, laskeharjutustel.⁴⁵¹

Kooli eripäraks on tulenevalt piirkonnast võru keele ja kultuuri õpetamine valikainena (võrukeelne aabitsaõpetus) ning õppe-kasvatustööd ja huvitööd läbiva teemana. Koolil on tihe koostöö Võru Instituudiga. Õpilased osalevad edukalt maakondlikel võru keele, luule-, draama- ja kirjatööde konkurssidel. Näiteks autasustati 2014/15. õppeaastal 5. klassi näitlejaid võrukeelse näidendi eest esimese kohaga. Võru keele ring tegutseb aastast 2005 ja kannab paikkonnale omast kultuuriväärtust. On peresid, kus tänagi räägitakse võru keelt ning süstemaatilise õppe kaudu suudame säilitada paikkondlikku eripära.

Koolil on kümneaastane õpilasuurimistööde tegemise ja juhendamise kogemus. Õpilased on esitanud uurimistöid riiklikele konkurssidele ja leidnud tunnustust või äramärkimist. GLOBE üleriigilisel õpilaste keskkonnaalaste uurimistööde konkursil sai 2012. aastal Ameerika saatkonna eriauhinna ja autasu töö, mis kajastas kliimamuutustega seotud probleeme – uurimistöö „Atmosfääri optiline tihedus“ ja 2013. aastal sai sama auhinna uurimistöö „Õhu tahmasisaldus Kääpa kooli ümbruses“. Tunnustus antakse ühele põhikooli ja ühele gümnaasiumi õpilasele.⁴⁵²

Õpilastel on tasuta võimalik süüa hommikuputru, koolilõunat ja väikese tasu eest pikapäevaeinet. Hommikupudru valmistamise ettepanek tuli õpilasesinduselt, kes viis läbi küsitluse õpilaste seas ja alustas koos kooli juhtkonnaga läbirääkimisi kooli kokaga. Jaanuarist 2013 söövad kõik soovijad hommikul tasuta putru. Moosiga on varustanud kooli lapsevanemad.

4.3.2. Rahvusvaheline koostöö Kääpa koolis

Kääpa kooli eripäraks ja rikkuseks on jätkusuutlik ning pikaajaline rahvusvaheline projektipõhine koostöö, mille alguseks saab lugeda aastat 1999. Koostöö alustamisel tuleb ära märkida nelja nime: Kalle Jõgeva (kes töötas tol perioodil Võru Maavalitsuses), Aiki Jõgeva (Kääpa kooli inglise keele ning bioloogia ja keemia õpetaja), Enn Viitkin

---

⁴⁵¹ Intervjuu Jana Kähriga. 21.04.2017.

⁴⁵² Kits, Helbe. Kääpa Põhikooli õppe-kasvatustöö aruanne. 2012/13 õppeaasta.

(direktor) ning Meeli Palujõe (saksa keele õpetaja). Kalle Jõgeva mälestuste põhjal leidis ta oma elektroonilisest postkastist 1998. aastal Soome õpetaja Reijo Kaurala kirja. Vaala kooli õpetaja otsis Võrumaalt oma koolile sõpruskooli. Kalle Jõgeva arutas seda kodus abikaasa Aikiga, kes leidis, et Kääpa kool oleks tõenäoliselt suhtlusest Vaala kooliga väga huvitatud. Nii edastati kiri direktor Enn Viitkinile. 1998. aasta suvel külastas Reijo Kaurala oma perega Eestit. 1999. aasta kevadel toimus esimene rahvusvaheline looduslaager Soomes ning sügisel Eestis.⁴⁵³ Samast kontaktist sai alguse valdade vaheline koostöö. Koos Kääpa kooli esindusega suunati välislähetusse Soome Vabariiki ka Lasva valla esindus (vallavanem ja kaks volikogu liiget). Eesmärgiks oli arendada kahe maa valdade vahelist koostööd ja sõlmida sõprussidemed. Lähtuti asjaolust, et vallal puudub sõprusvald.⁴⁵⁴ Aastal 2000 sõlmiti sõprusleping Vaala ja Lasva valla vahel, mille eesmärgiks oli arendada ühist tegevust kultuuri-, noorte ning majanduse valdkonnas.⁴⁵⁵ Aktiivne valdade vaheline koostöö kestis kuni vallavanem Jüri Nassari ametisoleku lõpuni 2009. Vallavanema ja vallavalitsuse liikmete vahetuse järel on koostöö valdade tasandil soiku jäänud. Küll aga toimib koostöö rahvusvaheliste projektide toel endiselt koolide vahel.

Projektitööks taotleti rahalist tuge Euroopa Liidu elukestva õppe programmi Comeniuse fondist, mis toetas koolihariduse edendamist ja üksteisemõistmist Euroopas koolidevahelise koostöö kaudu. Igal aastal on rahaliselt panustanud ka kool ise. Aastatel 2000–2003 toimunud noorte tööhõivealasest projektist koos Vaalan Yhtenäiskouluga Soomest ning Friedrich-Spee-Gesamtschulega Paderbornist Saksamaalt on välja kasvanud püsivad koostöösuhted ning sõlmitud koostööleping. Aastast 2000 toimuvad igal aastal Kääpa ja Saksa kooli 8.–9. klassi õpilastele nädalased tööpraktikad erinevates ettevõtetes. Õpilasvahetuse käigus tutvuvad õpilased erinevate kutsevalikute võimalustega. Kääpa kooli õpilased on olnud praktilal Benteleri ja Siemensi tehastes, Saksa raudteel, lasteaedades, hotellis ning mitmetes teistes ettevõtetes Saksamaal ning Saksa õpilased Võrumaa ettevõtetes. Paderborni kooliga sidemete loomisel oli oluline roll kooli saksa keele õpetajal Meeli Palujõel, kes töötas lisaks õpetajatööle Võrus giidina. 1999. aastal kutsuti Meeli Palujõe Saksamaale Paderborni linna sõitva reisigrupi giidiks.

---

⁴⁵³ Kalle ja Aiki Jõgeva ning Enn Viitkini intervjuude põhjal.

⁴⁵⁴ Lasva vallavolikogu otsus 18.05.1999 nr 9. Vallavolikogu istungite protokollid, määrused ja otsused. 10.02–17.12.1999. Nimistu 1, toimik 109, lk 48

⁴⁵⁵ Lasva valla volikogu istungite protokollid nr 1–8 ja määrused ja otsused. 28.01–13.10.2000. Nimistu 1, toimik 126, lk 148.

Seal kohtus ta sealsete koolide usualase koolituse eest vastutava Rainer Dingeriga, kes viis Meeli Palujõe kokku Friedrich-Spee-Gesamtschule direktori Heinz Wagneriga. Padernborni koolis õppis palju hilisümberasujate lapsi Venemaalt, näiteks Kasahstanist ning direktorile sobis ettepanek alustada koostööd Eesti kooliga.⁴⁵⁶ 1999. aasta septembris tulid direktor Wagner ning õpetaja Jürgen Gärtner Eestisse, kus pandi alus tänaseni kestvale koostööle, mis jätkub loodetavasti veel aastaid.

Vaala ja Padernborni koolile on lisandunud partnerkoolid Ungarist, Horvaatiast ja Hispaaniast. Eesti-Soome-Saksa-Ungari Comenius projektis „Loodus ühendab inimesi” uuriti 2006–2009. aastal kodukoha loodusväärtusi. Kääpa oli selles projektis koordinaatorkool. Käesoleva aasta kevadel lõpeb kolm aastat (2014–2017) väldanud Erasmus+ projekt „Inspireerivad õpingud ja tuleviku karjäär”, kus Kääpa kool on jälle viie riigi koolide ühistegevuse koordinaator. (vt lisa 12) Projekti üheks põhieesmärgiks on siduda päriselu koolis õpitavaga, et õpilased mõistaksid õppeainete seost karjäärivõimaluste ja töökohtadega.

Aastast 1999 osaletakse ülemaailmses koolide keskkonnaprogrammis GLOBE, mille raames teevad õpilased keskkonnamõõtmisi ning andmed saadetakse GLOBE andmebaasi USA-s. Meie õpilased on kahel aastal pälvinud USA saatkonna auhinna oma keskkonnaalaste uurimistööde eest. Kääpa kool on olnud kahe üleriigilise õppelaagri kaaskorraldaja ning mitmel muul moel aktiivselt kaasa töötanud.

Lisaks on koolil olnud looduse teemalisi projekte Keskkonnainvesteeringute Keskuse toel, keelelaagrid Integratsiooni Sihtasutuse abil, kus vene noortele õpetati eesti keelt, Nordplus projekt soomlastega Põhjamaade Ministrite Nõukogu rahastusel, Eesti Teadusagentuuri teaduse populariseerimise projekt „Teadusnädalad Kääpa koolis” jt.

2010. aastal tunnustas SA Archimedes Kääpa kooli Koostöö Kuldõuna preemiaga rahvusvahelise koostöö arendamise eest.

Kõik projektid toetavad õppekava eesmärkide saavutamist ning õppeainete lõimumist. Projektide vedajaks ja hingeks oli aastaid direktor Enn Viitkin (aastatel 1999–2013) ning

---

⁴⁵⁶ Intervjuu Meeli Palujõega. 24.04.2017.

on endiselt inglise keele, bioloogia- ja keemiaõpetaja Aiki Jõgeva, kes peab projektitööd oma hobiks. Rahvusvaheliste suhete hoidmine ja projektitöö toimubki viimased kümme aastat suuresti Aiki Jõgeva eestvedamisel. Aastatel 2012–2016 tegeles aktiivselt projektitööga ka klassiõpetaja Anita Kikas, kelle juhtimisel korraldati ajakirjanduses palju kajastust leidnud Kääpa kooli olümpiamängud. Lisaks viimasele mitmekesisitati õppetööd algklassides veel teiste huvitavate KIK-i projektide abil (linnuprojekt, pargiprojekt jt).

4.3.3. Kääpa kooli tulevikuperspektiivid

Kääpa Põhikool – linnalähedane maakool – on oma asendi, õpilaste arvu, kvalifitseeritud kaadri, rekonstrueeritud koolimaja ning maine poolest jätkusuutlik. Paljud Võru linna ning valla lapsed, kelle õed-vennad või tuttavad on käinud Kääpa koolis, eelistavad oma lapse panna just rahulikuma õhustikuga väiksemasse kooli.

Kooli mainet on aidanud tõsta head tulemused olümpiaadidel, spordivõistlustel ning pikaajaline rahvusvaheline koostöö, õpilaste edasiõppimine erinevates Eesti mainekates gümnaasiumides. Hubane ja võrreldes linnakoolidega oluliselt väiksem kool tagab turvalise keskkonna ning võimaldab õpilaste vajadusest lähtuvat individuaalset õpet. Viimasele aitab kaasa abiõpetaja, logopeedi ja eripedagoogi toetus. Koolil on pädev ja suhteliselt püsiv kaader, kes tegutseb pühendunult laste arengu nimel.

Kooli parendusvaldkondade hulka kuulub digivõimekuse arendamine ning maja laiendamine. Ebasobivates ruumides asuvad praegu arvutiklass ning raamatukogu. Kuigi 2017. aastal alustati üleminekut kabinetsüsteemile, on väheste ruumide tõttu vajalikul hulgal kabinettide sisustamine raskendatud.

4.3.4. Kokkuvõte

Eesti iseseisvuse taastamisega kaasnes uue poliitilise süsteemi raames ka hariduspoliitika väljatöötamine. Nõukogude õpikud ning kommunistlikku ideoloogiat sisaldav kirjandus võeti kasutuselt ära. Perestroikaajastu mõjul ja ajal toimunud kooliuuendus põhines suuresti entusiasmil: õpetajad otsisid ning koostasid ise materjale, mis oli küll omamoodi

põnev, kuid samas kurnav. Nii nentisid ka Kääpa õpetajad õppenõukogus, et raske on õpetada, sest pole õpikuid, millele toetuda.

1993. aastal vastu võetud põhikooli- ja gümnaasiumi seadus määras ära õpetuse raamid ning oli aluseks õppetöö korraldusele. Üldine vabanemine ühiskonnas tõi segadust ka kooliellu. Õpilaste õigused suurenesid, mitmetel vanematel kadus töökoht, mis tekitas pingeid kodus, rohkem hakkas esinema distsipliiniprobleeme. Sel perioodil oli direktoriks Neeme Valm (1989–1996). Lisaks keerulistele aegadele Eesti ühiskonnas, majanduses ja hariduses võttis Neeme Valm kooli juhtida ajal, mil kollektiivis valitsesid pinged. Koolijuhil õnnestus saavutada kollektiivis töörahu ning häälestada õpetajad sel pingelisel ajal ühiselt edasi liikuma. Direktor Enn Viitkini ametisse asumise ajal oli Eesti poliitikas, majanduses ning hariduselus saabunud mõningane selgus. Püstitati sihid ning tegutseti eesmärgipäraselt uute nõudmiste ning õppematerjalide toel.

Üheksakümnendatel aastatel toimus Eesti haridusmaastiku korrastamine, renoveeriti olemasolevaid ning ehitati uusi kaasaja nõuetele vastavaid koole. Ka Võrumaal käis aktiivne koolimajade rekonstrueerimine. 1990ndatel oli Lasva vallas kaks põhikooli: Kääpa ja Pikakannu Põhikool ning kaks algkooli: Lasva ja Tsolgo algkool. Pikakannul ja Kääpal toimus õppetöö kahes majas: suures ja väikeses. Viimased olid ehitatud 19. sajandi keskpaigas. Suured kivimajad valmisid mõlemad 1939. aastal. Ruumikitsikuse probleemi lahendamiseks hakkasid direktor Enn Viitkin ja vallavanem Jüri Nassar lahendusi otsima. Paralleelselt sellega otsis vallavanem võimalust kohaliku haridusmaastiku korrastamiseks, sest õpilaste arv vähenes pidevalt ning nelja kooli ülalpidamine käis ühel vallal üle jõu. Pingelise kompromisside otsimise tulemusel suudeti vastu võtta otsus, mis lubas alustada 2001. aastal Kääpal rekonstrueerimise ja ümberehitamise töid. 2002. aasta septembris said Kääpa kooli õpilased alustada õppetööd uuendatud koolihoones.

Kääpa kooli ümberehituse protsess oli vajadusest tingitud. Otsused sündisid vallavanem Jüri Nassari ja direktor Enn Viitkini ning volikogu koostöona. Suur osa rahastusest saadi riigieelarvest. Kääpa koolile sai saatuslikuks omavalitsusjuhtide võitlus oma piirkonna koolide eest, mistõttu jääb 2002. aasta sügisel valminud koolihoone 21. sajandi hariduse väljakutsetele kitsaks ja ei rahulda kõiki vajadusi. Ruumilt väikesed ja kaasaja nõuetele mittevastavad on tüdrukute käsitöö ja poiste tehnoloogia kabinet ning loodusainete

kabinet. Ka asuvad ebasobivates ruumides raamatukogu ning arvutiklass. Siiski on koolimaja ilusate värvilahendustega ja õpilaste poolt hoitud ning kodune.

Ajastust tulenevalt said võimalikuks välisreisid, mida direktori eestvõttel organiseeriti. Enn Viitkin oli hea projektikirjutaja. Aiki Jõgevaga koos pandi alus rahvusvahelisele suhtlemisele, mis rikastab koolielu tänaseni ning pakub erinevaid kogemusi nii õpetajatele kui õpilastele. Projektirahadega on Kääpa kooli lapsed saanud reisida välismaal, laiendada silmaringi ning koguda tööpraktikal kogemusi.

Aastate jooksul õnnestus Enn Viitkinil komplekteerida kvalifitseeritud ja kutsekindel õpetajaskond ja kujundada hästitoimiv meeskond. See aitas tagada Kääpa koolis kõrge õpetamise kvaliteedi, mille tõestuseks on head tulemused olümpiaadidel, spordivõistlustel, erinevatel konkurssidel, õpilaste edasiõppimine Eesti parimates gümnaasiumides. Uue personali komplekteerimisega seotud probleemid olid tänu õppeasutuse heale mikrokliimale, mainele ning asukohale hõlpsasti lahendatavad. Pedagoogide vanuseline struktuur on täna organisatsiooni arengu seisukohalt soodne: enamuse õpetajaid on kogemustega, kooli on tulnud noori õpetajaid.

Kooli eripäraks on inglise ja vene keele õpetamine osaliselt rühmaõppes, mis õpetajate arvates on tõhus õppevorm. Viimase seitsme aasta jooksul on tähtsustatud tõsiselt õpilaste individuaalset arengut ja selle toetamist. Tagatud on hariduslike erivajadustega (HEV) õpilaste arendamine (nii nõrgemad kui tugevamad). Vähemsuutlikele õpilastele on rakendatud tugisüsteemid ja nendega töötatakse väikestes gruppides. Intellektuaalselt võimekaimaid toetatakse individuaalselt või projektitöö raames. Erivajadustega õpilastele pööratakse tähelepanu ka välishindamises. Kääpa kooli tööd selles valdkonnas on maakonnas eeskujuks seatud.

Kartus, et õpilaste arv iga aastaga väheneb, ei ole Kääpa kooli puhul põhjendatud. Paljud lapsed käivad Kääpale ka Võru linnast ning Võru vallast, sest vanemad eelistavad linnakoolile väiksemaid klassikomplekte. Üheks põhjuseks on kooli hea maine, millele aitab kaasa osalemine erinevates projektides ning hästi läbi mõeldud individuaalne töö erivajadustega (sh töö andekatega) lastega. Rahvusvahelised sidemed võimaldavad õpilastel käia välismaal õppekäikudel, tööpraktikal ja laagrites. Samuti aitavad mainekujundusele kaasa ja kindlustavad usalduse kooli vastu head tulemused erinevatel

olümpiaadidel, uurimistööde konkurssidel ning tugev õppetöö tase, mis võimaldab edasipääsemise soovitud gümnaasiumidesse.

Heal tasemel on koolis huvitöö. Täiskohaga huvijuht Jana Kähr koordineerib kogu tegevust. Üle 90% õpilastest on leidnud endale meelepärase huviringi. Tegemist pole formaalse tegevusega, nagu seda võis näha nõukogude perioodi 1980ndatel aastatel, vaid laste soovidest välja kasvanud huviringidega, kus esimesel kohal ongi lapse enda initsiatiiv. Laste klassivälise töö kõrget taset demonstreeritakse erinevatel konkurssidel, võistlustel ning kooli üritustel. Omanäolised on traditsioonilised kooli ühisüritused, nagu jõulupeod, vabariigi aastapäev, emadepäev ja tutipäev, kus lapsed esinevad mitmekülgselt ning suurejoonelistel kavadega. Need on emotsionaalselt elamust pakkuvad ning nauditavad.

Detsembris 2012 siirdus direktor Enn Viitkin pensionile. Lasva Vallavalitsus korraldas Kääpa kooli direktori ametikoha täitmiseks konkursi. Väljavalituks osutus endine Meremäe kooli juht Igmarr Matto. Suutmata juhina oma ametikohuseid nõuetekohaselt täita, tekkisid tal kollektiivis pinged. Vaatamata koolist tulevatele ohumärkidele, otsustas vallavanem Juris Juhansoo direktorit toetada ning vallandada hoopis aastaid kooli selgrooks ning hingeks olnud õppealajuhataja Helbe Kitse. Hämblingus olid õpilased, vilistlased, kogukond, Võrumaa õppealajuhatajate ainesektsioon, kuid vallavanem oli otsusekindel: ametist pidi lahkuma õppealajuhataja. Seadusevastane vallandamine tunnustati Töövaidluskomisjoni otsusega 2016. aasta septembris õigustühiseks ning vald oli sunnitud maksma Helbe Kitsele kompensatsiooni. Intsidendi tulemusel pidi lahkuma ka direktor Matto. Kolme ja poole aastaga oli lõhestatud pikka aega tõhusalt koos töötanud koolimeeskond.

2016/17. õppeaastast asus kooli juhtima pikaajalise koolikogemusega Rait Laatsit. Koolis on taastunud töörahu ning püütakse kollektiivina koos edasi minna ning uusi sihte seada.

Uue, 2017. aasta sügisel loodava Võru valla koosseisus on Kääpa koolil kindel koht.

Kokkuvõte

Antud magistritöö ülesandeks oli anda esmane terviklik ülevaade Kääpa kooli arengust läbi erinevate ajastute kooli rajamisest 19. sajandi esimesel poolel kuni tänapäevani. Uurimuses jälgiti kooli arengut maapiirkonnas ühiskondlike muutuste ja haridusseaduste valguses.

Käsitlemist leidsid kohaliku kooli õppe- ja kasvatustöö erinevad aspektid ja huviringide tegevus riigi üldise hariduspoliitika taustal. Põhjalikumalt on analüüsitud omaaegsete koolimajade ehitamislugu, kooli majanduslikke olusid, samuti õpilaskonnas ja õpetajaskonnas toimunud arvulisi ning struktuurseid muutusi. Õpetajate elulugusid vaadeldi kui Kääpa kooli õpetajaskonda iseloomustavaid näiteid. Nende analüüs ei olnud töö iseseisev eesmärk. Edaspidi võiks Kääpa kooli õpetajaskonda ja õpilasi põhjalikumalt uurida, koostada terviklikud nimekirjad õppeaastate kaupa, mis oleksid aluseks edasisele võrdlevale analüüsile.

Kooli rajamine sai Kääpal 19. sajandi esimesel kolmandikul alguse osaliselt talupoegade omaalgatusena. Kindlad andmed esimese külakooli õpetaja Karl Rinne tegevuse kohta pärinevad Võru praostkonna kooliõpetajate nimekirjast aastast 1831. Nimetatud aastale viitavad ka tema poja Peeter Rinne mälestused, kus märgitakse kohalike talumeeste eestvõttel palkhoone ehitamist. Seal hakati lastele koolitarkust jagama. Regulaarse koolitegevuse algusena võib eelistada aastat 1835, sest alates sellest aastast pärinevad iga-aastased sissekanded koolitegevuse kohta Kääpal.

Kooli loovaks kujundajaks ning suunaseadjaks on õpetajaskond. Talurahvakoolide ajajärgul oli vallakoolis ametis enamasti üks õpetaja. Kooli esimeseks õpetajaks olid Karl Rinne (1831–1840). Kõige kauem oli kooli varasemal ajajärgul koolmeistrina ametis Karl Rinne poeg Peeter Rinne (47 aastat), täites lisaks õpetajaametile ka jutlustaja, ristija ja matja kohuseid. Omariikluse aastatel (1918–1940) töötas Kääpa algkoolis kaks õpetajat, välja arvatud 1927/28. õppeaastal, mil vallavalitsus oli teinud otsuse õpilaste vähesuse tõttu esimest klassi mitte avada. Kooli asusid tööle eriharidusega pedagoogid. Kõige kauem töötas sel perioodil Kääpal koolijuhtajana Eduard Loos (1922–1927 ja 1929–1944).

Nõukogude perioodil kehtestatud seitsmeklassiline koolisüsteem vajas rahvusliku algkooliga võrreldes rohkem pedagooge. Kui 1945/46 õppeaastal töötas Kääpa koolis neli õpetajat, siis 1948/49 õa lisandus pioneeri juht ja üks õpetaja. 1944–1952 õa juhtis kooli Eduard Palgi. Pärast 1950. aastate kaadripuhastust ei sobinud ka Palgi enam direktoriks ning tema asemele määrati uus, juba nõukogude ajal hariduse saanud Loosi kooli õppealajuhataja Heino Eiche. Koolitatud õpetajaid oli pärast sõda vähe. Eelkõige oli see nõukoguliku kaadripuhastuse tulemus. Eesti Vabariigi aegsed õpetajad ei olnud usaldusväärsed nõukogude kodanikku koolitama. Suur osa kõrvaldati ametist kui „kodanlikud natsionalistid”. Ajastule omaselt alustasid 1940. aastate lõpul 1950ndate algul koolis õpetajana tööd keskharidusega noored. Sel ajal polnud paljudel algkooliõpetajatel isegi keskharidust ning keskkooliõpetajad olid väga oodatud. Tööle asuti pärast pedagoogilise sisuga suvekursuste läbimist ja edasisi õpinguid jätkati töö kõrvalt. Õpetajaskond oli 1950–1960ndatel Kääpa koolis suhteliselt noor. 1960. aastal direktori ametisse astunud 28aastane Asta Kala oli koolikollektiivis kõige vanem pedagoog.

1965. aastal direktoriks saanud Paul Vardja ajal oli õpetajate haridustase paranenud. Koolitatud ja kogemustega pedagoogina suhtus Vardja tõsiselt õppe- ja kasvatustöö kvaliteedi tõstmisse. Õppe- ja kasvatustöö kvaliteet tegi läbi arengu paremuse suunas, mida tõestasid õpilaste edukad esinemised rajoonis. Mitmed õpetajad asusid omandama erialast kõrgemat haridust Tallinna Pedagoogilises Instituudis. 1970. ja 1980. aastatel on Kääpa kooli õpetajate „lahtised“ tunnid eeskujuks kolleegidele oma koolist, aga ka rajooni ja vabariigi delegatsioonidele.

1980. aastate keskpaigas tekkisid koolielus pinged kollektiivi ja koolidirektori vahel, mis ületati uue direktori valimisega.

Aastatel 1996–2013 koolijuhina ametis olnud Enn Viitkinil õnnestus komplekteerida kvalifitseeritud ja kutsekindel õpetajaskond ning kujundada hästitoimiv meeskond. See aitas tagada Kääpa koolis kõrge õpetamise kvaliteedi, mille tõestuseks on head tulemused olümpiaadidel, spordivõistlustel ja õppetöös. Pärast koolijuht Enn Viitkini pensionile siirdumist aastal 2013 tekkisid töökollektiivis lahkkelid, kuna uus juht ei suutnud kolme ja poole aasta jooksul koolielu vajalikul määral korraldada. 2016/17. õppeaastast juhib

kooli uus direktor. Uue valitud koolijuhiga on taastunud töörahu, püütakse kollektiivina koos edasi minna ning uusi sihte seada.

Õppe- ja kasvatustöö on Kääpa koolis sõltunud ajastule iseloomulikest oludest ning hariduskorraldusest. Rahvakoolide ajajärgul 18. sajandil oli maarahva kooliõpetuse eesmärgiks vallakoolis laste leeriks ette valmistamine. Vallakoolides õpetati lugemist, katekismust ning kirikulaulu. Koolis pidid käima kõik lapsed alates kümnendast eluaastast. 1880. aastate teisel poolel algas eesti kooli ajaloos venestamise ajajärk, mindi üle venekeelsele õppele.

Pärast Saksa okupatsiooni lõppu 1918. aasa sügisel seadis Eesti Vabariigi Haridusministeerium eesotsas Peeter Põlluga eesmärgiks üldise, kohustusliku ja tasuta alghariduse tagamise. Hariduselu rahvuslikus algkoolis iseloomustas üleminek esmalt 4-klassilisele, hiljem 6-klassilisele kohustuslikule kooliharidusele. Kääpa koolis algas üleminek 1928/29. õppeaastal, kui avati 5. klass ning järgmisel aastal 6. klass. Arengut võib täheldada õpetuse sisus, õpetajate ettevalmistuses, didaktikas. Kuna Kääpa kooli piirkond oli väike, oli õpilasi 50 ümber. Raskemates majanduslikes oludes lapsi toetati valla poolt. Vanemad pidid kindlustama koolikohustuslike laste kooliskäimise. Kääpa koolis tegutsesid aineringid ja noorte organisatsioonide rühmad. Korraldati ekskursioone Eestimaa eri paigusse.

Teise maailmasõja ajal 1940. aastal kehtestatud nõukogude võimu esimesel aastal püüti hakata juurutama nõukogulikku ideoloogiat. Aasta hiljem Eestisse jõudnud Saksa okupatsiooni perioodil tuli kõik kommunistlik õppetööst eemalda ning toetada sõdivat riiki võõral maal. Õpetus pidi olema kooskõlas natsionaalsotsialistlike ideedega.

Pärast nõukogude võimu kehtestamist 1944. aastal asuti koheselt ellu viima nõukogulikku hariduspoliitikat. Tähtsaimaks õppetöö tulemuste ning taseme tõstmise meetodiks nõukogude koolis oli sotsialistlik võistlus. Koolidele oli peale sunnitud õppe edukuse protsent, mida oli soovitatav ületada.

Nõukogude perioodi üheks ilmekamaks märksõnaks oli aktiivne huviharidus, kus kesksel kohal oli pioneeritöö, mille tegevus pidi toetama nõukoguliku ideoloogia ning kultuuri

juurutamist. Koolielu ideologiseeritus iseloomustab perioodi läbivalt. Õpilaste jaoks oli see pigem huvitav vaba aja sisustamise vorm, kuid ideoloogiline töö ei olnud päris mõjuta. Lisaks rikastas klassivälist tegevust aktiivne spordi- ja muusikategevus. Ka tänapäeval suudab Võrumaa väike maakool pakkuda konkurentsi võrkpallis üleriigilisel tasemel. Kuigi vaadeldav periood oli okupatsiooniaeg, mil püüti peale suruda kommunistliku ideoloogiat, olid eesti rahvahariduse traditsioonid tugevad, tegeleti rahvusliku kultuuriga, käidi laulupidudel. Vaatamata vene keele pealetungile ei suudetud eesti kooli venestada.

Eesti iseseisvuse taastamisega 1991. aastal kaasnes uue poliitilise süsteemi raames ka hariduspoliitika väljatöötamine. Paljud nõukogude aegsed õpikud ning loomulikult kommunistlikku ideoloogiat sisaldav kirjandus võeti kasutuselt ära. 1993. aastal vastu võetud põhikooli- ja gümnaasiumi seadus määras ära õpetuse raamid ning oli aluseks õppetöö korraldusele. Üldine vabanemine ühiskonnas tõi segadust ka kooliellu, rohkem hakkas esinema õpilaste distsipliiniprobleeme.

Kääpa Põhikooli õppetöö eripäraks on inglise ja vene keele õpetamine osaliselt rühmaõppes, võru keele õpetamine, õpilaste individuaalse arengu ja erivajaduste toetamine. Vähemsuutlikele õpilastele on rakendatud tugisüsteemid ja nendega töötatakse väikestes gruppides. Intellektuaalselt võimekaimaid toetatakse individuaalselt või projektitöö raames. Erivajadustega õpilastele on pööratud tähelepanu ka välishindamises. Kääpa kooli tööd on selles valdkonnas maakonnas eeskujuks seatud. Väga heal tasemel on koolis huvitöö. Omanäolised on traditsioonilised kooli ühisüritused, nagu jõulupeod, vabariigi aastapäev, emadepäev ja tutipäev, kus lapsed esinevad mitmekülgsete kavadega. Ajastust tulenevalt sai võimalikuks rahvusvaheline suhtlemine, mis rikastab koolielu tänaseni ning pakub erinevaid kogemusi nii õpetajatele kui õpilastele.

Kooli hea maine kujunemisele on kaasa aidanud edukas esinemine erinevatel olümpiaadidel, uurimistööde konkurssidel ning tugev õppetöö tase, mis võimaldab edasipääsemise soovitud gümnaasiumidesse. Nimetatud asjaolud on toonud õpilasi Kääpale koduümbrusest kaugemaltki.

Kooli käekäik sõltus lisaks ühiskondlikele oludele eestvedajatest. Läbi aegade tõuseb selles rollis esile Peeter Rinne, kelle tegevus ja tuntus õpetajana ulatus kaugemale

koolitare seintest. Vabariigi aegne koolimees Eduard Loos oli kooli- ja haridusseltsi juhina tõeline maa sool ning rahvavalgustaja. Tänuväärset palju suutis kooli heaks anda direktorina Paul Vardja. Tema ajal saavutas küpsuse kooli raudvarast õpetajaskond, arenes koolidevaheline koostöö. Kääpa kooli õpilaskonna saavutusi hinnati nii spordis, ajaloos, matemaatikas kui ka teistel aladel. Koolijuhtide Enn Viitkini ja Helbe Kitse koostöö mõjul tõusis 2000. aastate esimesel poolel kooli maine nii õppetöö kvaliteedi tõstmise, kvalifitseeritud kaadri moodustamise kui rahvusvahelise tegevuse läbi. Kuigi uurimuses on esile tõstetud üksikuid, on kahtlemata oluline roll kõikidel õpetajatel, kes loova isiksusena kooli nägu kujundavad.

Kooli toimimisel on tähtis koht koolihoonel. Endise tambitud savipõrandaga koolitare asemele ehitati 19. sajandi keskel Kääpale koolimaja, kus tsaariajal keskeltläbi 35–60 õpilast talviti haridust said. Viimati mainitud vanas koolimajas toimus õppetöö kuni 2002. aastani. Täna tegutseb selles renoveeritud majas Lasva valla noortekeskus.

Eesti Vabariigi ajal sai probleemiks ruumipuudus. 19. sajandi keskel ehitatud koolimaja oli piisav kolmeklassilise kooli tarvis, kuid omariikluse aastail tingis uute klasside juurdetulek vajaduse suurema koolimaja järele. Võru valla volikogu otsustas ehitada Kääpale uue kaasaegse kivist koolimaja 1939. aastal ning sügisel alustas vastvalminud hoones õppetööd 63 õpilast. Antud otsus oli Kääpa kooli püsijäämise seisukohalt väga oluline. Uue maja projekteerimisel oli arvestatud piirkonnas elavate laste arvu ning nõudmisega, et õpetajatele oleks korterid.

Nõukogude võimu kehtestamisega 1944. aastal mindi üle 7-klassilisele koolikohustusele ning 1946. aastast oli ka Kääpal seitse klassi. 1948/49. õppeaastal seati sisse internaat, mis tegutses 1976. aastani, kui mindi üle kabinetisüsteemile ja ruume läks vaja õppekabinettide sisustamisel. Kabinetisüsteemile üleminek oli omane 1970. aastate esimesel poolel kogu Eestile. 1960. aastal mindi üle 8-klassilisele koolisüsteemile. Ruumikitsikuse probleem kummitas kooli läbi nõukogude aja, pidevalt oodati juurdeehitust, kuid selleni ei jõutud. Põhitööd maja remontimisel ning ümbruse korrashoiul tegid õpetajad koos õpilastega. Suureks abiks olid lapsevanemad ja kolhoos. Kool oli küla kultuurielu keskus, seal asus kultuurimaja ning raamatukogu, peeti kolhoosi pidusid, näidati kino, esineti näidendite ning kontserditega, peeti sünnipäevi ja pulmi.

1956. aastal jõudis Kääpa külla elekter, enne seda oli õppetöö toimunud petrooliumilambi valgel.

Üheksakümnendatel aastatel toimus Eesti haridusmaastiku korrastamine, renoveeriti olemasolevaid ning ehitati uusi kaasaja nõuetele vastavaid koole, ka Võrumaal. 2001. aastal alustati Kääpal rekonstrueerimise ja ümberehitamise töid. 2002. aasta septembris said Kääpa kooli õpilased alustada õppetööd uuendatud koolihoones.

Kääpa kooli ümberehituse protsess oli vajadusest tingitud. Omavalitsusjuhtide võitluse tõttu ehitati kool nn säästuplaaniga, mistõttu lõpptulemusena ei rahulda koolihoone kahjuks 21. sajandi hariduse kõiki vajadusi. Siiski on koolimaja ilusate värvilahendustega ja õpilaste poolt hoitud ning kodune.

Kääpa kool on hea näide tugevast ja traditsioonidega maapõhikoolist, mis annab konkurentsivõimelist haridust ja pakub lisaväärtusena ka väikekooli eeliseid. Kääpa kool võib olla väike edukalt toimiv mudel, mille eeskujul saaksid ka Eestimaa teised piirkonnad oma põhikoolet toetada, et elu maal kestaks ja areneks.

Kasutatud allikate ja kirjanduse loetelu

Arhiivimaterjalid

EAA – Eesti Ajalooarhiiv (EAA), Tartu

Fond 1197 – Tartu-Võru ülemkirikueestseisjaamet

Fond 1167 – Tartu-Võru maakonna kooliamet

Fond 1865 – Liivimaa kubermangu revisjonilehtede kollektsioon

Fond 2111 – Ajalehe Postimees toimetuse arhivaale aastaist 1894–1940

Fond 3147 – EELK Põlva kogudus

Fond 3147 – Põlva koguduse sünni-, abielu-, surmameetrika andmed

Fond 3338 – Võru Vallavalitsus 1834–1917

Fond 5454 – Endel Laulu haridus- ja kultuurilooliste dokumentide kollektsioon

Fond 2569 – Õpetatud Eesti Selts

Fond 394 – Võru rajooni rahvakoolide inspektor

ERA – Eesti Riigiarhiiv (ERA), Tallinn

Fond 4731 – Võru Vallavalitsus 1918–1944

Fond 2187 – Võru-Petseri Üldine Haigekassa

Fond 1108 – Haridusministeerium 1918–1940

Fond R-14 – ENSV Haridusministeerium 1940–1941, 1943–1988

Lasva valla arhiiv

Vallavolikogu istungite protokollid, määrused ja otsused 1998–2002.

Kääpa kooli arhiiv ja muuseumi materjalid

Õppenõukogu protokollid 1948–2017

Kooli passid aastatest 1945, 1946, 1947, 1949, 1951, 1954 ja 1959.

Kääpa Pedagoogika nõukogu protokollid raamat 1921–1927. Kääpa Põhikooli arhiiv, nr 4.

Kääpa algkooli kirjakogud aastatest 1920–1934 ja 1938.

Kääpa 8-klassilise kooli haljastusprojekt. Luua, mai 1971.

Kääpa Põhikooli kroonikaraamat. 1996/97 õa–2003/04 õa.

Andmed Kääpa Algkooli ajutise sulgemise kohta 1943/44 kooliaastast. Ärakiri: koolijuhataja Eduard Loos, 12. märtsil 1944 nr 2/119.

Kooli ajaloo materjalid: sissetulnud kirjad koolijuhatajaile 1940–1941.
Kooli tegevuse aruanded 1955–2016
Kääpa kooli direktori käskkirjad.
Kääpa 7-aastase Kooli väljaläinud kirjad 1955.
Kääpa 8-klassilise kooli pioneerimaleva ajalugu 1940–1966.
Pedagoogilise personali ja administratiivmajandusala töötajate palgalehed. 1944–1945.
Riikliku järelevalve aktid 2004–2014.
Võru rajooni Kääpa 7-aastase kooli koolitöö kontrollimise aktid. Aastad 1954–1960.
Tööraamatute ja nende vahelehtede registreerimise raamat, nr 24. 1956–1988. Võru rajooni Kääpa 8-klassiline Kool.
Õppe- ja kasvatustöö plaanid.

Kirjandus

Andresen, Lembit. Eesti rahvakooli ja pedagoogika ajalugu I. Eellugu ja algus kuni Põhjasõjani. Tallinn: Avita, 1997.

Andresen, Lembit. Eesti rahvakooli ja pedagoogika ajalugu II. Kaheksateistkümmes sajand. Tallinn: Avita, 1999.

Andresen, Lembit. Eesti rahvakooli ja pedagoogika ajalugu III. Koolireformist venestamiseni (1803–1918). Tallinn: Avita, 2002.

Andresen, Lembit. Eesti rahvakooli ja pedagoogika ajalugu IV. Iseseisvusaeg 1918–1940. Tallinn: Avita, 2007.

Andresen, Lembit. Eesti kooli ajalugu: algusest kuni 1940. aastani. Tallinn, 1995.

Eesti kooli ajalugu neljas köites. Eesti kooli ajalugu 1. köide. 13. sajandist 1860. aastateni. Peatoimetaja Ferdinand Eisen. Tegevtoimetaja Endel Laul. Tallinn: Valgus, 1989.

Eesti kooli ajalugu neljas köites. Eesti kooli ajalugu 2. köide. 1860. aastaist 1917. aastani. Koostanud Endel Laul. Tallinn: Teaduste Akadeemia Kirjastus, 2010.

Eksta, Viivi, Aino Kits, Marga Ivov, Villem Normak, Piret Puust, Tiina Tootsi, Mare Torm, Veronika Varik. Tallinna hariduselu 1918–2010. Üldharidus ja hariduskorraldus. Tallinn: Tallinna Haridusamet, 2012.

Kalmus, Veronika. Õpidiskursus muutuv ühiskonnas, lk 205.– Koostaja Viive–Riina Ruus. Kõnelev ja kõneldav inimene. Eesti erinevate eluvaldkondade diskursus. Tallinn, 2000, lk 205–218.

Kinkar, Feliks. Eesti haridusseltside ajaloost. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, 1996.

Kits, Aino. Koolivõrgu taastamine ja areng Eesti NSV-s Suure Isamaasõja järel (1944–1950). – Hariduse ja kooli ajaloost Eestis. Toimetaja Endel Laul. Tallinn, 1979.

Kits, Helbe. Õppetööst juubeliaastal. Kääpa kool 180. Koostaja Kalle Jõgeva. Kääpa Põhikool, 2015, lk 14–15.

Kähr, Jana. Huvitegevus. Kääpa kool 180. Koostaja Kalle Jõgeva. Kääpa Põhikool, 2015.

Kääpa kool 180. Koostanud Kalle Jõgeva. Kääpa Põhikool, 2015.

Laherand, Meri-Liis. Kvalitatiivne uurimisviis. E-raamat. Sulesepp, 2012.

Masing, Otto Wilhelm. 1763–1832 ABD ehk Luggemise-Ramat Lastele kes tahavad luggema õppida. Tartu, 1795.

Mäesalu, Ain, Sulev Vahtre, Mati Laur, Tiit Rosenberg, Allan Liim, Ago Pajur, Tõnu Tannberg. Eesti ajalugu. Kronoloogia. Tallinn: Tänapäev, 2015.

Raudsepp, Anu. Ajaloo õpetamise korraldus Eestis eesti õppekeelega üldhariduskoolides stalinismi ajal (1944–1953), lk 389.–Tõnu Tannberg (koostaja). Eesti NSV aastatel 1940–1953: Sovetiseerimise mehhanismid ja tagajärjed Nõukogude Liidu ja Ida-Euroopa arengute kontekstis. Eesti Ajalooarhiiv, Tartu, 2007.

Rinne, Peeter. Wana Kääpäkülä koolmeistri Peter Rinne Jumalaga jätmine kõiki sõpru ja tutwidega. Võru, A. Pohlak, 1902.

Vahtre, Lauri. Kultuur ja olme. Eesti ajalugu VI. Vabadussõjast taasiseseisvumiseni. Tegevtoimetajad Ago Pajur ja Tõnu Tannberg. Peatoimetaja Sulev Vahtre. Tartu: Ilmamaa, 2005.

Doktoritööd, diplomitööd

Oja, Mare. Muutused üldhariduskooli ajalooõpetuses alates 1987. aastast – nõukogulikust tänapäevaseks. Humanitaarteaduste dissertatsioonid 27. Tallinna Ülikool. 2016.

<http://www.etera.ee/zoom/22811/view?page=27&p=separate&view=0,0,2067,2834> (27.04.2017)

Raudsepp, Anu. Ajaloo õpetamise korraldus Eesti NSV eesti õppekeelega üldhariduskoolides 1944–1985. Dissertationes Universitatis Tartuensis 10. Tartu Ülikooli Kirjastus: Tartu, 2005.

Ojala, Uno. Võru rajooni Pikakannu 8-klassilise kooli ajalugu 1944–1979. Diplomitöö. Tartu Ülikool, 1980.

Ajakirja- ja ajaleheartiklid

Kaarna, Ivi. Mees, kes mängib kontrabassi ja kelle taskus on kolm pähkli. – Võrumaa Teataja, 21.01.2012, lk 4.

Kaasik, A. Töötajate vallandamise küsimuste lahendamine. – Nõukogude Õpetaja, nr 12. 19.03.1948, lk 4.

Kits, Aino. Üldisele 7-klassilisele koolikohustusele üleminek sõjajärgsel taastamise ja sotsialismi ülesehitamise ajajärgul. – Nõukogude Kool 1973, nr 10, lk 875–879.

Kits, Helbe. Kääpa Põhikooli edulugu. – Võrumaa Teataja, 10.04.2014, lk 5.

Nekroloog Paul Vardjale. Võrumaa Teataja. 09.03.2004.

Laas, Jaan. Koolide sulgemise aegu: hääbuvasustuse doktriin. – Haridus 2006, nr 11 – 12, lk 38–41.

Puhkim, Heinart. Pedagoogilise kaadri represseerimisest sõjajärgses Eestis. – Haridus 1991, nr 10, lk 11–14.

Maran, H. Formalismi vastu õppetöös. – Nõukogude Õpetaja nr 46. 23.11.1945, lk 3.

Ots, Loone. Pinnas, millest võrsusid õpetaja Laurid. – Haridus 2007, nr 5–6, lk 15–17.

Käsikirjalised materjalid

Ansumäe, Leili. Mälestusi Kääpa koolielust. 2014. Käsikiri autori valduses.

Eiche, Evi. Isiklik kalender-märkmik 1952–1962. Käsikiri tütar Külli Surva valduses.

Kala, Asta. Paar aastakümnet Kääpa kooli ajaloost. 2014. Käsikiri autori valduses.

Kaust, Leida. Kirjalikud mälestused. Pärnus, 1998. Käsikiri Kääpa kooli muuseumi materjalide hulgas.

Mett, Marianne. Kääpa kool muutub Eestis. Võru Kesklinna Gümnaasium. Võru 2004.

Muld, Ants. Klassijuhataja Juta Kisand. Uurimistöö. Kääpa 1988.

Nassar, Jarko. Minu vanavanaisa – Otto Nassari – lugu. Uurimistöö. Kääpa, 2016.

Päästel, Randel. 14–16aastaste noorte elustiili võrdlev uuring partnerkoolide näitel. Uurimistöö. Kääpa, 2017.

Sikk, Linell. Kääpa kooli muuseum ja õpetaja Asta Kala. Uurimistöö. Kääpa, 2015.

Simmul, Vilhelmiine. Mälestusi Kääpa koolist. Kogunud Leida Kaust. Mälestused. 1989. Pärnus. Käsikiri Kääpa kooli muuseumimaterjalide hulgas.

Töövaidluskomisjoni otsus 4-1/806/16. 07.09.2016

Valm, Neeme. Mälestusi tööaastatest Kääpa Põhikoolis. 2014. Käsikiri autori valduses.

Vardja, Ilme. Mälestusi õpetaja tööst Kääpa koolist. 2014. Käsikiri autori valduses.

Vardja Paul. Vardja. *Verba volant, scripta manet*. Paul Vardja mälestused, pühendatud poegadele. Kääpa, 1993.

Intervjuud

Intervjuu Aiki Jõgevaga 08.11.2016

Intervjuu Enn Viitkiniga. 17.03.2017

Intervjuu Asta Kalaga. 29.03.2017

Intervjuu Eino Eichega 12.04.2017

Intervjuu Ilme Vardjaga 02.05.2017

Intervjuu Jana Kähriga, 21.04.2017

Intervjuu Kaja Viiraga. 08.05.2017

Intervjuu Kalle Jõgevaga, 21.04.2017

Intervjuu Helbe Kitsega 14.02.2017

Intervjuu Jüri Nassariga 01.04.2017

Intervjuu Meeli Palujõega 24.04.2017

Elektroonilised viited

Eesti Vabariigi haridusseadus. <https://www.riigiteataja.ee/akt/968165> (11.04.2017)

ELO noorteühendus. <http://www.elo.ee/?go=kujun> (02.05.2017)

Eesti Evangeelne Luterlik Kirik. Vaimulike elulood. Johann Georg Schwartz.
<http://www.eelk.ee/elulood/> (30.12.2016)

Kääpa asula. Histrodamus.
http://www.histrodamus.ee/index.php?event=Show_event_popup&event_id=1287&width=670&height=430&TB_iframe=true&modal=true&lang=est (29.12.2016)

Kääpa kooli arengukava 2017–2023. <http://www.koopakool.edu.ee/> (20.04.2017)

Lasva vald. <http://lasva.kovtp.ee/kulad> (29.12.2016)

Mälestuskivi Navi koolile. <http://www.voruvald.ee/turism/vaatamisvaarsused/220-mlestuskivi-navi-koolile-navi-klas> (24.04.2017)

Mälk, Sandra. Maakoolimajad 1920–1940. Eesti 20. sajandi (1870–1991) väärtusliku arhitektuuri kaardistamine ja analüüs. Alusuuring. Tallinn 2012, lk 127–128.
https://docs.google.com/document/d/14ECaVmog8gp4izrXkkCzxfKhT_aTewSaI8TikVLFE/edit (30.04.2017)

Navi. Eesti ajakirjanduse analüütiline biograafia.
<http://www2.kirmus.ee/biblioserver/index2.php?kid=410864> (24.04.2017)

Pilve, Eli. „Aga Vene ajal pidi igas õppetunnis siduma õppematerjali poliitikaga.” Ideoloogiline kasvatus nõukogude koolitunnis hilisstalinistlikus Eesti NSVs.
http://www.mnemosyne.ee/wordpress/wp-content/uploads/2011/02/Eli_Pilve_-_Ideoloogiline_kasvatus.pdf (19.03.2017)

Pilve, Eli. Nõukogude noore kasvatamisest paberil ja päriselt. Ideoloogiline ajupesu Eesti NSV kooli(tunnis)s 1953–1991, lk 6. http://www.mnemosyne.ee/wordpress/wp-content/uploads/2014/04/Eli_Pilve_-_Noukogude_noore_kasvatus.pdf (02.05.2017)

Tammur, Alis. Noppeid ajaloost. Sündimus. Statistikablogi.
<https://statistikaamet.wordpress.com/tag/sundimus/> (03.05.2017)

Väikeste maakoolide perspektiivid lähitulevikus.
https://www.riigikogu.ee/msi_arhiiv/tell24.html (03.05.2017)

Võru maakonna koolid. Võrumaa Omavalitsuste Liit.
<http://vorumaa.ee/wp-content/uploads/2017/03/V%C3%B5ru-maakonna-koolide-%C3%B5pilased-09.09.2016-seisuga.pdf> (25.04.2017)

Võrumaa munitsipaalkoolide arengustrateegia 2011–2019.
<https://voru.maavalitsus.ee/documents/181637/6358001/Koolidestrateegia2019.pdf/e1ae31d2-ef93-4f6a-8426-18c79e4554a5> (30.04.2017)

Elektrooniline kirjavaetus

Kalle Jõgeva e-kiri Merike Värstile. 07.05.2017

Kääpa basic school in the development process of general education

Die Schule von Kääpa in Entwicklungsprozessen der estnischen allgemeinen Bildung

Zusammenfassung

Die Schule Kääpa liegt im Kreis Võru, von der Stadt Võru sieben Kilometer in Richtung Räpina entfernt. Seit den 1830er Jahren ist die Schule das Zentrum des geistigen Lebens im Dorf Kääpa. Aus der kleinen Dorfschule ist heute eine der grössten ländlichen Hauptschulen in der Gemeinde geworden. Umrahmt von Bäumen und mit ihrer besonderen Architektur ist die Schule für Vorbeifahrende nicht zu übersehen.

Die Aufgabe der vorliegenden Magisterarbeit war es einen ersten Überblick der Entwicklung der Schule von Kääpa durch unterschiedliche Jahrzehnte, von der Gründung die erste Hälfte des 19ten Jahrhunderts bis zum heutigen Tage, zu verschaffen. In der Studie wurde die Entwicklung der Schulen in der ländlichen Gegend im Licht der gesellschaftlichen Veränderungen und Bildungspolitik betrachtet.

Behandelt wurden die unterschiedlichen Aspekte der Lehr- und Lernarbeit der örtlichen Schule und Freizeitbeschäftigungsgruppen im Zusammenhang der allgemeinen Bildungspolitik. Tiefergehend wurde die Aufbaugeschichte der Schule vor dem Hintergrund der jeweiligen wirtschaftlichen, politischen und sozialen Strukturen beleuchtet. Die Biographien der Lehrer wurden als Beispiele benutzt, um die Lehrerschaft der Schule zu charakterisieren. Die Analyse der Biographien war hierbei kein gesondertes Ziel. Vielmehr sollen sie die Möglichkeit bieten, weiterführende Studien über Schüler- und Lehrerschaft anzustellen. Eine chronologisch-tabellarische Erfassung könnte aus dem vorliegenden Daten erarbeitet werden.

Die Arbeit ist chronologisch und in vier Abschnitte unterteilt aufgebaut. Zunächst wird ein Überblick gegeben, wie sich die Volksschulen unter dem Einfluss der Gesetze des Kreises Põlva entwickelt haben und wie die frühere Geschichte der Schule von Kääpa war. Im zweiten Teil wird die Biografie der lokalen Schule in den Jahren 1918-1940 beschrieben. Das dritte Kapitel betrachtet die Schule in der Phase der sowjetischen Besatzung, während

sich das vierte Kapitel mit der Schulgeschichte seit Beginn der Unabhängigkeit und der sich damit veränderten Bildungslandschaft Estlands beschäftigt. Im letzten Teil der Arbeit wird zudem versucht die Besonderheiten der Schule von Kääpa im Vergleich zu anderen Schulen herauszuarbeiten. Die Abschnitte sind wiederum in Unterkapitel gegliedert, in denen die finanzielle Lage der Schule, Bildungsarbeit und Freizeitaktivitäten in der Schule und Begebenheiten mit Lehrern und Schülern beschrieben und analysiert werden.

Die gravierenden Umbrüche in der politischen Geschichte Estlands waren durch ihren großen Einfluss auf die Bildung strukturgebend für die Arbeit.

Als Forschungsmethode wurde die kritische Analyse der Literatur und Quellen angewendet, ausserdem wurden narrative und episodische Interviews geführt. Die Aufgabe der Interviews war es Fakten und Prozesse zu erfassen, aufzuklären und zu interpretieren.

Als Quellen wurden hauptsächlich im estnischen Geschichtsarchiv aufzufindende Dokumente über die Entwicklung der Schulsysteme verwendet. Darunter waren Materialien des Schulkreisamtes Tartu- Võru, der Kreisverwaltung Võru, der Pfarrerei Põlva, ebenso Visitationsprotokolle der Schulen. Im Staatsarchiv wurden Informationen über die Gemeinde Võru und das Bildungsministerium untersucht. Umfangreiche Forschungsmaterialien kamen auch vom Schularchiv Kääpa und Museen. Die Beschreibung der früheren Entwicklung der estnischen allgemeinen Bildung basiert auf der Übersicht der Bildungsgeschichte. Die Darstellungen der unterschiedlichen Facetten des örtlichen Schullebens entstammen den Interviews und Erinnerungen von früheren Schulleitern, Lehrern und Schülern.

Das Schicksal der Schule wurde sowohl von gesellschaftlichen Einflüssen als auch von den Schulleitern bestimmt. Vor allem Peeter Rinne sei hier als stärkster Impulsgeber genannt. Seine langjährige Bäschäftigung sicherte das Überleben der Schule in der Gemeinde Kääpa. Eduard Loos hatte als Leiter des Schul- und Bildungsvereins einen starken Einfluss auf die Kultur- und Bildungsarbeit und war prägender Aufklärer. Paul Vardjas Rolle bei der Entwicklung der Schule und Schaffung der Traditionen war nicht zu unterschätzen. Die Zusammenarbeit von Enn Viitkin und Helbe Kitse hob die Qualität

der Schularbeit und Kooperation zwischen Schulen auch auf internationaler Ebene in der ersten Hälfte der 2000er Jahre stark an. Auch wenn nur einige Namen hervorgehoben werden, tragen alle Lehrer, als kreative Persönlichkeiten eine wichtige Rolle in der Schulgeschichte und haben das Bild der Schule vervollständigt.

Zusammenfassend lässt sich sagen, dass die Schule von Kääpa durch ihre bewegte und lange Geschichte, sowie engagierte Lehr- und Hilfskräfte zu einem Lernort mit starker Lehrerschaft, qualitativ hochwertiger Lernarbeit und einem guten Schulklima geworden ist. Dieser Umstand ist auch den geringen Klassengrößen geschuldet, welche individuelle Förderung von Schülern, die von nah und fern kommen, erst ermöglicht.

Lisad

Lisa 1. Kääpa kooli nimevormid

1831 – Kääpa külakool

1922 – Võru Valla Kääpa algkool

1947 – Kääpa Mittetäielik Keskkool

1953 – Kääpa 7-aastane kool

1960 – Kääpa 8-klassiline kool

1988 – Kääpa 9-klassiline kool

1992 – Kääpa Põhikool

Lisa 2. Kääpa kooli juhid

Karl Rinne 1831–1840

Mikk Sibbol 1835–1836

Jaan Jõggeva 1840–1842

Jaan Rinne 1842–1843

Peeter Rinne 1843–1890

Mihkel Kääparin 1890–1895

Daniel Paabus 1895–1901

August Friedrich Palgi 1901–1915

Eduard Palgi 1917–1918.

Eduard Loos 1922–1927 ja 1929–1944

Eduard Palgi 1944–1952

Heino Eiche 1952–1960

Asta Kala 1960–1965

Paul Vardja 1965–1983

Iia Nilk 1982–1989

Neeme Valm 1989–1996

Enn Viitkin 1996–2013

Igmar Matto 2013–2016

Rait Laatsit 2016–...

Lisa 3. Fotod Kääpa kooli juhtidest

Eduard Loos
1922–1927, 1929–1944

Eduard Palgi
1944–1952

Heino Eiche
1952–1960

Asta Kala
1960–1965

Paul Vardja
1965–1983

Iia Nilk
1983–1989

Neeme Valm
1989–1996

Enn Viitkin
1996–2013

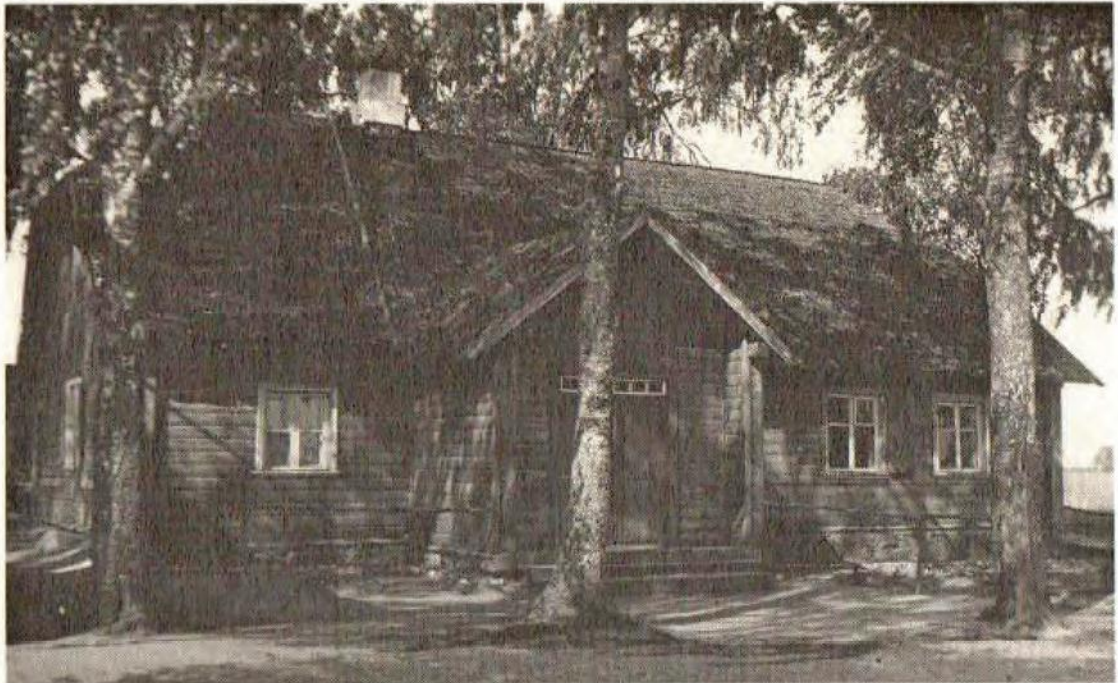
Igmar Matto
2013–2016

Lisa 4. Fotod Kääpa kooli majadest

Ülemisel pildil on 19. sajandi keskel ehitatud Kääpa vallakool

Alumisel pildil 1939. aastal valminud Kääpa 6-klassilise algkooli hoone

Fotografeerimise aeg ei ole teada, orienteeruvalt 1930–1940

Lembit Andresen. Eesti rahvakooli ja pedagoogika ajalugu IV. Iseseisvusaeg 1918–1940. Tallinn: Avita, 2007, lk 132.

Lisa 4. Fotod Kääpa kooli majadest
Ülemine foto. Ehitusplats aastal 1938

Foto: Kooli arhiiv

Alumine foto. Juurdeehitus aastal aastal 2002

Foto: Kalle Jõgeva.

Lisa 4. Fotod Kääpa kooli majadest

Vaade Kääpa koolile põhjast jaanuaris 2004

Foto: Kalle Jõgeva.

Vaade Kääpa koolile kagust septembris 2011

Foto: Kalle Jõgeva.

Nr.	Name des Officer	Name des Offiziers	Dienstzeit					Polizei	Abz. d. Offiz.	Abz. d. Offiz.	Abz. d. Offiz.
			Dienstzeit			Dienstzeit	Dienstzeit				
			in Lager	in Büro	in Feld						
1	Werner	Werner	in Lager	in Büro	in Feld	in Lager	in Büro	in Feld	1870	1871	1872
2	Werner	Werner	in Lager	in Büro	in Feld	in Lager	in Büro	in Feld	1873	1874	1875
3	Werner	Werner	in Lager	in Büro	in Feld	in Lager	in Büro	in Feld	1876	1877	1878
4	Werner	Werner	in Lager	in Büro	in Feld	in Lager	in Büro	in Feld	1879	1880	1881
5	Werner	Werner	in Lager	in Büro	in Feld	in Lager	in Büro	in Feld	1882	1883	1884
6	Werner	Werner	in Lager	in Büro	in Feld	in Lager	in Büro	in Feld	1885	1886	1887
7	Werner	Werner	in Lager	in Büro	in Feld	in Lager	in Büro	in Feld	1888	1889	1890
8	Werner	Werner	in Lager	in Büro	in Feld	in Lager	in Büro	in Feld	1891	1892	1893
9	Werner	Werner	in Lager	in Büro	in Feld	in Lager	in Büro	in Feld	1894	1895	1896
10	Werner	Werner	in Lager	in Büro	in Feld	in Lager	in Büro	in Feld	1897	1898	1899
11	Werner	Werner	in Lager	in Büro	in Feld	in Lager	in Büro	in Feld	1900	1901	1902
12	Werner	Werner	in Lager	in Büro	in Feld	in Lager	in Büro	in Feld	1903	1904	1905
13	Werner	Werner	in Lager	in Büro	in Feld	in Lager	in Büro	in Feld	1906	1907	1908
14	Werner	Werner	in Lager	in Büro	in Feld	in Lager	in Büro	in Feld	1909	1910	1911
15	Werner	Werner	in Lager	in Büro	in Feld	in Lager	in Büro	in Feld	1912	1913	1914
16	Werner	Werner	in Lager	in Büro	in Feld	in Lager	in Büro	in Feld	1915	1916	1917
17	Werner	Werner	in Lager	in Büro	in Feld	in Lager	in Büro	in Feld	1918	1919	1920
18	Werner	Werner	in Lager	in Büro	in Feld	in Lager	in Büro	in Feld	1921	1922	1923
19	Werner	Werner	in Lager	in Büro	in Feld	in Lager	in Büro	in Feld	1924	1925	1926
20	Werner	Werner	in Lager	in Büro	in Feld	in Lager	in Büro	in Feld	1927	1928	1929
21	Werner	Werner	in Lager	in Büro	in Feld	in Lager	in Büro	in Feld	1930	1931	1932
22	Werner	Werner	in Lager	in Büro	in Feld	in Lager	in Büro	in Feld	1933	1934	1935
23	Werner	Werner	in Lager	in Büro	in Feld	in Lager	in Büro	in Feld	1936	1937	1938
24	Werner	Werner	in Lager	in Büro	in Feld	in Lager	in Büro	in Feld	1939	1940	1941
25	Werner	Werner	in Lager	in Büro	in Feld	in Lager	in Büro	in Feld	1942	1943	1944
26	Werner	Werner	in Lager	in Büro	in Feld	in Lager	in Büro	in Feld	1945	1946	1947
27	Werner	Werner	in Lager	in Büro	in Feld	in Lager	in Büro	in Feld	1948	1949	1950
28	Werner	Werner	in Lager	in Büro	in Feld	in Lager	in Büro	in Feld	1951	1952	1953
29	Werner	Werner	in Lager	in Büro	in Feld	in Lager	in Büro	in Feld	1954	1955	1956
30	Werner	Werner	in Lager	in Büro	in Feld	in Lager	in Büro	in Feld	1957	1958	1959
31	Werner</										

Mõisate nimed	Koolide nimed	Koolimeistrite nimed	Lugemine (tartu / tallinna murre)	Veeri- mises	Kirjuta- mises	Rehkenda mises	Arvuta- mises	Laulmine kuulmise järgi	Laulmine nootide järgi	Väimulik haridus	Kool- meistri sünniaeg	Ametis olemise aeg	Kas on kõrvalamet
Võru mõis	Kaapa	Karel (~~Karl~~) Rinne	väga hea / üsna hea	ei oska	ei oska	ei oska	ei oska	hea	-	halb	1793	1831 kuni 1840	talupidaja

Lisa 6. Kääpa 6-klassiline algkool. Koolijuhataja Eduard Loos koos kooliperega 1936. aastal

Foto: V. Holter/ Kooli arhiiv.

Lisa 7. Ekskursioonil Võrus veoautoga 1950. aastatel

Foto: Heino Eiche fotokogu

Lisa 8. Kääpa kooli õpetajad aastal 1958.

Foto: Heino Eiche fotokogu

Pildil ees vasakult Jakob Mehik, Maimu Press, Asta Kala, Evi Eiche

Tagant vasakult direktor Heino Eiche, Eha Jõgeda, Milda Presman, Hans Laiv, Anastasia Mehik

Lisa 9. Kääpa 8-klassilise kooli õpetajaskond 1970. aastate alguses

Foto: Kooli arhiiv

Tagareas vasakult: Asta Kala, Ilme Vardja, Maimu Kõller, Eha Jõgeda, Tiivi Kookmaa, Juta Tepljakova.

Esireas vasakult: Leili Ansumäe, Saima Murel, Valve Lepist, Paul Vardja, Osvald Sinipalu, Valdur Ansumäe.

Lisa 10. Korvpallivõistkond aastal 1971

Kohtumine korvpallur Priit Tomsoniga 1974.aastal

Fotod: Kooli arhiiv.

Lisa 11. Koolijuht ja muusik Paul Vardja koolipere väljasõidul Taevaskotta 1970. aastate alguses

Foto: Kooli arhiiv

Lisa 12. Kääpa põhikooli ja partnerkoolide esindajad Erasmus+ projekti „Inspireerivad õpingud ja tuleviku karjäär” lõpukohtumisel Kääpal 09.05.2017

Foto: Jürgen Gärtner (GER)/Kooli arhiiv

Esimene rida vasakult: Marten Kaevats (Riigikantselei, Tagasi kooli külalisõpetaja), Mirela Puškaric, Milana Arbutina, Francisco Bastida, Jürgen Gärtner, Aiki Jõgeva

Tagumine rida vasakult: Silva Stepanova, Bernhard Schulte, Rait Laatsit, Basilio Pujante Cascales, Tuomo Koistinen, Lauri Kiviniemi

Lisa 13. Kääpa kooli õpetajad, töötajad ja endised õpetajad Vooremaal oktoobris 2012
õpetajate päeva tähistamise väljasõidul

Foto: Kalle Jõgeva